

Universiteit Gent
Faculteit Psychologie en Pedagogische wetenschappen
Vakgroep Orthopedagogiek

Academiejaar 2005 - 2006

Beeldvorming van delinquente jongeren in Vlaamse televisiereportages

**Verhandeling voorgelegd tot het behalen van de graad van licentiaat in de Pedagogische
Wetenschappen, optie Orthopedagogiek**

Anneleen Dehandschutter

Promotor: Prof. Dr. R. Soetaert

Cobegeleider: Dr. I. Verdoodt

Een welgemeende dankjewel

Hier is ze dan. Mijn scriptie. Het heeft me net geen bloed, maar wel veel zweet, tranen en vooral tijd gekost om de puntjes op de i te plaatsen. Ik heb lang geworsteld met mijn ideeën en de precisie van het onderzoek. Maar in mijn eindeloos lijkende strijd naar een goede wetenschappelijke aanpak, heb ik niet alleen gestaan. Allereerst wil ik mijn promotor, Prof. Dr Ronald Soetaert, m'n dank betuigen voor z'n open houding en de interactieve wijze waarop hij me als thesisstudent in het cultureel agogisch werkveld heeft ingeleid. Daarnaast ben ik vooral dank verschuldigd aan mijn co-begeleider Dr. Ive Verdoodt. Het is een mentor met engelengeduld die me intensief met raad en daad heeft bijgestaan. Zeker de nachtelijke correspondentie en de spontane tips zal ik niet snel vergeten. Jenneke Christians, Jan-Pieter Everaerts, Rudy Roose, Sofie Van Bauwel, Björn Koopmans en Johan Dehandschutter, wil ik bedanken voor het aanvullend advies op hun expertisedomein. Dank ook aan Alex Hetwer van het VRT beeldarchief, Annelies De Norre van het Telefactsteam en de mensen van de videotheek in de Pedagogische begeleidingsdienst van Gent voor de bereidwillige hulp bij het 'opgraven' van het beeldmateriaal. Maar laat me hier vooral ook even de ruimte nemen om al mijn dierbaren woordelijk te omhelzen. Alle eer aan hen die mij door dik en dun getolereerd, gesteund en bijgestaan hebben. Een speciaal dankje aan Gorik voor de intensieve hulp en steun in de sprint naar de eindmeet. Dank je ook mama voor de geestelijke en praktische hulp en nog meer voor de verhelderende inhoudelijke gesprekken. Dank je papa en Brigitte voor de bezorgdheid en de last-minute interventies, Oke, peter en Ine voor de goede zorgen en kleine Xander voor de speelse intermezzo's. Dank je Ellen, Jessie, Vincenzo, Benjamien en Benjamin voor de niet aflatende steun, de praktische bijdragen en het naleeswerk, maar bovenal dank je om er te zijn.

En, last but not least, wil ik ook u, de lezer, bedanken, gewoon omdat u het lezen wil.

Inhoud

Een welgemeende dankjewel	3
Inhoud	4
Hoofdstuk 1 - Inleiding: De media en Everberg	6
DEEL 1 : THEORIE EN VRAAGSTELLING	8
Hoofdstuk 2 - Literatuurstudie	8
1 Historische schets: De jeugdrechter is boos.....	8
2 Buitenlandse bevindingen: Boefjes en tienermoordenaars overzee.....	12
2.1 Canada : The mounties and the thugs.....	12
2.2 Verenigde Staten: Black & White.....	13
2.3 Groot Britannië : Politics and Discipline.....	14
3 Vraagstelling.....	14
Hoofdstuk 3 – Jeugdcriminaliteit: Boefjes in België	16
1 Wat is jeugdcriminaliteit?.....	16
2 Jeugdcriminaliteit in België en Vlaanderen.....	17
3 De wet: Dit is dus jeugdbescherming?!.....	19
2.1 De jeugdbeschermingswet van 1965.....	20
2.2 Bedenkingen bij de jeugdbeschermingswet.....	23
2.3 Pleidooi voor een jeugdsanctierecht.....	25
2.4 Preventie.....	26
Hoofdstuk 4 - Beeldvorming: De mediatheorieën	27
1 Back to basics: Wat is beeldvorming?.....	27
2 Van het hoofd van één naar het hoofd van meerderen: Een discours.....	28
3 Ceçi n’ est pas une pipe: Sociaal Constructionisme.....	28
4 Over sprookjes of mythes? : Een Mythe	29
5 Power and knowledge: de kracht of de macht van de media?.....	29
6 Als het beeld overslaat in paniek: Moral panics.....	32
DEEL 2 : HET ONDERZOEK	33
Hoofdstuk 5 - Onderzoeksopzet	33
1 Het onderzoeksobject: Koppen & Telefacts.....	34
1.1 Twee zenders, één populair recept.....	34
1.2 De basisingrediënten.....	34
1.3 Het geslaagde recept.....	35
1.4 Koppen en Telefacts 2000 - 2003.....	37
2 De onderzoeksmethode.....	38
Stap 1: Verzameling en selectie.....	38
Stap 2: Analyse.....	39
Stap 3: Clustering en interpretatie.....	40
Hoofdstuk 6 – Bevindingen : Wat leren de reportages ons?	44
1 Meer aandacht voor jeugdcriminaliteit.....	44
2 Welke beeldvorming komt er naar voor uit de reportages?	45
2.1. Wat wordt er beweerd over jeugddelinquentie?.....	47
2.2. Hoe worden de 'jonge boefjes' voorgesteld?.....	53
2.3. Hoe ondersteunen of construeren de TV-reportages bepaalde dominante betekenissen over jeugdcriminaliteit en minderjarige delinquenten?.....	57
2.4. Hoe verhouden onze vaststellingen zich tot de professionele kennis over jeugdmisdaad?.....	61

Hoofdstuk 7 – Algemene Conclusies.....	64
Mythe of Moral panic?.....	66
DEEL 3: PERSOONLIJKE REFLECTIES.....	67
1 Media & Politiek.....	67
2 Bedenkingen bij mijn onderzoek.....	70
BIBLIOGRAFIE.....	72
BIJLAGEN.....	80

Hoofdstuk 1 - Inleiding: De media en Everberg

Je kan er haast niet meer onderuit. De laatste maanden worden we rond de oren geslagen met nieuwsberichten en politieke statements over een escalerende jeugdcriminaliteit. Het begon met de MP-3 moord op Joe Van Holsbeek in april. Daarna volgden de koelbloedige schietpartij in Antwerpen door de achttienjarige Hans Van Themsche, het jachtgeweerincident met diens schoolgenoot, de brutale doodslag op een NMBS-medewerker door een groepje allochtone jongeren... Met tussendoor ook nog eens verscheidene berichten over het herhaaldelijk vrijlaten van jonge boefjes wegens plaatsgebrek in gesloten instellingen. De publieke opinie is met verstomming geslagen en toont haar ontzetting in tal van stille marsen. De politieke wereld op haar beurt reageert met harde uitspraken en een resem wetswijzigingen, gaande van een versnelde jeugdrechthervorming tot een strengere wapenwet. Het lijkt er immers alsmaar meer op dat onze jeugd om 'onbegrijpelijke' redenen steeds aggressiever en misdadiger wordt, althans als we de televisie, radio en kranten mogen geloven.

De berichtgeving rond delinquentie van minderjarigen neemt vandaag alvast ongeziene proporties aan, maar het is verre van een nieuw fenomeen. Een aantal jaren geleden, toen ik mijn eerste stage deed in een leefgroep voor probleemjongens, was er ook al zo'n nieuwsgolf. Voornamelijk naar aanleiding van de moord op een opvoedster en door een zogenaamd prangend gebrek aan plaatsingsmogelijkheden kwamen geplaatste jongeren in die dagen regelmatig in de spotlights te staan. Het beeld dat de media ervan ophingen deed in mijn ogen helaas vaak onrecht aan 'mijn jongens'. Ik heb me toen meermaals geërgerd aan een eenzijdige weergave van de problemen. De boodschap leek voor alles maatschappijbeschermend en veel ruimte voor nuance scheen er niet te zijn. Maar was mijn kritische houding wel terecht? Had ik het wel bij het rechte eind? Tenslotte ben ik ook maar een mediaconsument met een bepaald wereldbeeld en, van daaruit, vatbaar voor interpretatie. Dringend tijd dus voor een grondig onderzoek.

In deze scriptie wil ik nagaan op welke manier de jeugddelinquentie en de jongeren zelf in de media in beeld worden gebracht. Concreet neem ik de reportages onder de loep die in de periode 2000-2003 over dit onderwerp werden uitgezonden in de actualiteitsmagazines *Koppen* (TV1) en *Telefacts* (VTM).

Het eerste, theoretische, deel van deze scriptie verkent de wetenschappelijke literatuur over jongerencriminaliteit en beeldvorming.

De afschaffing van de Huizen van Arrest voor jongeren en de daaropvolgende oprichting van de jeugdgevangenis in Everberg zorgden in die periode voor nervositeit in de sector van de jeugdbescherming. In een eerste hoofdstuk onderzoek ik hoe diverse auteurs reageren op de manier waarop deze episode in de media in beeld wordt gebracht en toets ik hun bedenkingen aan buitenlands onderzoek naar beeldvorming over jongerencriminaliteit. Aan de hand daarvan formuleer ik een aantal specifieke onderzoeksvragen (Hoofdstuk 2).

Daarna volgt een inschatting van de jeugdcriminaliteit in Vlaanderen en een overzicht van het bestaande jeugdrecht (Hoofdstuk 3), om vervolgens in te gaan op de wetenschappelijke theorieën over media en beeldvorming waarop dit onderzoek gebaseerd is (Hoofdstuk 4).

In het tweede deel ontwikkel ik een specifieke analysemethode aan de hand waarvan de reportages in kwestie onder de loep worden genomen (Hoofdstuk 5). Op basis daarvan kunnen we schetsen hoe de onderzochte televisieprogramma's een bepaald dominant discours ophangen over jeugddelinquentie, jonge delinquenten en de aanpak ervan (Hoofdstuk 6).

In een slothoofdstuk worden de belangrijkste bevindingen gerecapituleerd om te antwoorden op de bedenkingen die destijds gemaakt werden door de sector (Hoofdstuk 7).

In het derde deel vat ik mijn persoonlijke reflecties over de thema's van dit eindwerk samen.

DEEL 1 : Theorie en vraagstelling

Hoofdstuk 2 - Literatuurstudie

1 Historische schets: De jeugdrechter is boos

In het najaar van 2001 wordt onze beeldbuis plots overstelpt door een bijzondere aandacht voor het probleem van de jeugdcriminaliteit, en met name voor de aanpak ervan. Aanleiding hiervoor lijkt op het eerste zicht een aantal spectaculaire gebeurtenissen: de moord op een opvoedster door twee geplaatste jongeren, een aantal vrijlatingen van ernstig criminele jongeren en enkele maanden later de ontsnapping van een jongen uit de – net opgerichte – jeugdgevangenis van Everberg. Maar als men het oog wat verder laat kijken blijkt de kern van de zaak een tekort aan plaatsingsmogelijkheden en een hoop bedenkingen bij de huidige opvang van jeugdige misdadigers. Zoals journalist Dirk Tieleman het in één van zijn reportage-inleidingen treffend verwoordt: “De jeugdrechters zijn boos!”¹

Men zou bij de Vlaamse jeugdrechtbanken al langer misnoegd zijn over de beperkingen van het jeugdrecht. Een jeugdrecht dat de handelingsverantwoordelijkheid van jeugddelinquenten niet erkent en waarbij de mogelijkheden tot opsluiting beperkt zijn (Van Welzenis, 2003). Hoewel er ondertussen dan toch een vernieuwde jeugdwet in de steiger staat, worden minderjarigen sinds de wet op de kindbescherming van 1912 immers strafrechtelijk als niet-verantwoordelijk beschouwd.² Dit betekent dat jongeren wettelijk niet verantwoordelijk gesteld worden voor hun daden en er dus ook niet voor gestraft kunnen worden. Ze kunnen wel maatregelen opgelegd krijgen afgestemd op hun persoonlijke situatie en in de eerste plaats bedoeld om hen te beschermen, maar die staan – in principe – los van de zwaarte van het gepleegde feit. Maar als de betrokkene blijk geeft van aanhoudend wangedrag, zich gevaarlijk gedraagt of indien een gerechtelijk onderzoek vereist is, kan hij toch – onmiddellijk na de arrestatie – in een gesloten opvoedingsafdeling opgenomen worden.³ Zo kan men toch ook enigszins maatschappijbeveiligend optreden. Doch, het aantal plaatsen zijn beperkt. Tot januari 2002

---

¹ In: *Straf of hulp*. (29/01/2002). TV1: Koppen.

² Voor een uitgebreide beschrijving van het Belgische jeugdrecht: zie hoofdstuk 3.3.: Dit is dus jeugdbescherming?!

³ Artikel 52quater, wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming.

konden jongeren die verdacht werden van echt zware feiten⁴ - onder strikte voorwaarden⁵ - daarom nog tijdelijk opgevangen worden in een Huis van Arrest voor volwassenen.⁶ Maar bij wet van 4 mei 1999 zou dit artikel 53 van de jeugdbeschermingswet vanaf 2002 opgeheven worden.

Het is wanneer de afschaffing van dat wetsartikel nadert en er nog steeds geen alternatief voorhanden is, dat de emmer bij een aantal jeugdrechters overloopt. Enkele auteurs – voornamelijk uit jeugdcriminologische hoek - zien in deze spreekwoordelijke druppel dan ook het startschot voor een groots media-offensief die de politieke wereld tot actie moest bewegen. Een media-aanval die uiteindelijk in een recordtijd tot de oprichting van de jeugdgevangenis in Everberg zou leiden.

Van Welzenis (2003) beschrijft hoe de jeugdrechters via spectaculaire vrijlatingen van ernstige minderjarige delinquenten diverse persreacties uitlokten. Zij kaartten daarbij het wegvallen van de gevangenisplaatsing aan en grepen tegelijk de kans om hun ‘reeds lang aanslepend’ ongenoegen omtrent het tekort aan plaatsingsmogelijkheden en een verhoogd vervolgingsbeleid te uiten. Het resultaat was een ongekend snelle en kordate reactie van de federale regering. Op slechts twee dagen was er een noodwet: de Everbergwet (p 53).

Deze wet van 1 maart 2002 omschrijft een nieuwe voorlopige maatregel die toelaat minderjarige jongens maximaal twee maanden en vijf dagen in een federaal detentiecentrum te plaatsen, mits voldaan is aan een aantal strikte en cumulatieve voorwaarden. Het jeugddetentiecentrum – een voormalige legerkazerne te Everberg – wordt diezelfde maand nog geopend.

Christiaens en Dumortier (2002) menen een gelijkaardige dynamiek te bespeuren en stellen daarenboven de vraag naar de precieze rol die de klagende jeugdrechters en bepaalde media gespeeld hebben bij het ontstaan van de jeugdgevangenis. Er is immers het hardnekkige gerucht dat de gemeenschapsinstellingen niet volzet waren op het moment van de mediagenieke vrijlatingen. Dit terwijl men op televisie net verbolgen verklaarde criminele kinderen te ‘moeten’ vrijlaten wegens overvolle voorzieningen te Mol en Ruislede. Vanuit deze optiek waarschuwen

---

⁴ Feiten strafbaar met een correctionele hoofdgevangenisstraf van een jaar of met een zwaardere straf, in de zin van het strafwetboek of van aanvullende wetten (in het volwassenrecht).

⁵ Ingeval er geen particulier of instelling te vinden was die de minderjarige dadelijk kon opnemen en de gevangenisstraf niet langer dan dan vijftien dagen zou duren.

⁶ Artikel 53, wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming.

de auteurs voor een populistisch veiligheidsdiscours. Zij vrezen dat een platvloers aanzwengelen van de onveiligheidsgevoelens ten aanzien van jonge daders zou kunnen leiden tot een repressieve pendelbeweging in de jeugdzorg. En misschien is het daar wel allemaal om te doen: “jeugddelinquenten dadelijk en hard kunnen straffen!” (p 53).

Ook Vlaams kinderrechtencommissaris Ankie Vandekerkhove (2002) sluit zich hierbij aan. Zij betreurt het ophitsend taalgebruik waarmee de oprichting van een jeugdgevangenis verantwoord werd: “Alsof België ineens belegerd zou worden door hele horden minderjarige criminelen en alsof de nationale veiligheid gered zal worden met die gevangnissen.”⁷ Waarover gedebatteerd moet worden is de inhoud van de opvangcontext, niet de naam ervan (jeugdgevangenis of gemeenschapsinstelling)! Immers: what – lees welk pedagogisch nut - is in a name?

Van Welzenis (2003) verwoordt de groeiende onrust over deze evoluties treffend: “Maar al te vaak baseren we ons op wat we hebben horen zeggen, wat we lezen in kranten of zien op televisie of wat we zelf of wat anderen in onze omgeving hebben meegemaakt. Terwijl het geen betoog hoeft dat de bronnen waarop we ons baseren niet altijd even betrouwbaar en geloofwaardig zijn” (p 7) Als reactie schreef ze een boek over jeugddelinquentie en de aanpak ervan om foutieve informatieverstrekking recht te zetten. En ondertussen werkt ook het OSBJ (Ondersteuningsstructuur Bijzondere Jeugdzorg) volop aan een imago- en sensibilisatiecampagne om de onwetendheid en vooroordelen over de Bijzondere Jeugdzorg en de jongeren erin opgenomen uit de wereld te helpen. De organisatie wil bewust de media helpen een correcter beeld over jongeren en instellingen te verspreiden.

Men is het er dus blijkbaar over eens: de media hebben een sterke invloed op de beeldvorming over jeugddelinquenten bij Jan Modaal en op de besluitvorming door Piet Politiek. En media noch politici hebben het steeds bij het rechte eind. Maar ondanks de vele bedenkingen over de impact die media-aandacht kan hebben, lijkt er in Vlaanderen tot nog toe geen grondig onderzoek gedaan te zijn naar wat deze media geschreven, gezegd en getoond hebben. Proclameert men inderdaad een stijging van de jeugdcriminaliteit? Is er echt sprake van ophitsend taalgebruik en een veiligheidsdiscours op de televisie? Suggereert de pers werkelijk een pleidooi voor een meer repressieve aanpak? En zijn het effectief (enkel) de jeugdrechters geweest die de mediamolen voor een hardere aanpak op touw gezet hebben?

---

⁷ Interview Ankie Vandekerkhove. *De Standaard*. 5/03/2002.

2 Buitenlandse bevindingen: Boefjes en tienermoordenaars overzee

Ook in het buitenland ziet men zich geconfronteerd met gelijkaardige evoluties naar een op repressie gerichte opinievorming en aanpak. En ook ginds worden vanuit het hulpverlenende kamp veel pijlen naar de media en politiek geschoten voor het veroorzaken van dit probleem. Maar de bedenkingen en accusaties vormden in Angelsaksisch gebied alvast wel een aanzet tot diepgaander onderzoek.

2.1 Canada : The mounties and the thugs

De John Howard Society of Alberta bundelde de resultaten van enkele media en publieksstudies (1998) en vergeleek ze met de bestaande statistieken over jeugdcriminaliteit. Uit dat rapport blijkt dat de Canadezen over het algemeen denken dat jeugdcriminaliteit is toegenomen, er vandaag meer ernstige misdaden gepleegd worden en de straffen te zachtvaardig zijn voor jonge criminelen. Dit terwijl wetenschappelijk cijfermateriaal elk van deze drie stellingen tegenspreekt. De oorzaken voor deze opvattingen liggen volgens het rapport vermoedelijk in de eerste plaats bij de media. Studies hebben immers uitgewezen dat gewelddadige misdaad sterk oververtegenwoordigd wordt in het nieuws, vooral de ergste en de zachtst bestrafte misdaden aan bod komen en de meest sensationele misdaden herhaaldelijk worden opgedist. Bovendien blijkt dat de media-aandacht vooral naar jeugdmisdaad gaat. Gewelddaden door volwassenen komen in verhouding minder in de schrijnwerpers, terwijl deze eigenlijk veel vaker voorkomen. 75 tot 95% van de Canadese bevolking zou haar justitiële kennis nu net via deze media vergaren. Opvallend genoeg beseft het publiek dat de media in hun verslaggeving zich vooral focussen op sensationele en uitzonderlijke gebeurtenissen, maar vreemd genoeg heeft dit geen invloed op hun perceptie van criminaliteit. Toch blijkt uit bijkomend onderzoek⁸ dat de Canadezen eigenlijk geen hardere aanpak nastreven. Media oversimplificiëren de zaken vaak en voorzien hun publiek niet van voldoende informatie. Wanneer respondenten meer informatie over een misdaad worden voorgelegd, lijken ze minder bestraffend (Roberts & Doob, 1990). Naast de rol van de media wijst het rapport ook op de verantwoordelijkheid van politie en overheid die – als reactie op de publieke opinie - hun vervolgingsbeleid verhogen en met ‘hardere’ wetsvoorstellen komen aanzetten. Zo versterken ze de indruk dat jeugdcriminaliteit uit de hand loopt. En in derde en laatste instantie waarschuwt het verslag voor een verkeerde interpretatie en gebruik van

⁸ REID-MCNEVIN, S., Myths about crime need debunking. [Http://www.uoguelph.ca](http://www.uoguelph.ca). Geraadpleegd op 16/06/2005.

statistieken.⁹ Het rapport suggereert een wisselwerking tussen deze drie factoren, die samen een dynamiek stuwen in de richting van een onjuistere beeldvorming en een slechter beleid.

Hatt (1996) en Schissel (1997) onderschrijven deze dynamiek en spreken zelfs van een morele paniek rond jeugddelinquentie. In zijn onderzoek naar de beeldvorming van jeugdcriminelen in kranten en tijdschriften komt Schissel tot de conclusie dat vooral jongeren (en ouders!) uit etnische en sociaal-ecomisch achtergestelde minderheidsgroepen gevisieerd worden. De auteur plaatst dit binnen een ruimer discours van individuele schuld, waarbij geen aandacht is voor de bredere sociale context. Hij waarschuwt voor het blijven criminaliseren van jongeren en sociale groepen. Dat leidt onmiskenbaar tot een ongegronde collectieve angst én een radicale aanklacht tegen de – vooral maatschappelijk achtergestelde – jeugd.

2.2 Verenigde Staten: Black & White

Ook in de VS werd een rapport geschreven (Dorfmann & Schiraldi, 2001) dat zich focust op 77 studies handelend over misdaad, ras en/of jeugd in het nieuws. De conclusies zijn opvallend gelijklopend met de Canadese bevindingen over de nieuwsmedia. Het rapport toont ons dat gewelddaden onproportioneel domineren in de verslaggeving, uitzonderlijke verhalen veel meer aan bod komen en – vooral gewelddadige – misdaad onredelijk vaak geassocieerd wordt met jeugdigheid en etnische afkomst. Jongeren en kleurlingen worden daarentegen in verhouding te weinig afgebeeld als slachtoffer. In realiteit zijn volwassen daders ruim in de meerderheid en plegen kleurlingen niet meer gewelddaden dan blanken. Bovendien zou de misdaadverslaggeving zijn toegenomen, terwijl de eigenlijke criminaliteitscijfers in de VS gedaald zijn. Dit alles zou de indruk kunnen creëren dat criminaliteit hoogtij viert en vooral de jeugd en gekleurde bevolking hiervoor verantwoordelijk zijn. Als men bedenkt dat 76 tot 80 procent van de Amerikaanse bevolking zich op de media beroept voor haar kennis van criminaliteit, dan heeft men volgens de auteurs een ideaal recept voor een slecht ingelicht publiek en een misleid bestuur. Zeker omdat uit één betrokken onderzoek bovendien is gebleken dat beleidsmakers zich, naast de publieke opinie, eveneens laten beïnvloeden door de media-aandacht voor jeugdcriminaliteit.

---

⁹ Statistieken dienen steeds in hun context gelezen te worden: Bij een bevolkingstoename of een verhoogd vervolgingsbeleid zullen de jeugdcriminaliteitscijfers uiteraard stijgen, dit impliceert geen criminaliteitstoename.

2.3 Groot Britannië : Politics and Discipline

In Groot Britannië spreekt John Pitts (2001) zelfs over het politiseren van jeugdcriminaliteit. Via een analyse van de politieke houding tegenover jeugdmisdaad in de afgelopen decennia, kwam hij tot de constatacie dat het voornamelijk gebruikt wordt als een politiek middel, meestal om electorale doeleinden te dienen.¹⁰ Dat – en niet zozeer de jeugdcriminaliteitscijfers – zou verklaren waarom jeugddelinquentie slechts bij bepaalde perioden als een dringende kwestie in de politieke arena geworpen wordt, terwijl het op andere momenten rustig in administratieve en professionele handen gelaten wordt. Pitts stelt vast dat in deze politiek turbulente tijden vooral gepleit wordt voor een moreel herstel via disciplineren. Hij heeft het over een discours van ‘wet en orde’ (law and order).

3 Vraagstelling

De literatuur maakt al langer gewag van een toenemende media-aandacht voor criminaliteit en een roep voor een strengere aanpak in Vlaanderen. Tien jaar voor de hetze rond de oprichting van de jeugdgevangenis in 2002, maakte Puttaert (1992) reeds melding van een mediagolf over ‘stijgende criminaliteit’ en ‘ondraaglijk geworden onveiligheid’ (p 9). Het leek haar dat deze items meer dan voorheen het onderwerp werden van duidingprogramma’s en dat dramatiserende enscenering en realistische reconstructies plots belangrijker werden dan de duiding. Puttaert vreesde toen ook al dat een verkeerd ingelichte publieke opinie en bijkomende onveiligheidsgevoelens het beleid in negatieve zin zouden beïnvloeden. Bovendien had onderzoek van Van Dijk (1978) en van Van Kerckvoorde (1989) ook hier al aangetoond dat politici het klimaat van angst en onzekerheid misbruiken om democratische en emancipatorische ontwikkelingen in de samenleving in te dijken en op die manier een meer conservatieve politiek van Law and order trachten te versterken. Specifiek over jeugdcriminaliteit verwijst Mulkers (2000) naar de vele krantenkoppen die rond de eeuwwisseling berichtten over toegenomen druggebruik, vandalisme, voetbalgeweld, straatcriminaliteit, ... en hoe de roep om een strengere bestraffing overstemt in het maatschappelijke debat hierover. Van Acker (2001) beschrijft hoe berichtgeving over de *highschoolmurders* eind jaren negentig kwam overgewaaid uit de VS en ook hier een irreëel beeld, een mythe over jeugdmisdaad schiep. Van Welzenis (2001) op haar beurt meende dat ook hier “media en politici – vooral in electorale tijden – ons zonder enig

¹⁰ Enerzijds hanteren oppositiepartijen het probleem van de jeugdcriminaliteit en de huidige angst ervoor om met regerende partijen af te rekenen voor een slecht beleid. Anderzijds maken regeringen er handig gebruik van om de aandacht af te leiden van een achteruitgaande economie.

valabel argument willen doen geloven dat er sprake is van een toenemend geweldsprobleem onder jongeren” (p 163), zonder dat dit ondersteund wordt door wetenschappelijk cijfermateriaal. Carla Nagels (2005) bevestigt alvast die tendens op het politieke forum. Op zoek naar een volksdiscours deed zij een studie naar het discours over jeugddelinquentie in de Kamer van Volksvertegenwoordigers tussen 1981 en 1999.¹¹ Daarin concludeert zij dat vanaf de jaren tachtig een discours gaande is gericht op de toename van jeugdcriminaliteit, maar vooral vanaf de jaren negentig wordt de individuele jongere zelf daarbij met de vinger gewezen en gaan de reacties de repressieve toer op (cfr. Discours van law and order).

Ondertussen – na een kleine opflakking in de eerste maanden van 2005 – woedt er sinds april 2006 alweer een nieuwe golf van berichtgeving over toenemende jeugddelinquentie en overvolle instellingen, die ditmaal zelfs lijkt geleid te hebben tot een versnelde, grondige wetswijziging. Maar ondanks de buitenlandse bevindingen en Vlaamse bedenkingen, is er in Vlaanderen dus nog steeds geen degelijke studie uitgevoerd naar de werkelijke rol van de media bij de beeldvorming omtrent jeugddelinquentie.

Deze scriptie focust vooral op de woelige periode 2000-2003, ongeveer twee jaar voor en na de opschudding rond Everberg. Het bevat een onderzoek naar een discours over jeugddelinquentie bij de aanvang van het nieuwe millenium. Aan de hand van een analyse van alle reportages over jeugdcriminaliteit in België die tussen 2000-2003 uitgezonden zijn in de populaire duidingmagazines Koppen (VRT) en Telefacts (VTM), willen we nagaan hoe tijdens die bewuste periode over jeugdmisdaad en jeugddelinquenten gesproken werd. Wat wordt er beweerd over jeugdcriminaliteit? Hoe worden de jongeren voorgesteld in de reportages? Wie zit erachter? Hoe ondersteunen of construeren deze TV-reportages bepaalde dominante betekenissen over jeugdcriminaliteit en minderjarige delinquenten? En hoe verhouden de representaties zich tot de wetenschappelijke literatuur omtrent delinquente jongeren en jeugddelinquentie?

---

¹¹ Nagels meent dat dit de meest aangewezen manier is om een dominant discours bloot te leggen, aangezien de staat – gevormd door verschillende concurrerende partijen - de bevoegdheid heeft om onwettig gedrag te definiëren en de kamer van volksvertegenwoordiging het forum bij uitstek is waar alle discours, zowel van regerende als oppositiepartijen aan bod komt. Het is het meest representatieve discours van de Belgische bevolking.

Hoofdstuk 3 - Jeugdcriminaliteit: Boefjes in België

Voor we iets kunnen zeggen over de beeldvorming over jeugddelinquentie in televisieprogramma's, is het belangrijk de wetenschappelijke en professionele visie en feiten te kennen. Wat is jeugdcriminaliteit? Hoe zit het met die jeugdcriminaliteit in België en Vlaanderen? En wat wordt eraan gedaan?

1 Wat is jeugdcriminaliteit?

Jeugddelinquentie is geen eenduidig begrip. Wat vandaag als een misdaad wordt beschouwd, is dat morgen misschien niet meer. Wat hier een zware overtreding kan zijn, is dat in een ander land mogelijk niet. Misdad – en de bestraffing ervan – is niet tijdloos en universeel. Het is een concept dat sterk kan wijzigen doorheen de tijd en verschilt naargelang plaats of cultuur (Schissel 1997; Burssens 2004). Of zoals Walgrave (1996, 2002. In: Burssens 2004, p1) het stelt: “Criminaliteit is een socio-legale constructie”. Het is geen objectief vast te stellen gedrag en kan niet begrepen worden los van evoluties in de bredere mens- en maatschappijvisie.

Bovendien zijn er verschillen tussen delicten door jongeren en door volwassenen gepleegd. Jongeren en volwassenen worden maatschappelijk en juridisch verschillend beoordeeld voor een zelfde gedrag (Burssens, 2004). Een mooi voorbeeld daarvan is statusdelinquentie: wat een twintiger wel mag, kan een tiener nog duur te staan komen.¹²

De manier waarop we vandaag in het Westen met jeugddelinquentie omgaan, hangt samen met een paradoxale houding ten aanzien van ‘de jeugd van tegenwoordig’. De jeugdfase is een periode van vrijheid en blijheid, waarin alles kan en waarbij jongeren symbool staan voor een betere toekomst (Youth as fun). Maar tegelijk beschouwt men adolescenten als herrieschoppers en wordt jeugdigheid vereenzelvigd met moreel verval (Youth as trouble) (Hebdige, 1988). “Jong zijn is een fase met veel vrije tijd waarin jongeren maar wat rondhangen, hun tijd niet nuttig besteden, de verkeerde vrienden tegenkomen, ...” (Van Welzenis, 2003, p 9)

Youth bashing is vermoedelijk van alle tijden (Van Den Broeck & Wittebolle, 1997). Zelfs in de oudheid schreef men al over het criminele en losbandige karakter van de jeugd. Maar het is wel opvallend dat vooral in economisch onzekere tijden de negatieve stereotypering sterker

---

¹² Dit zijn gedragingen die op zich geen delicten zijn – zoals spijbelen, weglopen, alcoholgebruik, ... – maar bij jongeren wel een aanleiding kunnen vormen voor een gerechtelijk optreden. De gedragingen worden dus afgemeten aan de status van de persoon, de minderjarige (Burssens, 2004).

doorweegt dan de positieve (Osgerby, 1998). Dat kan betekenen dat we ook vandaag een strengere houding aannemen ten aanzien van jongeren. Afwijkend gedrag wordt al sneller geïnterpreteerd als losbandigheid in plaats van jeugdig experimenteren. Jeugdig wangedrag wordt bijgevolg sneller gecriminaliseerd.¹³

2 Jeugdcriminaliteit in België en Vlaanderen

Cijfers over jeugdcriminaliteit zijn niet zomaar beschikbaar en allerminst eenduidig te interpreteren. De nationale politiestatistieken maken bijvoorbeeld al geen onderscheid tussen jeugdmisdaad en andere criminele feiten. Bovendien geven ze slechts een beeld van de officieel geregistreerde en getelde misdaden (Puttaert, 1992), wat dan weer beïnvloed wordt door de aangiftebereidheid van de burger en de prioriteiten van de politiediensten.¹⁴ Met andere woorden: deze statistieken geven vooral een idee van de ernstiger geachte en frequent voorkomende vormen van misdaad (Van Welzenis, 2003).

De nationale gerechtelijke en rechtbankstatistieken op hun beurt maken in hun gegevens geen onderscheid tussen de jeugddelinquenten en de jongeren uit problematische opvoedingssituaties die een gedwongen maatregel krijgen opgelegd (van Welzenis, 2003).

De meest recente en bruikbare officiële informatie dateert uit 1999 en komt van het Instituut voor Criminalistiek en Criminologie (NICC) (Vanneste, 2001, in: Van Welzenis, 2003). Uit het verslag, dat is gebaseerd op de beslissingen van de (jeugd)parketmagistraten en jeugdrechters, blijkt dat slechts 20% van de minderjarigen die een delinquent feit hebben gepleegd door het parket naar de jeugdrechter werden doorverwezen. Van deze groep verscheen 68% voor diefstal, 23% voor gebruik en bezit van drugs, 20% voor slagen en verwondingen, 12% voor vandalisme en 6% voor afpersing, heling of oplichting.

Aangezien jongeren voornamelijk doorverwezen worden bij ernstige, meervoudige en herhaaldelijke feiten, zeggen deze bevindingen enkel iets over de omvang van de meest ernstige vormen van jeugddelinquentie. Het toont ook aan welke delicten zwaarder wordt getild. Op parketniveau maakten deze delicten immers respectievelijk 41%, 15%, 13%, 13% en 11% uit

---

¹³ Een mooi voorbeeld daarvan is ‘steaming’: groepjes jongeren die andere jongeren onder druk zetten voor het afstaan van geld of goederen. In juridische termen is dit afpersing of diefstal met geweld. Dit gedrag komt de laatste jaren steeds meer in de aandacht als een nieuw en sterk stijgend fenomeen onder jonge boefjes. In realiteit bestaat dergelijke afpersing onder jongeren al sinds mensenheugenis. Onderzoek heeft aangetoond dat steaming een nieuw, noch toenemend probleem is. “Er is veeleer sprake van een nieuwe term voor een oud fenomeen waaraan een aantal problematische aspecten verbonden zijn.” (Van Welzenis, 2003, p 45)

¹⁴ Een strikte maatschappelijke houding tegenover de jeugd heeft immers ook een effect op de jeugdcriminaliteitscijfers. Het doet de aangiftebereidheid bij de burger stijgen en het seponeringsgedrag bij politie en parket afnemen.

van de vastgestelde jeugdmisdaden, waarvan ook de lichtere vormen van dergelijke feiten een onderdeel vormden. Zeer ernstige delicten, zoals een gewapende overval, verkrachting, brandstichting... kwamen in minder dan 3% van de parket- en rechtbankdossiers voor. De misdaden die al op politieniveau werden geseponeerd kwamen helemaal niet aan bod.

Op basis van deze gegevens kan men onmogelijk een beeld krijgen van de globale jeugddelinquentie. Om een accurater beeld te krijgen van jeugdcriminaliteit doet men best ook beroep op andere bronnen, zoals zelfrapportage door jongeren. In het zogenaamde Dark Number-onderzoek wordt jongeren gevraagd welke delicten ze zelf hebben gepleegd en hoe vaak.

De meest relevante zelfrapportagegegevens voor deze scriptie (De Witte, Hooge et al., 2000) uit 1999, tonen aan dat zwartrijden (25,5%), diefstal (23,4%) en vandalisme (20,6%) de meest voorkomende overtredingen zijn van Vlaamse jongeren, gevolgd door druggebruik (17,4%), wapenbezit (12,7%) en slagen en verwondingen (12,6%). Drugverkoop (5,7%) komt veruit het minst voor. Iets meer dan de helft van de Vlaamse jongeren (52%) zou zich op jaarbasis wel eens schuldig gemaakt hebben aan minstens één van deze feiten.

Een recenter onderzoek uit 2004 (Smits, 2004) komt tot vrij gelijklopende conclusies: slechts een klein aantal van de bevroegde jongeren rapporteert deel gehad te hebben aan grote criminaliteit. Dergelijke bevragingen zijn momentopnames en zijn sterk afhankelijk van de eerlijkheid van de respondenten, maar het voordeel is dat ze een idee geven van kleinere vormen van delinquentie, die in de rechtbankgegevens niet voorkomen.

Al bij al blijft de kennis over jeugddelinquentie in Vlaanderen dus uiterst beperkt. Op basis van de gegevens die nu voorhanden zijn is er alvast geen bewijs voor een stijging, daling of stagnatie van jeugdcriminaliteit (Van Welzenis, 2003). Over het algemeen wordt aangenomen dat er geen sprake is van een stijging in ons land (Vettenburg, 2002, in: Van Welzenis, 2003). Mogelijk is er wel een verschuiving naar wat meer harde criminaliteit bij een kleinere kern, waar men jongeren bewust voor gebruikt omdat ze minderjarig zijn (Eliaerts, 2002, in: Het vrije woord, Radio één).

Wat we wel zeker weten is dat kleinere of veel voorkomende delinquentie – zoals zwartrijden, graffiti spuiten en winkeldiefstal – voornamelijk adolescentiegebonden normoverschrijdend gedrag is, experimenteergedrag, een aftasten van grenzen en normen (Vercaigne, Walgrave et al, 2000 ; De Witte et al, 2000; Van Welzenis, 2003; Smits, 2004). Dit gedrag piekt rond 15-16 jaar om daarna vanzelf weer af te nemen (Vercaigne, Walgrave et al, 2000; De Witte et al, 2000).

Persisterende, ernstige jeugddelinquentie daarentegen is eerder uitzonderlijk en een zaak van een

zeer kleine groep jongeren (Smits, 2004; Van Welzenis, 2003; Van Acker, 2001). Opvallend is dat deze groep hoofdzakelijk bestaat uit jongeren uit achtergestelde sociale klassen. In veruit een minderheid is het delinquent gedrag louter te wijten aan andere factoren, zoals een individuele stoornis of specifieke gezinsomstandigheden. Allochtone jongeren en jongeren uit het technisch en beroepsonderwijs zijn sterk oververtegenwoordigd in de officieel geregistreerde delinquentie (Vanneste, 2001). De oververtegenwoordiging van allochtone jongeren is gedeeltelijk te wijten aan een – al dan niet bewuste – politionele en gerechterlijke gerichtheid op deze groep, maar allochtonen begaan ook effectief meer delicten dan Belgische jongeren (Van Welzenis, 2003; Van San & Leerkes, 2001). Ook zouden jongens beduidend meer delinquente feiten plegen dan meisjes. (Vercaigne, Walgrave et al, 2000; De Witte et al, 2000, Vanneste, 2001)

Volgens de theorie van de maatschappelijke kwetsbaarheid is sociale uitsluiting een belangrijke voedingsbodem voor ernstige en persisterende delinquentie. Door hun maatschappelijke positie lopen jongeren uit achtergestelde bevolkingsgroepen een groter risico om uitgesloten te worden van het sociale leven. Ze hebben vaker te kampen met armoede, een weinig structurerend en stimulerend gezinsklimaat, moeilijkheden op school, beperkte jobperspectieven en allerlei negatieve ervaringen met maatschappelijke instellingen. Onbegrip, stigmatisering en discriminatie leiden tot een negatief zelfbeeld en toekomstperspectief en het verlangen om een alternatief zelfwaardegevoel te zoeken in een niet-conforme peergroup. Men dreigt in een neerwaarde spiraal terecht te komen van steeds meer onbegrip en negatieve reacties en steeds toenemend probleemgedrag. Daardoor maken deze jongeren meer kans in de delinquentie terecht te komen. Ze hebben minder te verliezen dan jongeren die meer in de samenleving geïnvesteerd hebben. Voor maatschappelijk kwetsbare jongeren, en dan vooral de subgroep van de maatschappelijk kwetsbare allochtone jongens, is dat risico veruit het grootst (Van welzenis, 2003). Toch gaat het niet over een gedetermineerd proces. Slechts een klein deel van de jongeren in deze situaties gaan uiteindelijk de delinquente toer op (Vercaigne, Walgrave et al).

3 De wet: Dit is dus jeugdbescherming?!¹⁵

Sinds kort werden een aantal grondige wijzigingen in de jeugdbeschermingswet doorgevoerd. Wij beschrijven hier voornamelijk de grote lijnen volgens het oude model omdat zij nog van kracht was in de periode van ons onderzoek, en dat trouwens nog grotendeels is. Dat is

---

¹⁵ Titel die verwijst naar vaak geuite vertwijfeling in de reportages, deze specifieke uitspraak komt van jeugdmagistraat Chris Nys, in: *Cel met kinderslot*. (2002, maart 4). VTM: Telefacts.

belangrijk om de informatie over het jeugdrecht of de maatregelen uit de reportages te kunnen toetsen aan de toenmalige juridische (en praktische) realiteit en hulpverlening. Op het einde van deze paragraaf, worden ook de recente aanpassingen even toegelicht.

2.1 De jeugdbeschermingswet van 1965

In België valt een minderjarige delinquent onder de jeugdbeschermingswet van 8 april 1965. Deze wet geldt voor alle minderjarigen ‘in gevaar’ en stelt in de eerste plaats het belang van het kind centraal. De wet biedt de mogelijkheid op te treden wanneer de gezondheid, de veiligheid of zedelijkheid van een minderjarige gevaar loopt wegens het milieu waarin hij leeft of wegens zijn bezigheden of wanneer de omstandigheden waarin hij wordt opgevoed door het gedrag van degenen die hem onder bewaring hebben gevaar opleveren.¹⁶ Voor de jeugddelinquent betekent dit dat het strafbare feit op zich een ondergeschikte rol speelt. Delinquentie wordt gezien als een symptoom van een gevaarssituatie, waarbij het vooral de achterliggende probleemsituatie is die dient aangepakt te worden (Geudens, 2003). Minderjarigen worden dus volgens de wet, in tegenstelling tot volwassenen, strafrechtelijk niet verantwoordelijk of strafbekwaam geacht. Men heeft het niet over een misdaad, maar over een ‘als misdrijf omschreven feit’ (MOF). Een minderjarige wordt bijgevolg niet gestraft, maar wel geholpen met een jeugdbeschermingsmaatregel.

Jeugddelinquentie valt onder de bevoegdheid van de gerechtelijke jeugdbescherming, uitgeoefend door de jeugdrechtbank.¹⁷ Zij kan echter pas ingeschakeld worden wanneer de hulpverlening niet (langer) op vrijwillige basis¹⁸ kan gebeuren, maar een gedwongen tussenkomst vereist is. Dat kan het geval zijn bij een problematische opvoedingssituatie (POS)¹⁹ waarbij vrijwillige hulpverlening niet gebaat heeft of wanneer een jongere een wettelijke overtreding (MOF) heeft begaan.

---

¹⁶ Artikel 2 van de Sociale bescherming, artikel 30 en 36,2 van gerechtelijke bescherming.

¹⁷ De gerechtelijke jeugdbescherming is verantwoordelijk voor de burgerrechtelijke bepalingen van minderjarigen en treft beschermingsmaatregelen wanneer er een duidelijk probleem is in de opvoedingssituatie of wanneer de minderjarige een ernstige inbreuk gepleegd heeft op de sociale orde.

¹⁸ De sociale bescherming – ook buitengerechtelijke bescherming genoemd – biedt eveneens maatregelen ten aanzien van jongeren ‘in gevaar’, maar intervenueert enkel op vrijwillige basis. Ouders – en bij voorkeur ook de kinderen – moeten instemmen met de hulpverlening. Men probeert hier vooral een preventieve werking te bewerkstelligen.

¹⁹ Een problematische opvoedingssituatie is een toestand waarin de fysieke integriteit, de affectieve, morele, intellectuele of sociale ontplooiingskansen van minderjaigen in het gedrang komen, door bijzondere gebeurtenissen, door relationele conflicten, of door de omstandigheden waarin zij leven.

Er zijn dus twee groepen jongeren die met de jeugdrechtbank in aanraking komen: de POS'ers en de MOF'ers. Beide groepen krijgen quasi dezelfde vormen van gedwongen hulpverlening opgelegd, al wordt dat voor de eerste een *afdwingbare pedagogische maatregel* en de tweede een *jeugdbeschermingsmaatregel* genoemd. In de praktijk wordt er dus geen onderscheid gemaakt tussen POS en MOF. Beiden komen in dezelfde voorzieningen terecht en worden daar op dezelfde manier behandeld. Enkel de plaatsing in de jeugdgevangenis te Everberg – de vroegere voorhechtenis in het huis van arrest – is er uitsluitend voor jeugddelinquenten. Het is bovendien perfect mogelijk dat een jongere zowel POS'er als MOF'er is, aangezien crimineel gedrag vaak niet los te koppelen valt van een problematische opvoedingssituatie.

Jeugdbeschermingsmaatregelen

Een jeugdbeschermingsmaatregel is steeds een gedwongen maatregel of vorm van hulpverlening waaraan de minderjarige en zijn/haar ouders zich niet kunnen onttrekken. Een maatregel heeft tot doel beschermend te zijn en dient niet om jongeren te straffen, sanctioneren of uit te sluiten (van Welzenis, 2003). In tegenstelling tot een straf staat de maatregel niet in rechtstreeks verband met de zwaarte van het gepleegde feit, maar houdt het rekening met de persoonlijkheid en milieufactoren die aanleiding waren tot het misdrijf. Er is bovendien geen vaste tijdsduur aan gekoppeld, aangezien men moeilijk kan voorzien wanneer de hulpverlening voltooid zal zijn (Verhellen, 1998). In principe is een maatregel dus niet bedoeld als strenger of zwaarder dan andere maatregelen, maar dient het tegemoet te komen aan de achterliggende problematiek van de jongere (Van Welzenis, 2003). De jeugdbeschermingswet stelt expliciet – wanneer kan – de voorkeur te geven aan een aanpak in de oorspronkelijke, familiale context.

De klassieke jeugdbeschermingsmaatregelen

Officieel heeft de jeugdrechter vier beschermende maatregelen ter beschikking. Dit zijn de zogenaamde klassieke maatregelen die in de wet van '65 waren voorzien.

Berisping: een berisping wil vooral het verantwoordelijkheidsgevoel van de jonge delinquent aanspreken. De jeugdrechter veroordeelt de jongere verbaal voor zijn gedrag en tracht hem aan te sporen in de toekomst beter te handelen.

Ondertoezichtstelling: de jongere wordt onder toezicht van de sociale dienst van de jeugdrechtbank geplaatst, die een aangepaste gezinsbegeleiding of opvoedingsbijstand moet voorzien.

Gewone plaatsing: plaatsing bij een betrouwbaar persoon of in een geschikte (open) instelling. Ook semi-residentiële plaatsingen horen hierbij.

Plaatsing in een openbare instelling voor observatie en opvoeding onder toezicht: plaatsing in een halfopen of gesloten afdeling van een gemeenschapsinstelling die enkel kan opgelegd worden aan een jongere boven de twaalf jaar. Hier moet de jeugdrechter uitzonderlijk wél bepalen wat de duur is, maar hij kan de maatregel wel steeds verlengen als dat nodig geacht wordt.

Behalve de berisping kunnen deze tussenkomsten ook als een voorlopige maatregel opgelegd worden, in afwachting van de resultaten van een onderzoek naar de feiten, de persoon en het milieu van de betrokken minderjarige en van de definitieve rechtspleging. Zowel de voorlopige als definitieve maatregelen kunnen ten allen tijde gewijzigd of ingetrokken worden, afhankelijk van de evolutie van de jongere en/of zijn omgeving.

Daarnaast kan de jeugdrechter twee uitzonderlijke beslissingen nemen: voorlopige hechtenis in de jeugdgevangenis en uithandengeving.

De voorlopige hechtenis²⁰ in een federaal detentiecentrum kan alleen opgelegd worden aan jongens boven de veertien, voor maximaal twee maanden en vijf dagen én als er geen plaats is in de gesloten instellingen. Zo'n beslissing kan enkel genomen worden als de jongere een ernstige MOF²¹ heeft gepleegd en als hij aanhoudend wangedrag vertoont, zich gevaarlijk gedraagt of een gerechtelijk onderzoek vereist is. Zodra er in een gesloten instelling toch een plaats vrijkomt, moet hij worden overgeplaatst.

Uithandengeving²², alleen mogelijk bij herhaalde en/of ernstige misdrijven gepleegd vanaf 16 jaar, betekent dat de jeugdrechter het dossier overdraagt aan een correctionele rechtbank of het Hof van Assisen. Hij oordeelt dan dat de jongere als volwassene gehandeld heeft en kan berecht worden.

Alternatieven: de officieuze maatregelen

Jeugdrechter of parket kunnen ook een resem alternatieve maatregelen opleggen die tot voor kort nog niet officieel in de wetgeving waren opgenomen en die een meer progressieve, participatieve

---

²⁰ Bij wet van 1 maart 2002, de Everbergwet betreffende de voorlopige plaatsing van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd. Het ging oorspronkelijk om een tijdelijke noodwet, ter vervanging van het afgeschafte artikel 52, in afwachting van een hervormd jeugdrecht. Zie ook hoofdstuk 2: Historische schets.

²¹ De jongere moet verantwoordelijk zijn voor een feit dat in het strafrecht equivalent staat voor correctionele hoofdgevangenisstraf van een jaar of meer.

²² Artikel 38, wet van 8 april betreffende de jeugdbescherming.

aanpak beogen.

Een project is een bijzonder initiatief met een tijdelijk karakter, dat georganiseerd wordt in het kader van een klassieke jeugdbeschermingsmaatregel²³, met name de ondertoezichtsstelling of een residentiële plaatsing. Zo zijn er de onthemende voet- en fietstochten, onthemende werkprojecten en contextbegeleiding.²⁴

Bij een herstelgerichte afhandeling staat het herstel van de aangerichte schade – materieel, mentaal of sociaal – voorop. Door het verplichte karakter werkt deze methode vrijheidsbeperkend. Het is niet leuk om met je slachtoffer geconfronteerd te worden en de overeengekomen hersteldaden kosten tijd en inspanning. Maar het is tegelijk een gunstige ervaring omdat het de jongere de gevolgen van de eigen daden kan laten inzien en empathie opwekt voor de situatie van het slachtoffer. Er zijn een drietal vormen van herstelrechterlijke tussenkomst: Dader-slachtoffer bemiddeling, gemeenschapsdienst en leerprojecten.²⁵

2.2 Bedenkingen bij de jeugdbeschermingswet

In theorie klinkt het hele idee van jeugdbescherming voor jeugddelinquenten zeer nobel, maar de realiteit is enigszins anders. Het mag dan geen straf heten, jongeren ervaren het vaak wel zo (Walgrave, 2000; Van Welzenis, 2003). Vooral een plaatsing in een gemeenschapsinstelling komt zwaar aan (Van Welzenis, 2003). De onbepaalde duur zorgt voor extra onzekerheid. De maatregel staat bovendien vaak niet in verhouding met het gepleegde delict. Jongeren kunnen – omwille van de achtergrondproblematiek – een lange plaatsing tegemoet gaan voor een relatief kleine overtreding en anderen komen er dan weer vrij ‘goedkoop’ vanaf voor een grotere misdaad. De jeugdrechters zijn trouwens niet helemaal ongevoelig voor de zwaarte van het gepleegde feit. Het is geweten dat de ernst van het misdrijf in de praktijk wel een invloed kan hebben op de gekozen maatregel en dat het beschermingsmodel daarbij nogal eens plaats moet maken voor een eerder sanctiegerichte toepassing van de maatregelen en voor alternatieve afhandelingen (Put, 2002, In: Van Welzenis, 2003). Uit een onderzoek in 1999 (Vanneste 2001, In: Van Welzenis, 2003) blijkt dat ruim de helft van de minderjarige delinquenten uit hun milieu gehaald worden en in een instelling of pleeggezin terecht komen, geheel tegen de basisprincipes van de jeugdbescherming in.

---

²³ Artikel 2 van de gecoördineerde decreten.

²⁴ Zie bijlage 1: Beschrijving van alternatieve maatregelen

²⁵ Zie bijlage 1: Beschrijving van alternatieve maatregelen

Voor 40% van de jongeren die geplaatst worden in een gemeenschapsinstelling daarvan is dit de eerste maatregel die ze krijgen opgelegd en is dus nooit eerder een andere maatregel uitgeprobeerd.

Er wordt ook vermoed dat jeugdrechters een verblijf in de jeugdgevangenis – of het vroegere Huis van Arrest – wel eens durven te hanteren als een short-sharp-shock therapie: een korte, krachtig lesje door middel van een gevangenisplaatsing, zonder naderhand het wettelijk voorgeschreven plaatsje in de gemeenschapsinstelling te krijgen.²⁶ (Walgrave, 2000, Christiaens & Dumortier, 2002).

Terwijl de wet juist bedoeld was om plaatsing zoveel mogelijk te vermijden, heeft ze daarentegen gezorgd voor een explosieve stijging van het aantal geplaatste kinderen sinds 1965.

De dubbele rol van de jeugdrechter als jurist én psychiater roept op zich al vragen op (Brolet & Dumortier, 2003). Maar meer dan dat kunnen jongeren blijkbaar een maatregel worden opgelegd nog voor ze een tegensprekelijk proces hebben gekregen en dus schuldig zijn bevonden (Christiaens & Dumortier, 2002).²⁷ Maatregelen als de voorhechtenis in een (jeugd)gevangenis en uithandengeving zijn bovendien strijdig met het kinderrechtenverdrag (Christiaens & Dumortier, 2002; Thienpont, Nagels & Van Praet, 2006). Het lijkt er dus op dat de wet grondig tekort schiet in het bieden van een aantal elementaire rechtswaarborgen voor de jongeren (gelijkheidsbeginsel, proportionaliteitsbeginsel, legaliteitsbeginsel, subsidiariteitsbeginsel ...).

Een bijkomend probleem is dat diverse hulpverlenende voorzieningen overbevraagd worden en bijgevolg lange wachtlijsten hanteren (Geudens, 2003; Van Welzenis, 2003). Jeugdrechters kunnen veelal niet de meest geschikt geachte maatregel opleggen. Daardoor komen de delinquente jongeren vaak in gemeenschapsinstellingen terecht die geen jongeren mogen weigeren. Door de geringe en onzekere verblijfsduur²⁸ wordt het dan bijzonder moeilijk om zorg op maat te bieden (Van Welzenis, 2003). Maar het falen van de hulpverlening gaat dieper dan dat alleen. Het idee van gedwongen hulpverlening heeft op zich reeds een bijzonder paradoxaal

---

²⁶ Zo zijn er tussen 1 maart 2002 en 30 januari 2003 slechts 43 van de 77 vertrokken jongens uit Everberg naar Mol of Ruislede overgeplaatst. 22 van de overige jongens mochten onmiddellijk naar huis (van Welzenis, 2003).

²⁷ Het meest schrijnende voorbeeld daarvan is opsluiting in het jeugd detentiecentrum. Dit een *voorlopige* maatregel uitsluitend voor jongeren die een ernstige MOF hebben gepleegd, nog voor het als misdrijf omschreven feit juridisch bewezen is (Christiaens & Dumortier, 2002).

²⁸ Men kan op voorhand namelijk niet voorspellen wanneer er een plek in een andere voorziening vrijkomt of dat de maatregel door de jeugdrechter zal worden opgeschort, veelal om plaats vrij te maken voor andere jongeren. Bovendien kan de plaatsing in een gemeenschapsinstelling slechts voor drie maand, eenmaal verlengbaar voor drie maand en vanaf dan slechts per maand verlengbaar.

karakter.

Hoewel in haar basisgedachte zeer vooruitstrevend, kent de klassieke jeugdbeschermingswet dus nog heel wat gebreken. De grootste lacune is uiteindelijk net het gebrek aan erkenning van de handelingsverantwoordelijkheid van adolescenten, waardoor paradoxaal genoeg zowel de rechten van de jongeren als de hulpverlening ernstig in het gedrang komen. De alternatieve maatregelen komen sterk tegemoet aan deze tekortkomingen. Onderzoek en praktijkervaringen tonen aan dat de beschreven alternatieve benaderingen grote slaagkansen hebben en een realistische bijdrage kunnen leveren tot de vermindering van gesloten plaatsingen van jonge delinquenten. Ze werken bovendien bevorderend voor het zelfwaardegevoel en de zelfstandigheid van minderjarigen en worden door vrijwel alle betrokkenen – inclusief jeugdmagistraten en rechters – positief geëvalueerd. (Van Welzenis, 2003; Geudens, 2003b; Vanfraechem & Walgrave, 2004). Maar tot voor kort was het aanbod helaas beperkt en bestond er nog geen juridische basis voor (Geudens, 2003). Het Globaal Plan van Inge Vervotte en de nieuwe wetswijziging zouden daar nu toch tenminste verandering in brengen.

2.3 Pleidooi voor een jeugdsanctierecht

De oude jeugdbeschermingswet voldeed aan de maatschappelijke eisen en visie van haar tijd, de gouden en fleurige jaren zestig. Maar al snel wijzigde de publieke, politieke én professionele opinie ten aanzien van de (delinquente) jeugd opnieuw, onder impuls van de overduidelijke mankementen in de jeugdwet en de goedkeuring van het kinderrechtenverdrag. Reeds sinds de jaren tachtig pleit men voor een grondige hervorming van het jeugdrecht, naar een herstel van de responsabiliteit van jongeren. De voorstanders van een jeugdsanctierecht gaan ervan uit dat minderjarigen vanaf 12 jaar verantwoordelijk kunnen gesteld worden voor hun daden. Ze ijveren voor een duidelijke scheiding tussen gerechtelijk optreden en hulpverlening en voor meer rechtswaarborgen voor jongeren. Een maatregel zou moeten bepaald worden volgens de ernst van het delict en leeftijd en niet enkel de persoonlijke situatie, al is er wel enige onenigheid over de invulling ervan. Drie regeringsvoorstellen waren al de revue gepasseerd: de meer repressieve, sanctiegerichte aanpak van de commissie Cornelis (1996); het herstelrechterlijk jeugdsanctierecht van de commissie Walgrave (1997) en het rechtswaarborgenmodel van Advocaat-generaal Maes (2001), dat een synthese trachtte te zijn van haar twee uiteenlopende voorgangers. Door tegenstrijdigheden tussen de gemeenschappen en allerlei electorale kwesties heeft een uiteindelijke aanpassing lang op zich laten wachten. Maar na de moord op Joe Van Holsbeeck

werd op 4 mei 2006 eindelijk een vierde voorstel – versneld – goedgekeurd.²⁹ Het gaat nog steeds niet om het gewenste jeugdsanctierecht waar in Vlaanderen hard voor geijverd werd. Maar er zijn wel een aantal grondige wijzigingen in de jeugdbeschermingswet doorgevoerd die een meer alternatieve aanpak en ook effectieve straffen voor harde kern jongeren mogelijk moeten maken: Voor de meeste jongeren blijven de oude rechtsprincipes gelden, maar beoogt men een meer alternatieve benadering met – nu officiële – maatregelen als herstelbemiddeling, gemeenschapsdienst, leerprojecten en huisarrest. En voor de zwaardere feitenplegers werd het principe van de uithandengeving aangepast. Er komen speciale jeugdkamers die correctionele straffen kunnen opleggen. Die straffen moeten worden uitgezeten in een nieuw speciaal jeugddetentiecentrum, waar jongeren nu ook tot 23 jaar kunnen worden opgevangen. Enkel bij verkrachting of moord, kan een minderjarige nog doorverwezen worden naar Assisen. De veranderingen worden vanaf heden geleidelijk doorgevoerd en zouden tegen 2009 op punt moeten staan.

2.4 Preventie

Uiteraard is het beter voorkomen dan genezen. Naast de reactieve maatregelen bestaan tal van preventieve projecten die jeugddelinquentie helpen te voorkomen. De belangrijkste en meest effectieve daarvan zijn zij die tegelijk inspelen op de belevingswereld én maatschappelijk kwetsbare positie van bepaalde risicogroepen en jongeren in het algemeen (Geudens 2003). Sinds februari 2006 bestaat in het Vlaamse landgedeelte een Globaal Plan (Inge Vervotte, 2006) dat een integraal gecoördineerd beleid voor ogen stelt dat in de eerste plaats wil bijdragen tot het realiseren van de fundamentele rechten van de meest kwetsbare kinderen en jongeren en tot het optimaliseren van hun ontwikkelingskansen. Een interessante doelstelling daarin is het verwezenlijken van opvoedingswinkels in elke regio, maar voornamelijk in risicowijken.³⁰

---

²⁹ De wet van 13 juni 2006 ‘tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd’, de zogenaamde Onckelinx wet.

³⁰ Vlaams minister Inge Vervotte (2006) *Globaal Plan. De kwetsbaarheid voorbij ... Opnieuw verbinding maken.*

Hoofdstuk 4 - Beeldvorming: De mediatheorieën

Een onderzoek naar de beeldvorming over jeugddelinquentie impliceert in de eerste plaats een duidelijke theoretische positionering inzake beeldvorming, de media en hun werking. Wat is beeldvorming? Hoe beïnvloeden media de beeldvorming? En wat zijn de mogelijke effecten van beeldvorming door de media?

Meer dan 80 jaar geleden beweerde Walter Lipmann (1922/1965; in: Dorfmann & Schiraldi, 2001) al dat mensen in de moderne democratieën van vandaag de wereld rondom hen organiseren op basis van beelden die ze daarover in hun hoofd hebben. Omdat de wereld te groot is om persoonlijk te ervaren, vergaren ze die beelden elders, voornamelijk uit de nieuwsmedia. Zo'n mentale beelden vertellen de burger hoe men zich hoort te gedragen en hoe onze samenleving vorm te geven. De opvatting dat nieuwsmedia de publieke en persoonlijke opinie beïnvloeden is dus bijna zo oud als de moderne nieuwsmedia zelf. Maar de meningen over welke rol ze precies spelen zijn verscheiden. Wat volgt is een persoonlijke kijk op beeldvormingsprocessen, aan de hand van een selectie uit een verscheidenheid van bestaande verklaringsmodellen, en tegelijk een theoretische basis voor het verdere onderzoek.

1 Back to basics: Wat is beeldvorming?

Van Dale omschrijft beeldvorming als het ontstaan van bepaalde voorstellingen met betrekking tot personen, zaken, feiten e.d.

Een voorstelling is dan weer iets wat voor de geest staat, bewustzijnsinhoud, begrip, denkbeeld. Volgens Smelik (1999) leren we daaruit dat beeldvorming een proces is, en meerbepaald een mentaal proces: iets dat ontstaat voor de geest van iemand oftewel een idee van iets dat ontstaat in hoofde van iemand. Dat proces speelt zich af op drie niveaus:

De materialiteit: de concrete beelden en teksten.

Het effect: de totstandkoming van mentale beelden, eventueel resulterend in gedrag.

De beïnvloeding: de mogelijke verandering van de mentale beeldvorming, die dan op zijn beurt in nieuwe, materiële beeldvorming resulteert.

Het is een proces dat meestal onbewust plaatsvindt, maar wel bepaalt hoe we naar de wereld

kijken. Het is met andere woorden ons mentale beeld van de wereld, dat meteen ook bepaalt hoe we – elk persoonlijk – onze directe omgeving vormgeven.

2 Van het hoofd van één naar het hoofd van meerderen: Een discours

In termen van Van Dale is een discours een gesprek, rede of conversatie. Dat is het ook in het veld van de ruimere linguïstiek waarbij discoursanalyse staat voor analyse van aaneengesloten taaleenheden zoals conversaties en teksten (Wetherell, Taylor & Yates, 2001). Maar in navolging van Foucault staat het begrip discours in dit specifiek onderzoek synoniem voor een gedeeld linguïstisch en interpretatief kader – een kennisveld - waarbinnen we een betekenis kunnen geven aan bepaalde dingen, mensen en gebeurtenissen. Het biedt ons meerbepaald een set van regels om te praten over een bepaald (sociaal) onderwerp op een bepaald historisch moment en helpt ons zo om kennis – en dus ook een mentaal beeld – te krijgen over de ons omringende wereld. Deze regels bepalen wat de criteria voor ‘waarheid’ zijn, waarover kan gepraat worden en wat daarover gezegd kan worden (Baldwin, Longhurst, McCracken, Ogborn & Smith, 1999). Het gaat daarbij niet over één individuele mening, maar over een manier van denken of een kennisinhoud over een zelfde onderwerp die gedeeld en verdedigd wordt door verschillende mensen of groepen, ook wel een discursieve strekking of formatie genoemd. Er circuleren veel verschillende discours, waarbinnen telkens anders over een zelfde onderwerp gesproken wordt. Zo kan er een onderscheid gemaakt worden tussen een populistisch discours, een wetenschappelijk discours, een religieus discours, een politiek discours, ... , waarbinnen onderling nogmaals verschillende discursieve strekkingen kunnen gedetecteerd worden. Zo wordt er binnen het wetenschappelijk discours over jeugddelinquentie bijvoorbeeld gesproken over een ziekte of stoornis, maar ook over een sociaal probleem. Maar feit is wel dat bepaalde discours dominant zijn dan andere. En dat gaat niet zonder gevolg. Discours is niet alleen een linguïstisch, maar ook een praktisch concept (Hall, 1997). Wat we denken en zeggen heeft immers een invloed op wat we doen. Het beïnvloedt hoe ideeën in praktijk worden gebracht en gebruikt worden om het gedrag van anderen te reguleren (Hall, 2001).

3 Ceçi n’ est pas une pipe: Sociaal Constructionisme

Dat mensen verschillende opvattingen over iets hanteren, maakt duidelijk dat de betekenis van dingen – objecten, personen en gebeurtenissen – niet wordt gevonden, ze wordt geconstrueerd

(Berger & Luckmann, 1966). De dingen bestaan wel op zich, maar de betekenis die eraan gegeven wordt, ontstaat door de kennis die mensen er op dat over moment bezitten. Die kennis verschilt naargelang samenleving of cultuur en wijzigt – soms drastisch – doorheen de tijd.

Volgens Foucault (1972) is kennis niet objectief, maar wordt ze gecreëerd door het discours: de wijze waarop over dingen gepraat wordt en hoe ze dus gerepresenteerd worden. Het is het discours dat ons een houvast biedt om betekenis te geven aan dingen. Bijgevolg kan niets een betekenis hebben buiten het discours dat we erover hanteren. Er zijn echter vele manieren waarop de wereld beschreven en gedefinieerd kan worden en wij hebben geen echte grondslag om de ene wijze boven de andere te verkiezen (Baldwin et al, 1999). Dingen betekenen vooral iets en zijn ‘waarheid’ binnen een specifieke historische context (Hall, 2001). Elke historische periode kent een zeker dominant discours, waarbinnen een volk haar kennis produceert en derhalve beperkt is in haar kennisproductie (Schissel, 1997).

4 Over sprookjes of mythes? : Een Mythe

Zo'n dominant historisch discours wordt door Barthes (1957) een mythe genoemd. Mythes zijn culturele betekenissen die breed verspreid worden in een bepaalde cultuur en bijna ongemerkt als 'natuurlijk' en 'waar' worden voorgesteld (Chandler, 1994). Mythes zijn niet per definitie vals, zoals in de traditionele betekenis van het woord. Het zijn veeleer de connotaties die wij, vanuit onze culturele achtergrond, geven aan dingen en de voorstelling van dingen en waarvan wij denken dat ze vanzelfsprekend, een kwestie van gezond verstand zijn, of het nu weerlegbaar is of niet (Chandler, 1994). De mythe is op zich een waardensysteem, maar de consument van de mythe ziet ze echter voor een feitensysteem aan (Barthes, 1957, p 231). Terwijl ze in wezen niet meer zijn dan de dominante ideologieën van onze tijd (Chandler, 1994).

5 Power and knowledge: de kracht of de macht van de media?

Het uitgangspunt in deze scriptie is dat de meeste mensen in onze post-moderne maatschappij hun informatie/kennis voornamelijk halen uit de massamedia, zoals televisie, kranten, tijdschriften, internet en populaire boeken. Media – en in de eerste plaats nieuwsmedia – spelen een belangrijke rol in de constructie van kennis en realiteit (Altheide, 1976; Hall, 1978; Van Ginneken, 1996). De vraag is dan hoe krachtig deze media zijn als bron en waar zij de mosterd

halen. Op welke wijze beïnvloeden zij de beeldvorming?

In een aantal klassieke en kritisch marxistische visies neigde men naar de opvatting dat de media in eerste instantie een top-down weergave brengen van de ideeën van de heersende – kapitalistische – klasse (economisme) en dat kijkers deze ideeën bijna willoos overnemen (injectienaaldtheorie, structuralisme). In recentere theorieën – mede op basis van bevindingen uit media en publieksonderzoek – wordt steeds meer een actievere rol aan de journalist (mediamaker) en kijker (mediaconsument) toegeschreven.

Volgens de vernieuwende neo-marxistische benaderingen laten journalisten zich niet enkel leiden door de visies van de heersende klasse en veelal eigenaars van de media. Hun verslaggeving wordt ook beïnvloed door de eigen (beroeps)ideologie, de opvattingen van collega-journalisten en andere programma's³¹, de bronnen, de redactionele medewerkers³² en het publiek zelf (Van Ginneken, 1996). “Audiences are often also complicit in the proces of building [media] agendas” (Fenton, Bryman, Deacon & Birmingham, 1998, p 8), o.m. door het signaal dat ze uitzenden via kijk- en leescijfers. Maar dit betekent geenzins dat journalisten volledig vrij, autonoom of objectief functioneren, zoals ze zelf vaak beweren. Verslaggevers zijn, net als andere mensen, ingebed in het wereldbeeld van de cultuur of subcultuur waartoe ze behoren. Vandaaruit beschrijven ze de gebeurtenissen in de wereld. De meeste journalisten hebben een middenklasse-achtergrond, een middenklasse positie en ook middenklasse-aspiraties (Van Ginneken, 1996). Dus zorgen ze vooral voor de verspreiding van middenklasse visies, discours.

Stuart Hall (1978) spreekt over een relatieve autonomie van de media en haar betekenisstelsel. De massamedia dragen inderdaad bij tot het reproduceren van interpretaties die de belangen van de heersende klasse dienen, zij het dan meestal onbewust, maar ze zijn ook een veld van ideologische strijd. Ze versterken gemeenschappelijke standpunten door het gebruik van populaire taal en door zich voor te doen als een spreekbuis voor het volk.

Toch is dit geen garantie dat deze visies zomaar opgedrongen kunnen worden. Betekenis ligt niet

---

³¹ Volgens Van Ginneken vormen journalisten voor elkaar de belangrijkste referentiegroep. Ze zeggen vaak dat ze iets doen omdat het publiek het wil, maar hun contact met het publiek is meestal zeer beperkt (Van Ginneken, 1996). Kijk- en leescijfers vormen dan wel weer een belangrijk referentiepunt.

³² Journalisten functioneren niet alleen binnen een verticale organisatie, maar ook binnen een horizontale organisatie. Ze ontvangen nieuwsmateriaal, bewerken het en geven het weer door voor verdere verwerking. De nieuwsredacteur speelt uiteraard de sleutelrol in het productieproces, maar desalniettemin zijn ze ook afhankelijk van andere actoren die de inhoud van het nieuws mee bepalen en selecteren, zoals de persbureaus en andere bronnen enerzijds en de montagemensen en eindredacteuren anderzijds (Van Ginneke, 1996).

in de tekst of de boodschap alleen (Hall, 1980). In de New Audience benaderingen wordt het publiek voorgesteld als een Active Reader, die actief betekenis geeft aan wat hij ziet of leest. Mensen decoderen mediateksten afhankelijk van hun eigen culturele achtergrond en hoe ze deze omstandigheden persoonlijk ervaren (Fiske, 1989; in: Underwood, n.d.). Wanneer we televisie kijken, radio luisteren of de krant lezen laten we ons m.a.w. beïnvloeden door tal van factoren: zoals onze ervaringen, interesses, angsten, gemoedstoestand, scholing, de opinie van onze medemens, de groepen waartoe we behoren, ... Mensen zijn geen onbeschreven bladen: hun identiteit is steeds betrokken bij de interpretatie en aanname van een boodschap (Hall, 1980). Een mediatekst kent dan ook niet slechts één betekenis, maar evenveel als er ontvangers zijn.

Hall (1980; uit Chandler, 1994; Fenton et al, 1998) onderscheidt drie wijzen waarop een tekst 'gelezen' of geïnterpreteerd kan worden:

Preferred/dominant reading: is de betekenis zoals die bedoeld werd door de redacteur.

Negotiated reading: is een aangepaste betekenis, geïnterpreteerd vanuit de eigen sociale positie³³ van de kijker/lezer/luisteraar.

Oppositional reading: is een conflicterende betekenis, gevormd door degenen wiens sociale positie in conflict staat met de bedoelde betekenis.

Onderzoek (Fenton et al, 1998) heeft aangetoond dat mensen de bedoelde boodschap wel vaak onderkennen, maar dat hun opinies erover verschillen, afhankelijk van de achtergrondkennis die zij bezitten. En daar knelt het schoentje. Voor mensen met een beperkte achtergrondkennis, brengen de massamedia niet steeds voldoende en genuanceerde informatie. Tijdens het proces van nieuwsgaring en -verspreiding bestaat het risico dat de gevonden informatie wordt uitgevlakt, aangedikt en ingepast in bestaande opvattingen (Van Ginneken, 1996).

De media zijn dus niet almachtig in de verspreiding van kennis, maar hun kracht zit in de wereldbeelden, de dominante discours die ze kunnen versterken en bijgevolg de maatschappelijke reacties die ze kunnen helpen teweegbrengen. Want zoals Foucault (1977) al beweerde: macht is altijd inherent aan kennis of tenminste wat we denken te weten. Kennis is op zich geen 'waarheid', maar heeft wel de macht/kracht om zichzelf waar te maken door de wijze waarop we deze kennis gebruiken (in: Hall, 2001). Concreet: wat we over jeugdcriminaliteit in een bepaalde periode denken en zeggen heeft steeds een effect op hoe we het trachten te

---

³³ Sociale positie dient hier ruimer gelezen te worden als de maatschappelijke functies die mensen bekleden. Een vakbondsafgevaardigde kan er een andere mening op nahouden dan een bankbediende, ook al behoren ze tot dezelfde sociaal-economische klasse.

reguleren, controleren en hoe we met jeugddelinquenten omgaan. Daarin schuilt een gevaar voor uitsluiting: een discours impliceert immers steeds dat iemand wordt ingesloten of uitgesloten van een norm (Smelik, 1999). Immers: “How we are seen determines in part how we are treated: How we treat others is based on how we see them.” (Dyer, 1993, p 1)

6 Als het beeld overslaat in paniek: Moral panics

Het gevaar op uitsluiting wordt nog groter als een discours overslaat in een gedeelde paniek. Volgens Cohen (1972) ontstaat een morele paniek wanneer een toestand, episode, persoon of groep personen plots gezien wordt als een ernstige bedreiging voor de waarden en belangen van de samenleving. Mensen die afwijken van de norm worden ‘folk devils’ of volkse duivels. Zij verpersoonlijken de ziekten van onze maatschappij en dringende stappen dienen ondernomen te worden om hun gedrag onschadelijk te maken. Door gebeurtenissen herhaaldelijk overdreven, buiten proportie en stereotiep voor te stellen kunnen de media een aanzienlijke bijdrage leveren aan de ontwikkeling van een morele paniek onder de bevolking en de uitsluiting van bepaalde groepen. Maar media-aandacht leidt niet noodzakelijk tot publieke bezorgdheid. Als het publiek geen noemenswaardige ongerustheid toont, dan is er ook geen sprake van morele paniek. Morele paniek zou vooral voorkomen in tijden dat de samenleving er niet in slaagt zich aan te passen aan dramatische veranderingen en als reactie hierop de wereld rondom zich tracht te controleren (Furedi, 1994; in: Sands, 1998). Dit zou verklaren waarom bepaalde activiteiten – zoals bijvoorbeeld jeugddelinquentie – die sinds jaar en dag plaatsvinden het ene moment weinig aandacht krijgen en het volgende plots het verval van de maatschappij symboliseren.

Deel 2 : Het onderzoek

Hoofdstuk 5 - Onderzoeksopzet

Het risico op uitsluiting en het aandeel dat de media daarin kunnen hebben, biedt voldoende aanleiding om de inhoud van mediaboodschappen en hun effecten eens aan een onderzoek te onderwerpen. Zeker gezien de bekommernis die jeugdcriminologen en andere professionals uiten over de mogelijke gevolgen van een repressief mediadiscours voor de politiek rond jeugddelinquentie.³⁴ Het ideale onderzoek beoogt een holistische aanpak, waarbij zowel de rol van de mediatekst, als de rol van de actieve kijker wordt nagegaan. Dit licentiaatsonderzoek focust zich voornamelijk op het eerste deel: de representatie van jeugdcriminaliteit en delinquente jongeren, meer bepaald in de televisiereportages van Koppen en Telefacts tussen 2000 en 2003. De studie van de materiële kant van de beeldvorming – de concrete teksten en beelden – vormt immers al een startpunt om het proces van mentale beeldvorming te achterhalen en eventueel te veranderen (Smelik, 1999). Via het deconstrueren, het analyseren van de reportages (het postmodern deconstructionisme), wil deze scriptie alvast een dominant discours over jeugdcriminaliteit en jeugdcriminelen in deze programma's en de daartoe gebruikte filmtechnieken blootleggen. “Deconstruction tears a text apart, reveals its contradictions and assumptions” (Rosenau, 1992; in: Schissel, 1997).

Vier grote vragen rijzen:

1. Wat wordt er over jeugdcriminaliteit en de aanpak ervan verteld?
2. Hoe worden delinquente jongeren voorgesteld in de reportages?
3. Hoe ondersteunen of construeren de TV-reportages bepaalde dominante betekenissen over jeugdcriminaliteit en minderjarige delinquenten?
  - Welke bronnen hanteert men?
  - Welk taalgebruik hanteert men?
  - Welke beeld- en geluidstechnieken hanteert men?
4. Hoe verhouden de representaties zich tot de wetenschappelijke kennis omtrent jeugddelinquentie en jeugddelinquenten?

---

³⁴ Zie hoofdstuk 2: Historische schets

1 **Het onderzoeksobject: Koppen & Telefacts**

1.1 Twee zenders, één populair recept.

Vanwaar de programmakeuze? Koppen en Telefacts vertegenwoordigen slechts een kleine greep uit het aanbod van de informatieve media, maar hun belang valt niet te onderschatten. Onze aandacht voor de mediaboodschappen in deze specifieke programma's is niet zomaar willekeurig of ondoordacht. Uiteraard is de keuze voor een onderzoeksonderwerp allereerst een persoonlijke keuze. Het is als 'kijker' dat de interesse voor dit nieuwsmedium gewekt werd. Maar achter deze medium- én programmakeuze gaat ook een meer gegronde reden schuil. De televisie heeft namelijk een belangrijke rol verworven bij de kennisvergaring. We kijken de dag van vandaag gemiddeld twee tot drie uur TV per dag en doen dus een groot deel van onze informatie via die TV op (Everaerts, n.d.). Koppen en Telefacts zijn twee populaire informatieve magazines op de beeldbuis, uitgezonden in prime time. Het zijn televisieformules die zich richten op een breed publiek en bovendien een sterk gelijkaardig format kennen op twee concurrerende zenders. De eerste op de openbare omroep TV1 – ondertussen gewoon Eén genaamd – de andere op de commerciële zender VTM. Het mediadiscours over jeugddelinquentie in dergelijke programma's onderzoeken is vooral interessant omdat zij een zeer ruim publiek bereiken.

1.2 De basisingrediënten

1/ de duidingmagazines:

Beide programma's behoren om te beginnen tot de groep van factuele televisiegenres: televisieformats die zich enten op de werkelijkheid (Bilteyst, 2000). Meer specifiek zijn het allebei duidingmagazines die achtergrond en uitleg verschaffen bij actuele thema's. Op die manier vormen ze onder meer een aanvulling op het nieuws dat de zaken vooral kort en feitelijk tracht te brengen.³⁵

2/ de reportagemagazines

Ze doen dat door de actuele onderwerpen uit te spitten of te 'duiden' in aparte reportages: audiovisuele verslagen die inspelen op de directe actualiteit of actuele items (Everaerts, n.d.).

³⁵ Zowel Koppen als Telefacts zijn verbonden aan de nieuwsdienst van hun zender.

De reportage is een genre verwant aan de documentaire. Die verwantschap zit in de onderwerpkeuze en de vormelijke aspecten. Zowel de reportage als de documentaire kunnen perfect dezelfde onderwerpen behandelen en maken gebruik van dezelfde filmtechnieken. Dat is niet verwonderlijk, aangezien de reportage geschiedkundig simpelweg is voortgegegroeid uit de documentaire. Het is min of meer een aanpassing aan het ontstaan van nieuwe factuele televisieformats. Maar beide genres mogen hier niet verward worden. Het verschil met de documentaire ligt in de exacte benadering van de inhoud. Reportages richten zich op de continue berichtgeving over de wereld. Ze dienen snel te worden gemaakt én verspreid, waardoor ze iets meer aan de oppervlakte blijven. Documentaires sluiten niet per sé aan op de directe actualiteit. Aan de documentaire kan langer worden gewerkt, wat de mogelijkheid biedt tot een grondige inhoudelijke inwerking tot het onderwerp en een creatieve filmische vormgeving (Everaerts, 1995). Het grote onderscheid ligt dus in de mogelijkheid tot creativiteit en nuancering. De middelen en de doelstelling zijn verscheiden. Everaerts (n.d.) vergelijkt het treffend met het verwantschap én het onderscheid tussen een tijdschriftartikel en een boek.

De reportages staan centraal in iedere uitzending. Dat wil zeggen dat elke uitzending opgebouwd is rond één of meerdere reportages, die vanuit een studio ingeleid en afgesloten worden door begeleidende commentaar van de presentator en occasioneel gevolgd worden door een studiodesprek met een deskundige. Eigenlijk net als het nieuws, maar anders dan de nieuwsreportage probeert de magazinereportage een iets diepgravender en beter uitgewerkt verslag te brengen (Everaerts, n.d.). Dat kan omdat men iets langer de tijd heeft om gebeurtenissen te verwerken, alvorens uit te zenden.

1.3 Het geslaagde recept

Er zijn natuurlijk wel meer factuele programma's op de Vlaamse televisiezenders die duiding geven én opgebouwd zijn rond reportagewerk, zoals bijvoorbeeld Ter Zake en Panorama. Maar wat aanslaat bij Koppen en Telefacts is hun keuze van onderwerpen, dat zij de besproken kwesties in een luchtig, toegankelijk jasje wikkelen en zich zo naar alle lagen en leeftijden van de bevolking richten.

1/ De concrete vorm

Het TV1-programma Koppen werd – tijdens de onderzochte periode – tweemaal per week

uitgezonden, op dinsdag en donderdag. Een aflevering duurde toen 20 tot 35 minuten. VTM's Telefacts wordt van aloude uitgezonden op maandagavond en neemt ongeveer een veertigtal minuten zendtijd in beslag.

Een gewone doordeweekse aflevering bevat een twee- of drietal korte reportages, die elk tien tot vijftien minuten duren. In de zomerperiode – de komkommertijd op nieuwsgebied – worden de uitzendingen beperkt tot één langere reportage van ongeveer veertig minuten, meestal aangekocht in het buitenland.

Beide programma's vertonen zowel eigen, als aangekocht reportagewerk. Als programma van de openbare zender, maakt Koppen ook wel eens gebruik van het journalistieke werk van collega-magazines op Canvas, maar dat en aangekocht materiaal wordt telkens bewerkt volgens de eigen principes en afgestemd op het eigen doelpubliek.

2/ De onderwerpen

Die principes liggen in de keuze en aanpak van een onderwerp. Koppen en telefacts geven achtergrondinformatie bij het nieuws, maar gaan ook in op actuele fenomenen en ontwikkelingen in binnen en buitenland, die buiten het kader van het dagelijkse nieuws vallen. Dit zijn de zogenaamde 'trends', gaande van grote maatschappelijke evoluties tot grappige en kleine veranderingen in de maatschappij. Ook gewoon boeiende of spraakmakende histories komen aan bod. De kernpijler is 'human interest' of het bottom up principe: men kiest en duidt de onderwerpen telkens vanuit het perspectief van de belangen, de belangstelling en de kennis van de gewone burger, de gemiddelde Vlaming (Biltereyst, 2000, p 14). Er wordt getracht voor ieder heldere en toegankelijke informatie te bieden over een nieuwsfeit of ander actueel item door de dingen meer te verduidelijken met getuigenissen en persoonlijke verhalen en in mindere mate uitsluitend met deskundige verklaringen. De aandacht gaat naar de meningen en ervaringen van de gewone man. Eenvoudig gezegd brengen Koppen en telefacts "reportages die het brede publiek bezighouden en aanbelangen, gebracht vanuit de leefwereld van de betrokkenen" (Koppen, 2005).

3/ Het doelpubliek.

Dit geheel – populaire onderwerpen in een korte en herkenbare bijdrage – maakt deze informatieve formats heel waarschijnlijk aantrekkelijker voor het grote publiek, meer dan bijvoorbeeld de Canvasvarianten die een kijker willen bereiken die bewust "op zoek is naar

meerwaarde en bekwaamheid” (VRT, 2004). Het ruime publiek bereiken is alvast de bedoeling. En afgaande op de kijkcijfers, lijkt men in die opzet ook aardig te slagen. Volgens het kijkcijfersoverzicht van 2005 van het CIM (Centrum voor Informatie over de Media), behoren zowel Telefacts als Koppen tot de top 100 van de meest bekeken programma’s in het Nederlandstalige landsgedeelte van België. Als men uit dat overzicht enkel de programma’s extraheert die gericht zijn op nieuws of actualiteit, dan komen zij respectievelijk op de derde en vierde plaats, na het VRT-journaal en het VTM-nieuws van 19 uur. Telefacts en Koppen zijn daarmee ook onmiddellijk de enige twee actualiteitsmagazines terug te vinden in die top 100. De onderstaande tabel, gebaseerd op de hoogste kijkcijfers van het jaar 2005, geeft een ideeetje over hun publieksbereik en marktaandeel:

PROGR	ZENDE R	GENRE	/100*	DATUM**	KIJKERS (aantal)	KIJKER S (%)	MA*** (%)
Het 7uur journaal	VRT	Informatie/ nationale journalen	14	30/01/05	1.125.500	19,8	43
Nieuws 19u	VTM	Informatie/ nationale journalen	36	30/12/05	997.200	17,5	38,3
Telefacts	VTM	Informatie/ actualiteitsmagazine	66	3/01/05	870.300	15,3	32,2
Koppen	VRT	Informatie/ actualiteitsmagazine	97	25/10/05	752.100	13,2	30,5

* Plaats in top 100 van de meest bekeken programma’s van 2005

** Datum waarop de hoogste kijkcijfers werden bereikt in voor het desbetreffende programma, in 2005

*** Marktaandeel: aandeel per zender in de totaal bestede kijktijd

Het uur van uitzending – tussen negen en half elf ’s avonds – en herhaalde, gevisualiseerde programma-aankondingen helpen daar vermoedelijk ook een handje bij.

1.4 Koppen en Telefacts 2000 - 2003

De onderzochte periode van de beschreven programma’s situeert zich tussen januari 2000 en december 2003. Dit is ongeveer twee jaar voor én na de veelbesproken periode waarin ophef ontstond rond de afschaffing van de voorlopige hechtenis in het huis van arrest en de oprichting van een jeugdgevangenis.

2 De onderzoeksmethode

Stap 1: Verzameling en selectie

Een eerste stap in het onderzoek was het vergaren van beeldmateriaal. Om zo volledig mogelijk te zijn, werd beroep gedaan op drie beeldarchieven: het beeldarchief van de VRT, Telefacts en de Pedagogische Begeleidingsdienst in Gent. De raadpleging gebeurde op basis van een ruim aantal zoektermen, gelinkt aan jeugddelinquentie en jeugddelinquenten.³⁶ Aan de hand van verkregen beschrijvingen – en indien nodig, een snelle blik op het beeldmateriaal – werd allereerst een chronologische lijst opgemaakt van al het beeldmateriaal dat ook daadwerkelijk over jeugddelinquentie handelt. Jeugddelinquentie werd daarbij opgevat als delinquentie van minderjarigen. Dat leverde in totaal 26 reportages op, uitgezonden tussen begin 2000 en eind 2003.^{37 38}

Een aantal van die reportages zijn aangekocht en behandelen een buitenlandse situatie. Maar dit onderzoek heeft tot doel na te gaan welk beeld opgehangen wordt over jeugdcriminaliteit in eigen land. Daarom werd als tweede selectiecriteria ervoor gekozen enkel uitzendingen te bestuderen waar de getoonde toestand, gebeurtenis of aanpak binnen de reportage zelf betrokken en onderzocht wordt op de Belgische situatie. Belangrijk is dat de reportages zelf de Belgische situatie bespreken of afbeelden, eventueel naast de buitenlandse. Dit is een zeer expliciete keuze voor afbakening. Want ook afleveringen over het buitenland kunnen belangrijk zijn voor de onderzochte beeldvorming omwille van de informatie of commentaar die in het voor- en nawoord gegeven wordt over Belgische delinquentie en aanpak. De focus gaat hier in de eerste plaats uit naar de research die in het kader van de reportage over eigen bodem werd gedaan en de informatie die daaruit voortvloeit. Daarom ook dat de titel van deze scriptie spreekt over de Vlaamse TV-reportage: een door de Vlaamse journalist gemaakte of tenminste aangepaste reportage. Er werd dus opnieuw een chronologische lijst opgesteld waarin 20 reportages werden weerhouden.³⁹

³⁶ Zie bijlage 2: Verzameling van onderzochte reportages.

³⁷ Zie bijlage 3: Overzicht van verzamelde reportages.

³⁸ Het dient toch even opgemerkt dat dit geen garantie is dat alle reportages gevonden zijn. De verschillende beeldarchieven leverden immers elk uiteenlopende resultaten op.

³⁹ Zie bijlage 3: Overzicht van verzamelde reportages.

Al het geselecteerde beeldmateriaal werd verzameld in de videotheek van de Gentse Pedagogische Begeleidingsdienst.

Stap 2: Analyse

Chronologische lijsten kunnen ons al iets vertellen over het geheel van de reportages: de aandacht voor jeugddelinquentie in het algemeen en op specifieke momenten. Maar de gedetailleerde informatie komt uiteraard voort uit het echte werk: een grondige analyse van elke reportage. Daarvoor hebben wij ons in eerste instantie gebaseerd op het analysekader van Smelik (1999). Smelik's oorspronkelijk onderzoekskader voor beeldanalyse bestaat uit tien opeenvolgende vragen gaande van de inhoud, vorm en betekenis over de doelstelling naar de beeldvorming en effectiviteit van beeldmateriaal.⁴⁰ Het biedt een eenvoudige, overzichtelijke basis, maar vertrekt – naar onze mening – in haar originele vorm vooral vanuit het beeld en is iets minder gericht op het narratief. Dit terwijl het narratief in de onderzochte programma's juist heel belangrijk is in functie van het te achterhalen discours, maar tegelijk beeld en geluid als ondersteunende factoren daarbij niet te onderschatten vallen. Bovendien is het een algemeen kader, toepasbaar op alle soorten beeldmateriaal en bevat het een heel aantal vragen overbodig of nog onbeantwoordbaar in deze fase van onze analyse. Daarom werden een viertal relevante vragen van Smelik geselecteerd, aangepast en ingepast in een voor ons efficiëntere analysemethode, dat enerzijds meer aandacht schenkt aan het narratief en anderzijds meer gedetailleerd tracht in te spelen op het specifieke programmaformat en de reportage als genre.

Wat wordt er afgebeeld en beschreven? Hoe wordt het afgebeeld en beschreven? Wat betekenen beeld en tekst? En welke beeldvorming komt dan uit tekst en beeld naar voren? Dat zijn de vragen uit Smelik's onderzoekskader die ons tijdens de analyse van elke afzonderlijke reportage bezighielden en een leidraad vormden voor het eigen model. Deze vragen zijn vooral gericht op de inhoud, vorm, betekenis en de uiteindelijke beeldvorming van iedere reportage.

In het aangepaste kader werden de gehanteerde vragen van Smelik echter ietsje omgebogen naar het belang van het narratief en in een nieuwe structuur gegoten die beter aansluit bij het programmaformat. Het eigen analysemodel werd namelijk opgesplitst in drie stukken, afgerond met een concluderend gedeelte. Op die manier wilden we apart aandacht besteden aan de inleiding, de eigenlijke reportage en de nabespreking of afronding ervan. Want ook vanuit de studio wordt vaak al belangrijke informatie meegegeven die het geheel van de reportage en dus

---

⁴⁰ Zie bijlage 4: Smelik's analysemodel voor beeld en geluid.

ook de beeldvorming mee vorm kan geven.⁴¹ Per onderdeel werden de drie vragen uit Smelik's kader gericht op inhoud, vorm en betekenis herhaald, zij het in aangepaste versie. Om uiteindelijk in het concluderende gedeelte te komen tot de beeldvormingsvraag over het geheel. De begeleidende vragen werden ook naar eigen aanvoelen en aan de hand van een aantal bijkomende concepten en elementen uit onderzoeksliteratuur van Hanssen, Cottle, Negrine & Newbold (1998), Nichols (1991), Corner (1999) en Roscoe & Hight (2001) onderverdeeld in een reeks subvragen om er meer gericht antwoord op te kunnen geven en uiteraard ook om ons ervan te vergewissen dat we een uitkomst kunnen bieden aan elk van de onderzoeksvragen. We wilden met sommige van deze subvragen zelfs al anticiperen op de volgende stap in het onderzoek: de clustering van de reportages, om zo dubbel werk te vermijden.⁴² Bij Nichols (1991), Corner (1999) en Roscoe & Hight (2001) haalden we vooral informatie over de specifieke elementen van het reportagegenre waarop gelet moest worden. Het werk van deze auteurs handelt eigenlijk voornamelijk over de documentaire. Er lijkt een tekort te zijn aan specifieke literatuur over de televisiereportage. Maar aangezien er een vormelijke verwantschap bestaat tussen beiden genres⁴³, vonden wij hierin alsnog uitstekende bronnen om ons analysekader beter af te stemmen op het reportagemagazine. Het werk van Hanssen, Cottle, Negrine & Newbold (1998) bood ons dan weer een gedetailleerd overzicht van allerlei vormelijke technieken gebruikt bij bewegend beeld. Op die manier konden we de hoe-vraag van Smelik verder aanvullen met elementen die ons noodzakelijk leken om de reportages ten gronde te analyseren.

In bijlage vindt u het gedetailleerde schema aan de hand waarvan elke reportage grondig is geanalyseerd, samen met een grondige beschrijving van deze analysemethode.⁴⁴ Als voorbeeld vindt u in de bijlage ook de uitgewerkte analyse van één reportage.⁴⁵ Alle andere hebben we volgens het zelfde stramien onder de loep genomen.

Stap 3: Clustering en interpretatie

Eenmaal de analyses achter de rug, is het normaliter tijd voor interpretatie en conclusies. En deze analyses kunnen ons inderdaad al heel wat vertellen betreffende onze onderzoeksvragen en het discours omtrent jeugddelinquentie en jeugddelinquenten in het algemeen. Wat wordt er

⁴¹ Deze onderverdeling valt te vergelijken met een opsplitsing tussen de inleiding, de globale tekst en de conclusie in een tijdschrift- of krantenartikel. Net als een krant heeft ook een reportage een kop, in dit geval dan een aankondiging. Wanneer we daarover in het beeldmateriaal beschikten, werd dit in rekening gebracht bij de inleiding.

⁴² Zie verder: stap 3: Clustering en interpretatie

⁴³ Zie hogerop

⁴⁴ Zie bijlage 5: Het analysemodel schematisch & bijlage 6: Beschrijving van het analysemodel

⁴⁵ Zie Bijlage 7: Voorbeeld van een analyse.

algemeen verkondigd over jeugdcriminaliteit: de frequentie, de vormen, de oorzaken, ... ? Hoe wordt er over jeugddelinquenten gesproken, welk taalgebruik wordt er gehanteerd, ... ? Wie laat men aan het woord en hoe vaak? ... Maar er kunnen ook meer specifieke en gestructureerde gegevens uit de analyses gepuurd worden door de reportages te gaan clusteren volgens een aantal criteria. Criteria die naderhand de interpretatie zullen vergemakkelijken en extra informatie aan de oppervlakte kunnen brengen.

1/ Volgens programmaformat: Een programmaformat is een organisatiestructuur, de vaste vorm van een programma, bestaande uit een set van onveranderlijke elementen, waarbinnen per episode veranderlijke elementen worden voortgebracht (Moran, 1998). Dat zijn hier, zoals eerder verduidelijkt, de gelijkaardige televisieformats Koppen en Telefacts, respectievelijk van de openbare en commerciële zender. Een opdeling volgens programma kan ons extra informatie verschaffen over de specifieke wijze waarop elk programma afzonderlijk met het onderwerp jeugddelinquentie omspringt: hoe groot is de aandacht en waar liggen de accenten qua vorm en inhoud?

2/ Volgens reportageformat: Representatievormen – in casu de reportagevormen – behoren tot de variabele elementen van het programmaformat en staan in deze context voor de elementaire wijzen waarop de filmttekst kan georganiseerd worden, gebaseerd op een aantal terugkerende kenmerken of overeenkomsten (Nichols, 1991). Dus niet enkel de programma's, maar ook de reportages zelf zijn opgebouwd volgens een bepaalde structuur, al kan die in dit geval wel sterk verschillen per aflevering. Op basis van de vormgegevens uit de analyses, kunnen we de reportages onderverdelen volgens hun structuur. Het gaat evenwel over een 'globale' structuur: overheersende kenmerken die de reportage een zekere vorm geven. Over de televisie- en magazinereportage in het bijzonder is – zoals eerder al gezegd – helaas bitter weinig literatuur teruggevonden. Wij hebben ons daarom gebaseerd op literatuur omtrent documentairevormen.

Bij Nichols (1991, 1994, 2001) werden drie documentairevormen gevonden die we ook toepasbaar menen op de magazinereportages van Koppen en Telefacts.⁴⁶ Een grondige

---

⁴⁶ Nichols onderscheidt verder nog drie representatievormen in het documentairegenre. Deze andere documentairevormen maken eigenlijk gebruik van dezelfde codes en conventies als de drie beschreven vormen, zij het dan dat ze ze afwisselend toepassen. Maar deze vormen hebben een ander doel voor ogen, een andere boodschap voor het publiek. De poëtische vorm heeft Nichols pas gaandeweg – in een later werk – afgezonderd van de onthullende vorm en zoekt naar een innere 'waarheid', geen objectieve kennis. De reflexieve en opgevoerde documentaire zijn dan weer meer recente documentairevormen die het publiek voornamelijk willen doen nadenken over de documentaire als genre zelf en de waarheidsaanspraak die zij meent te maken. Men werpt de kijker geen antwoorden, dan wel vragen op door de representatie zelf in vraag te gaan stellen. Deze vormen zijn weinig

beschrijving is terug te vinden in bijlage.⁴⁷ We vatten ze hier kort samen:

De onthullende vorm (expository mode): de reportagemaker adresseert de kijker direct via een retoriek – gebracht door de commentator of via tussentitels – waarin een bepaald argument over een historische gebeurtenis geproclameerd wordt. Beelden, geluiden en interviews doen dienst als een illustratie, versterking of contrapunt van het gezegde.

De observationele vorm (observational mode): de reportagemaker adresseert de kijker indirect door observationele beelden te tonen van een eigentijdse gebeurtenis. Centraal staat de non-interventie van de journalist: de kijker is getuige van de gebeurtenissen hoe ze plaatsvinden en wordt aangewezen op de eigen interpretatie ervan.

De interactieve of participerende vorm (interactive/participatory mode): De reportagemaker adresseert de kijker indirect door anderen – zoals experts, getuigen of burgers – aan het woord te laten. Het publiek haalt haar inzichten uit de interactie tussen de filmmaker en het subject.

De beschrijving van Nichols gaat over pure vormen. In de reportages zien we veel hybride vormen optreden, een mengeling van de verschillende technieken. De opgesomde methoden komen zelden in hun zuiverste vorm voor. Er wordt door filmmakers dan ook voortdurend geëxperimenteerd door de verschillende vormen te combineren en veranderen (Nichols, 1991). Daarom werd in dit onderzoek gekeken naar de centrale bron: waar of van wie haal ik als kijker mijn uiteindelijke informatie, mijn inzichten: van de commentator (of intertitels), van het handelende subject of van het vertellende subject? Door de verschillende reportages te clusteren in ruimere vormcategorieën, kunnen we nagaan hoe beide programma's het thema jeugdgedelinquentie hoofdzakelijk aan de dag brengen. We kunnen achterhalen welke vormen meer of minder gehanteerd worden en daar eventueel een waarde-oordeel over uitspreken. De algemene vorm ontrafelen en onderscheiden is vooral belangrijk omdat het iets zegt over de wijze waarop de onderwerpen hoofdzakelijk behandeld worden, welk perspectief men aan bod laat komen en de ruimte die aan het publiek gelaten wordt voor interpretatie.

---

toepasbaar op reportagemagazines die 'objectieve' informatie op een snelle en duidelijke wijze willen verschaffen bij actuele thema's en wel een zekere waarheidsaanspraak wensen te maken. Dus aangezien de codes en conventies dezelfde zijn als de drie betrokken vormen en het weinig waarschijnlijk is deze drie vormen tegen te komen in het onderzochte programmaformat, werd besloten ze achterwege te laten (Nichols, 1994, 2001)

⁴⁷ Zie bijlage 10: Nichols' documentairevormen.

3/ Volgens onderwerp: Een tweede variabel element van het programmaformat dat per episode kan verschillen, is de inhoud. Wij onderzochten reportages over jeugddelinquentie, maar zelfs daarbinnen kunnen een aantal uiteenlopende topics besproken worden. De aandacht voor jeugddelinquentie in de reportages is immers verscheiden en handelt niet alleen over de hervorming van het jeugdrecht en de eventuele oprichting van een jeugdgevangenis, aspecten in de media waar de criminologische kritiek vooral naar uitgaat. Er werden in totaal 10 onderwerpen onderscheiden, waarvan er zes werden onderverdeeld onder het voorkomen van jeugddelinquentievormen (situatie) en vier onder de aanpak van jeugddelinquentie (aanpak). Door de reportages onder te verdelen volgens onderwerp, kunnen we duiden welke aspecten van jeugddelinquentie in de media de grootste aandacht krijgen, hoe regelmatig ze aan bod worden gebracht en welke boodschap(pen) men uitdraagt betreffende dat specifieke onderwerp. We kunnen bovendien de vergelijking maken met de wetenschappelijke informatie over deze welbepaalde onderwerpen. Klopt de boodschap met de wetenschappelijke kennis? En hoe verhoudt de media-aandacht zich met het voorkomen van het delinquentie fenomeen of de behandeling ervan?

Hoofdstuk 6 - Bevindingen : Wat leren de reportages ons?

De analyse van de twintig reportages in dit onderzoek levert een aantal interessante conclusies op. Hieronder volgt een samenvatting. Eerst gaan we in op wat de chronologische lijst van reportages over jeugddelinquentie ons leert over de aandacht voor het onderwerp (1). Vervolgens bekijken we op welke manier de reportages jongerencriminaliteit en jonge delinquenten behandelen (2), om ten slotte de vergelijking te maken met de wetenschappelijke kennis over het delinquentiefenomeen en de aanpak ervan (3). Op die manier krijgen we gaandeweg een antwoord op onze vier onderzoeksvragen.

1 Meer aandacht voor jeugdcriminaliteit

Uit de zoektocht naar voor dit onderzoek relevante reportages, blijkt in de eerste plaats dat Koppen en Telefacts in 2001 opvallend meer aandacht gaan besteden aan jeugddelinquentie. Onderstaande tabel vat de evolutie samen.

	Aantal reportages over jeugdcriminaliteit	Aantal reportages over jeugdcriminaliteit in België
2000	2	1
2001	10	9
2002	7	6
2003	7	4

In 2000 worden er nauwelijks twee reportages uitgezonden over het onderwerp, terwijl maar één daarvan betrekking heeft op de situatie in België. In 2001 vinden we plots tien reportages over jeugddelinquenten, waarvan er negen over de Belgische situatie gaan. In de twee daaropvolgende jaren ebt de aandacht weer een beetje weg, met in 2002 en 2003 telkens zeven reportages in het totaal en respectievelijk zes en vier over België.

Wat opvalt in de chronologische lijst⁴⁸, is dat de aandacht voor het onderwerp vooral erg groot wordt tussen eind september 2001 en maart 2002. In die periode worden liefst tien reportages uitgezonden over jongerendelinquentie, waarvan er acht over België gaan.

Niet toevallig is dit de periode waarin artikel 53 van de jeugdwet werd afgeschaft: vanaf 1 januari 2002 mochten jongeren door de wetswijziging van 1999 niet langer naar een Huis van Arrest worden gestuurd. Tegelijkertijd groeide – volgens onze literatuurbronnen vooral bij jeugdrechters – de vrees dat er een groot opvangprobleem zat aan te komen. De aandacht verslapt pas als in maart 2002 als ‘noodmaatregel’ de jeugdgevangenis van Everberg in gebruik wordt genomen.

Het mag duidelijk zijn dat de interesse voor jeugdcriminaliteit toeneemt, maar de vraag blijft of er in de reportages ook daadwerkelijk aandacht wordt besteed aan het specifieke probleem van het plaatsgebrek in gesloten instellingen.

2 Welke beeldvorming komt er naar voor uit de reportages?

In de tweede en derde fase van ons onderzoek zijn we gericht naar de reportages zelf gaan kijken. We hebben een inhoudelijke analyse gemaakt van elke reportage en ze vervolgens geclusterd volgens drie criteria: het programma waarin ze zijn uitgezonden (Koppen of Telefacts), het hoofdthema van de reportage (delinquentiefenomeen of aanpak) en de vorm ervan (expository, observational en interactive). Onderstaande tabel^{49,50} geeft een overzicht van die clustering, met telkens het aantal reportages per groep.

Fenomeen		KOPPEN	TELEFACTS
JEUGDBENDES (5)	Expository	/	4
	Observational	/	/
	Interactive	1	/
MOORD (2)	Expository	/	/
	Observational	/	/
	Interactive	/	2
ANDERE	Expository	1	1
	Observational	/	/
	Interactive	2	/
Winkeldiefstal (1)			
Groepsverkrachting (1)			
Probleembuurt (1)			
Steaming (1)			

⁴⁸ Zie ook bijlage 3: Overzicht van verzamelde reportages, voor een meer gedetailleerde tabel.

⁴⁹ Zie ook bijlage 11: Clustering van de onderzochte reportages, voor een meer gedetailleerde tabel.

⁵⁰ Enkele reportages behandelen meer dan 1 onderwerp als hoofdthema, waardoor het totaal aantal reportages uit de clustering op meer dan 20 reportages komt.

Aanpak		KOPPEN	TELEFACTS
JEUGDPOLITIE/JEUGDRECHTBANK Werking jeugdrechtbank Jeugdzorg	Expository	/	/
	Observation	1	/
	Interactive	1	/
KLASS MAATREGEL: PLAATSING Gemeenschapsinstelling Gevangenisplaatsing/uithandengeving	Expository	1	/
	Observation	/	/
	Interactive	4	2
KLASS MAATREGEL: FINANANCIËLE SCHADEVERGOEDING	Expository	/	/
	Observation	/	/
	Interactive	1	/
ALTERNATIEVE MAATREGEL: ONTHEMING	Expository	/	/
	Observation	/	/
	Interactive	1	/

Door de reportages zo te groeperen en onderling te vergelijken, komen we tot een aantal conclusies, waarop straks verder wordt ingegaan. Uit de tabel op zich zijn ook al een aantal interessante bevindingen af te leiden

Zo merken we dat Koppen duidelijk meer aandacht heeft voor jeugddelinquentie dan Telefacts. Koppen zendt twaalf reportages uit over het onderwerp, tegenover acht bij Telefacts. Algemeen genomen lijkt de aandacht gelijk verdeeld over delinquentiefenomenen en de aanpak ervan. Maar terwijl de aandacht bij Koppen vooral gaat naar de aanpak van de criminaliteit, is de inhoud bij Telefacts meer gericht op het voorkomen van specifieke delinquentiefenomenen. Zo zien we dat Telefacts meer geïnteresseerd lijkt in het probleem van de jeugdbendes en Koppen zich dan weer meer toespitst op de problematiek van de plaatsing van jongeren (gesloten instellingen).

Wat de misdadfenomenen zelf betreft gaat de aandacht in de eerste plaats naar jeugdbendes (5 reportages) en vervolgens naar moord (3). Daarnaast komen een aantal fenomenen van delinquentie als hoofdthema aan bod in telkens één reportage (winkeldiefstal, groepsverkrachting, probleembuurt en steaming).

Als het over de aanpak van de jeugdcriminaliteit gaat, handelen de meeste reportages over de problematiek van de plaatsing van jongeren. Men doet dit tweemaal aan de hand van een beschouwing van de werking van de jeugdrechtbanken en (jeugd)politie, maar het meest van al via een voorstelling van de instellingen zelf.

De inhoudelijke analyse van de reportages leidt ons tot de volgende conclusies inzake de vier onderzoeksvragen:

2.1. Wat wordt er beweerd over jeugddelinquentie?

2.1.1 Welke misdaden?

Over het geheel van de reportages wordt een hele resem van misdaadvormen vermeld, gaande van statusdelinquentie en kleine overtredingen tot zwaardere en meer gewelddadige criminaliteit. Vaak blijft het slechts bij een kleine vermelding zonder verdere analyse of uitleg. Op andere momenten of op sommige vormen van wangedrag wordt wel dieper ingegaan, onder meer als hoofthema van de reportage.

Zo zien we dat diefstal in allerhande gradaties van ernst, veruit het meest aangehaald wordt, gaande van winkeldiefstal, handtassenroof, gauwdiefstal of rippen, afpersing of steaming tot autodiefstal, auto-inbraak, carjacking en overval.

Daarnaast wordt vooral melding gemaakt van bendevoering, seksueel misbruik, moord, geweldsdelinquentie (agressief, gewelddadig gedrag, slagen en verwondingen, vechtpartijen/afrekeningen) en druggerelateerde overtredingen (drugdealen en druggebruik).

Uitzonderlijk komen ook weggelooptgedrag, vandalisme, illegaal racen, brandstichting en gijzeling aan bod.

Maar opvallend is dat de diepgaandere aandacht vooral gaat naar zwaardere vormen van misdaad, zoals gewapende overvallen, seksueel misbruik (verkrachting en groepsverkrachting), moord en bendevoering. Slechts één reportage die specifiek handelt over een misdaadfenomeen heeft het over meer onschuldige vormen van winkeldiefstal.

Terwijl vrijwel alle misdaden daarbij als een bedreigend maatschappelijk fenomeen worden voorgesteld, wordt moord steeds bekeken als een individueel, op zich zelfstaand feit en voornamelijk benaderd vanuit het perspectief van de dader. Bovendien wordt moord vaak voorgesteld als een niet-intentionele daad, een opgaan in de commotie van het moment. Twee reportages gaan daarbij ook in op de – in de inleiding aangehaalde - moord op een opvoedster in oktober 2001.

Seksueel misbruik wordt slechts in twee van de vijf keer dat het besproken wordt, expliciet gespecificeerd als groepsverkrachting, maar opvallend genoeg wordt het ook in de andere gevallen gekaderd als een groeps misdrijf.

Een laatste opvallende vaststelling is dat in bijna de helft van de reportages de gewelddadigheid rond de misdrijven extra in de verf wordt gezet, zelfs als het over lichtere vormen van misdaad gaat.

Concluderend kunnen we stellen dat de spots vooral gericht zijn op ernstige en gewelddadige misdrijven en de jeugddelinquentie voornamelijk gekaderd wordt in een groepsgebeuren.

2.1.2. Losstaande feiten of maatschappelijke bedreiging?

Zes reportages zeggen niets over de frequentie waarmee de misdaad voorkomt, noch in de inleiding of afronding, noch in de reportage zelf. Maar in de meeste andere afleveringen wordt gesuggereerd dat de vormen van misdaad waarover het gaat een belangrijk maatschappelijk probleem vormen:

Tien reportages laten uitschijnen dat de besproken vorm van jeugdcriminaliteit schering en inslag is. In vijf reportages geeft men aan dat de besproken misdaden vaak voorkomen, in vijf andere heeft men het over een 'toenemend', 'steeds vaker voorkomend' fenomeen of over 'steeds zwaardere feiten'.

Slechts één reportage concludeert dat het besproken probleem eigenlijk wel meevalt en het bij ons niet zo'n vaart loopt als in de buurlanden.

Een andere reportage is genuanceerd: het aantal diefstallen neemt toe, terwijl zwaardere vormen van criminaliteit in een specifieke stad (Mechelen) nu minder vaak voorkomen dankzij een harde aanpak.

Samenvattend kan dus gesteld worden dat men laat uitschijnen dat de jeugdcriminaliteit in ons land zowel in frequentie als ernst toeneemt.

2.1.3. Oorzaken van delinquentie

In de onderzochte reportages wordt een veelheid van oorzaken voor jongerendelinquentie

aangekaart. Dat gaat van oorzaken die de verantwoordelijkheid bij de jongeren zelf leggen tot verklaringen die oog hebben voor de gezinssituatie, de sociale omgeving of de levensgeschiedenis van de jongeren in kwestie (opgelopen trauma's). Maar bovenal wordt het overheidsbeleid met de vinger gewezen.

We onderscheiden 7 grote groepen van verklaringsgronden:

1) 'Overheidsfalen'

De meest gesuggereerde oorzaak ligt bij een nalatigheid van de overheid. Er is een prangend probleem van plaatgebrek in de gesloten instellingen, de politie treedt niet of te laat op of de manier waarop jonge delinquenten worden opgevangen laat veel te wensen over. Maar politie noch hulpverlening worden daarbij zelf met de vinger gewezen. De oorzaak wordt eerder gesitueerd bij een gebrekkig rechtssysteem en een overheid die haar verantwoordelijkheid niet opneemt. Door een gebrek aan plaatsen kunnen jongeren niet of althans niet lang genoeg worden opgevangen. De opvang is te kort en daardoor kan er niet effectief gewerkt worden met de jonge delinquenten, men kan ze hooguit een tijdje in bewaring nemen. De jongeren beseffen dat ook en maken gretig gebruik van de wetenschap dat ze er goedkoop vanaf kunnen komen. Een bijkomend probleem in de gesloten instellingen dat de hulpverlening bemoeilijkt, is de mix van doelgroepen. Delinquenten komen er terecht, maar ook jongeren met allerlei andere problemen (drugverslaving, psychiatrische stoornis, misbruik, ...). Door het gebrek aan een ruimer aanbod voor probleemjongeren in de bijzondere jeugdzorg wordt de gesloten instelling zo enkel een terminus. Men weet er anders niet mee waar naartoe. Probleemjongeren ontmoeten er delinquenten en belanden zo ook in de criminaliteit. Ze leren slechte dingen aan elkaar en smeden er zelfs plannen. En dan is er ook nog het blanco strafblad dat jongeren na hun achttiende vrijspreekt van elk crimineel verleden en zo een motivator is voor de jongere om 'het onderste uit de kan te halen'.

2) 'De jeugd van tegenwoordig'

Geheel in de lijn van de westerse opvatting over 'youth as trouble' wordt delinquentie in een groot aantal reportages ook opgevoerd als een normvervaging en vorm van luiheid bij de hedendaagse jeugd. De jongeren van vandaag beschouwen – vooral diefstal – niet zozeer meer als iets fout, ze zijn het als normaal gaan beschouwen. Bovendien zijn ze ook veel hebberiger en egocentrischer geworden. Ze laten zich verleiden door luxe en trends en willen snel veel geld verdienen om daaraan tegemoet te komen. Eenmaal geproefd van de voordelen van het milieu, is het moeilijk

om voor eerlijk werk te kiezen. Ze profiteren dan ook bewust van de jeugdbescherming (zeldzame en korte plaatsingen, blanco strafblad, ...) om het beste uit hun delinquente carrière te halen voor hun achttiende verjaardag. In het merendeel van de reportages wordt dus sterk met de vinger gewezen naar het losbandige karakter van de jeugd. Slechts in 1 reportage – die dan nog specifiek over 1 delinquent handelt – wordt de misdaad gedefinieerd als jeugdige onbezonnenheid. Wel is het zo dat een aantal jongeren – wanneer ze de kans krijgen – aanduiden dat ze niet nagedacht hadden over hun daden en ze spijt hebben van die attitude.

3) ‘Misbruik’

Enerzijds maken jongeren zelf gretig gebruik van het falend jeugdrechtsysteem, maar tegelijk wordt ook vaak aangestipt dat ze om dezelfde reden door volwassenen bij criminele activiteiten worden ingeschakeld. Dit gebeurt voornamelijk in de georganiseerde misdaadmilieus, maar eenmaal wordt ook vermeld dat ouders hun kinderen aanzetten tot winkeldiefstal omdat zij er waarschijnlijk niet voor zullen en kunnen gestraft worden.

4) ‘In it for the money’

Een andere oorzaak die regelmatig beargumenteerd wordt is de grote opbrengst die er met criminele ondernemingen te rapen valt. Het valt in de reportages geregeld te horen dat eerlijk werk niet opweegt tegen het geld en goed dat misdaad vandaag kan opleveren.

5) ‘Het gezin’

Dit is het voornaamste verklaringsmodel inzake oorzaken die te situeren zijn in de persoonlijke achtergrond van jongeren. In veel afleveringen, iets minder dan de helft, wordt verwezen naar een toenemende tendens van slecht ouderschap. Enerzijds wordt ouders verweten dat zij hun verantwoordelijkheid ten aanzien van hun kinderen niet meer opnemen. Er wordt geen tijd meer vrijgemaakt voor de kroost, men kijkt er niet meer naar om en laat hun zelfs aan hun lot over, waardoor zij hun toevlucht zoeken tot de straat. Anderzijds wordt ook minder beschuldigend geattendeerd op de werkloosheid of een levensstijl waardoor zij ongewild fungeren als een slecht voorbeeld voor de kids. Ook complexe gezinssituaties en culturele kenmerken die de relatie tussen ouders en kinderen vertroebelen worden nu en dan aangehaald als voedingsbodem voor criminaliteit.

6) ‘Sociale omgeving’

Ook de achtergestelde sociale afkomst van de delinquente jongeren wordt in meerdere reportages

aangewezen als gedeeltelijke verklaringsgrond voor hun gedrag. Soms expliciet, soms door de link te leggen met de armtierige sociale woonblokken waar de jongeren wonen, door te wijzen op de werkloosheid van de ouders of het gebrek aan toekomstperspectieven van de jongeren.

Ook 'slechte vrienden' en een 'gevoel van discriminatie' worden genoemd als mogelijke oorzaken van de delinquentie, zij het in mindere mate.

7) 'Levensgeschiedenis'

In sommige specifieke gevallen zijn de persoonlijke ervaringen van de daders verklarende factoren voor de misdaad. Het gaat dan om trauma's als gevolg van verkrachting, mishandeling of een verleden als kindsoldaat als het over Afrikaanse bendeleden gaat. Ook psychiatrische problemen en drugs- en gokverklaringen horen in deze categorie van aangestipte oorzaken.

Opvallend is dat de verschillende verklaringsgronden bijna steeds in combinatie met elkaar gebruikt worden. Maar de meest overheersende blijkt toch vooral een falend rechtstelsel. Want dat is het dat de makkelijke stap naar misdaad – ongeacht de andere aanleidingen - voor jongeren 'ongestraft' mogelijk maakt.

2.1.4. Oplossingen: harde aanpak of fluwelen handschoenen?

Bij vijf reportages wordt niet echt dieper ingegaan op mogelijke oplossingen voor het delinquentieprobleem op zich. Men laat het gewoon bij een idee over de misdadvorm of over de zaken die foutlopen in een bepaalde aanpak ervan (gebrek aan middelen in gesloten voorzieningen, een mix van doelgroepen, ...) en de dingen die die specifieke opvang kunnen optimaliseren, maar men weidt niet uit over de manier hoe men delinquentie in het algemeen zou kunnen te lijf gaan. Men laat het dan aan de kijker zelf om daar een antwoord op te formuleren, afgaande op het beeld dat in de reportage geschapen wordt.

Maar aan de hand van de afleveringen waarin wel expliciet wordt ingegaan op de oplossingen voor jeugdcriminaliteit, blijkt dat de focus vooral gaat naar de plaatsing van jeugddelinquenten, zowel voor de lichtere als zwaardere vormen van misdaad.

Men oppert vooral dat er meer plaatsen in de jeugdinstituten zouden moeten komen met de mogelijkheid tot een langdurige opname en een intensieve begeleiding. De voorkeur gaat daarbij in de eerste plaats uit naar de opvang in een gesloten instellingen.

De oprichting van een echte jeugdgevangenis wordt een viertal maal gesuggereerd, maar we merken dat het voor de rest eigenlijk zelden wordt geadviseerd en bovendien zelfs een aantal malen wordt afgeraden. Het idee van een jeugdgevangenis lijkt ook voornamelijk uit te gaan van de reportagemakers en in mindere mate van gesprekspartners. En als ze wordt voorgesteld, linkt men dat bijna steeds aan de voorwaarde dat een lange opname mogelijk moet zijn, een intensieve begeleiding voorzien wordt en er een opleidingsaanbod aan gekoppeld wordt. De jeugdgevangenis zoals ze nu bestaat - als een voorlopige maatregel tot hechtenis – wordt in elk geval afgeraden of zelfs afgebroken.

Ook uithandengeving wordt overwegend in een slecht daglicht gesteld. Ze wordt tweemaal aangehaald als een mogelijke oplossing voor herhaalde, ernstige jeugdmisdaad, maar dan in het kader van de maatregelen die het jeugdrecht op dat moment te bieden had. Men vindt het niet ideaal, maar het lijkt de enige oplossing te zijn gezien de tekortkomingen van de jeugdbescherming (gebrek aan plaatsen in gesloten instellingen, te korte opnames, ineffectieve opvang, ...).

Een mogelijkheid tot langdurige opsluiting lijkt dus het motto. Slechts in 1 geval wordt aangegeven dat opsluiting van korte duur moet zijn, wil het een heilzame werking hebben. ‘Eenzame’ opsluiting wordt hoe dan ook afgekeurd. Dat wordt beschouwd als onproductief en onmenselijk. Er moet kwaliteit geboden worden.

In mindere mate wordt ook gepleit voor een ruimere waaier in het plaatsingsaanbod: meer opvang in gespecialiseerde voorzieningen (psychiatrie, drugscentra, ...) en het ruimer veld van de bijzondere jeugdzorg (homes, ...)

Maar naast plaatsing, merken we dat er eigenlijk weinig aandacht is voor andere benaderingswijzen:

Over een alternatieve aanpak wordt bijna met geen woord gerept. Er is slechts 1 reportage waarbij uitgebreid ingegaan wordt op een alternatieve maatregel: een onthemingsproject, als een positief voorbeeld van ervaringsleren. En in één studiogesprek worden de gemeenschapsdienst en herstelbemiddeling ook even toegelicht als effectieve middelen om vroegtijdig op te treden. Maar verder wordt het – de zeldzame keren dat het vermeld wordt – eerder voorgesteld als ‘er goedkoop vanaf komen’.

Ook preventieve maatregelen blijven op het achterplan staan. Enkel in het kader van Afrikaanse

jeugdbendes wordt regelmatig een vrijwilligersorganisatie in beeld gebracht die vanuit culturele principes en methodes jongeren van een bendeleven tracht te vrijwaren. Ze wordt daarbij afwisselend als zeer en weinig effectief voorgesteld. Verder wordt slechts eenmaal verwezen naar de noodzaak van preventie, zonder dat er inhoudelijk wordt op ingegaan.

Heel uitzonderlijk wordt ook eenmaal verwezen naar de noodzaak voor meer wetenschappelijke ondersteuning, onderzoek, om hulpprogramma's kwalitatief uit te bouwen.

Dat er een drastische beleidsmatige ingreep moet komen, valt natuurlijk al tussen de regels te lezen. Maar in twee reportages wordt dat nog eens extra geëxpliciteerd in een pleidooi voor een algemene reorganisatie van de bijzondere jeugdzorg. Er wordt geijverd voor een hervorming, een volledig nieuw beleid en een duidelijke visie van de regering daarbij.

We kunnen dus besluiten dat er inzake de benadering van jeugddelinquentie vooral een harde aanpak geproclameerd wordt. Opsluiting van jeugddelinquenten is de hoofdmoot, zij het met de nodige aandacht voor de belangen van de jongere: een lucratieve opvang, intensieve begeleiding en een opleidingsaanbod. De verantwoordelijkheid voor de verwezenlijking van dit 'ideaal' wordt algemeen in handen van de overheid gelegd.

2.2. Hoe worden de 'jonge boefjes' voorgesteld?

2.2.1. Karakter, persoonlijkheid: gevoelloze gangsters of verloren schapen?

De manier waarop het karakter en de persoonlijkheid van de jongeren worden getypeerd, bepaalt in belangrijke mate of ze overkomen als gevaarlijke, onverbeterlijke misdadigers dan wel als jongeren die onder invloed van omstandigheden (slechte jeugd, vrienden, traumatiserende gebeurtenissen, drugs) op het slechte pad zijn geraakt en eventueel spijt tonen over hun daden.

Een kwart van de reportages stelt de jongeren uitsluitend negatief voor en benadrukt hun slechte karaktereigenschappen. Men laat dan bijvoorbeeld uitschijnen dat het gaat om egocentrische, agressieve, materialistische of lichtgeraakte jongeren, die doelbewust met misdaad bezig zijn, geen schuldbesef hebben en onverbeterlijk zijn. Andere reportages hebben het zelfs over

gevoelloze, sadistische jongeren met een anti-sociale instelling en die geweld als iets normaal beschouwen.

De reportages waarin de jongeren vanuit het tegengestelde perspectief worden belicht, zijn zeldzamer. Daar worden ze voorgesteld als 'onbezonnen', 'getroubleerd', 'kwetsbaar' of 'beïnvloedbaar', terwijl ze eens ze gestraft zijn spijt of schuldbesef tonen.

De overgrote meerderheid van de reportages schetst echter een genuanceerd beeld van de jonge delinquenten. Sommige belichten de persoonlijkheid van de jonge daders vanuit de beide invalshoeken. Jongeren kunnen bijvoorbeeld wel materialistisch en erg egocentrisch ingesteld zijn, maar zich tegelijkertijd radeloos en uitgesloten voelen. Andere reportages maken dan weer een onderscheid tussen de 'misleide' jongeren en de 'slechte vrienden' waardoor ze zich hebben laten meeslepen. Opvallend is dat het aanleunen bij meer goede – of althans begrijpbare - en slechte karaktereigenschappen veelal gelinkt is aan het besproken onderwerp: gaat de reportage over een delinquentiefenomeen of over de manier waarop het wordt aangepakt? Bij het eerste worden de betrokken jongeren meer afgeschilderd als een gevaarlijke, ontaarde groep in de marges van de samenleving, terwijl men ze in het tweede geval eerder gaat typeren als afgedwaalde schapen. Zo spreekt men bij jeugdbendes vaker over zeer 'gewelddadige, gevaarlijke jongens' en zelfs 'volleerde criminelen', terwijl men bij reportages over de maatregelen toch eerder de voorkeur geeft aan 'misleide jongeren', die van 'het rechte pad' zijn gedwaald.

Ook de informatiebronnen van de reportagemakers blijken hierbij een belangrijke pijler te zijn. Hoe persoonlijker het verhaal gebracht wordt vanuit het perspectief van de daders of ouders, hoe menselijker de delinquent weergegeven wordt. Hoe sterker het perspectief van het slachtoffer, des te minder begrip er wordt opgebracht. Zo valt het op dat net bij de meest ernstige misstap – moord – de jonge daders het meest humaan worden voorgesteld. Niet toevallig krijgen zijzelf of hun ouders quasi steeds de kans hun zaak toe te lichten.

Conclusie: Het overheersende beeld is dat jonge de delinquent doelbewust te werk gaat en verantwoordelijk is voor zijn daden. Toch wordt meestal ook enig begrip getoond voor zijn drijfveren en/of achtergronden, al wordt dat slechts zelden als excuus voor het wangedrag opgevoerd.

2.2.2. Leeftijd

Hoe oud zijn de jongeren waarover wordt gesproken? Om daarop te antwoorden, hebben we de

reportages opgedeeld volgens de leeftijdscategorie van de jongeren die worden opgevoerd: ouder of jonger dan veertien. Die distinctie is er om een onderscheid te kunnen maken tussen een leeftijd die nog geassocieerd lijkt met de onschuldige kindertijd en de leeftijd waarop overtredingen al minder shockerend overkomen. De leeftijdsgrens is ook in de wet opgenomen als de leeftijd waarop een gevangenisplaatsing in het jeugddetentiecentrum – of het vroegere Huis van Arrest – mogelijk wordt.

Het is heel opvallend dat de aanvang van delinquente activiteiten meestal gesitueerd wordt rond de 12-13 jaar, zowel voor kleine als grote delinquentie, en dat dit veelal ook voorgesteld wordt als een vrij jonge én gedaalde leeftijd. De start op die specifieke leeftijd wordt in de meeste gevallen ook opgeworpen als een algemene tendens en in mindere mate als een uitzonderlijk gebeuren. Heel uitzonderlijk wordt ook verwezen naar daders vanaf 8, 10, of 11 jaar. Dit gebeurt bovendien telkens bij misdaden die als ernstig of gewelddadig gepercipieerd worden. Slechts in zes reportages blijft de ingeschatte leeftijd boven de veertien jaar.

Er wordt dus wel vaak gesuggereerd dat het om steeds jongere daders gaat, maar meestal strookt die bewering niet met hetgeen uit de beelden naar voren komt. Zo praat men wel regelmatig over de opkomst van jongere delinquenten (vaak vanaf 12-13 jaar), maar krijgt men in de reportage enkel 14 plussers te zien. Het idee van een daderverjonging wordt bovendien voornamelijk door de commentator zelf of door de presentator – in de inleiding – aangebracht en wordt het meest in relatie tot de jeugdbendes gebracht.

2.2.3. Sekse

Net als in de realiteit worden ook in de reportages jongens vooropgesteld als de delinquente sekse. De overgrote meerderheid van de reportages handelt enkel over jongens (13), enkele alleen over meisjes (3) en enkele over beide (3). De sekse wordt niet altijd benadrukt, maar toch blijkt dat jongens meer in beeld worden gebracht als overtreders. Jongens worden bovendien ook meer in verband gebracht met zwaardere en meer gewelddadige criminaliteit, terwijl meisjes meer verbonden worden aan statusdelinquentie (weglopen, middelenmisbruik, ...) en softere misdadvormen (handtassenroof, ...). Op 1 reportage over meisjesbendes na, worden meisjes daarenboven minder gewelddadig voorgesteld. De gewelddadigheid wordt althans niet benadrukt. Ze worden ook meer als slachtoffer weerspiegeld, zowel van de misdaad door

jongens (cfr. verkrachting) als hun persoonlijke achtergrond (misbruik, mishandeling door familieleden, psychiatrische problemen, ...). Hun delinquent gedrag wordt meer benaderd vanuit die slachtofferpositie.

2.2.4 Etnie

Aan de etnische afkomst van de delinquent wordt minder aandacht besteed. In ruim de helft van de reportages is het onduidelijk van welke origine de daders zijn, omdat ze zelf niet in beeld worden gebracht en er ook niets over gezegd wordt. In andere reportages wordt er niet specifiek de aandacht op gevestigd, maar springt de allochtone afkomst toch ongewild in het oog door het beeldmateriaal of is het te horen in het accent van de jongere. Als er uit tekst of beeld toch een beeld wordt gecreëerd van de afkomst van de delinquenten, gaat het in de eerste plaats over Noord-Afrikanen en Afrikanen (Congolees) en in mindere mate over Oost-Europeanen. Het is voornamelijk in relatie tot de jeugdbendes dat de buitenlandse roots van de bendeleden wel benadrukt worden, die in dit geval vooral van Afrikaanse oorsprong zijn. En ook groepsverkrachting benadert men als een typisch allochtone problematiek.

Ook al probeert men duidelijk politiek correct te zijn en vermijden reportagemakers waar mogelijk de vreemdelingenkwestie, toch geeft het geheel van reportages de indruk dat allochtonen oververtegenwoordigd zijn in de groep van minderjarige delinquenten.

2.2.5 Sociale klasse

De sociale afkomst van de daders is meestal geen aandachtspunt in de reportages. In de helft van de gevallen is het niet duidelijk vanuit welk sociaal milieu ze afkomstig zijn, al wordt er ook daar via de beelden en context vaak wel een zekere graad van marginaliteit gesuggereerd. Als de sociale afkomst explicieter wordt weergegeven – al dan niet door ze uitdrukkelijk te benoemen -, blijkt het in de overgrote meerderheid van de gevallen over jongeren uit de laagste regionen van de maatschappij te gaan. Ook de regelmatige aandacht voor minderheidsgroepen suggereert onrechtstreeks vaak een sociaal-economisch achtergestelde situatie. Slechts een minderheid van de daders wordt gesitueerd in de (gegoede) middenklasse.

2.3. Hoe ondersteunen of construeren de TV-reportages bepaalde dominante betekenissen over jeugdcriminaliteit en minderjarige delinquenten?

Terwijl we in het voorgaande zijn ingegaan op de inhoud van de reportages is dit eerder een vraag naar de vorm.

2.3.1. Reportageformat

Zoals eigenlijk al voorspelbaar was uit de beschrijving van de programma's als een magazine met reportages "gebracht vanuit de leefwereld van de betrokkenen" (Koppen, 2005), zijn de meeste reportages hier interactief (interactive) qua overkoepelende vorm. Dat wil zeggen dat de beeldvorming voornamelijk gevormd wordt aan de hand van getuigenissen of verhalen van de mensen die men in de reportages aan het woord laat. In totaal zijn er 12 dergelijke reportages.

Maar daarnaast zien we toch ook zeven maal de onthullende vorm (expository) verschijnen. Dat is in zijn zuivere vorm een reportagemodel waarbij de informatie over het onderwerp gebracht wordt door de commentator (via voice-over of reporter voor camera). De reportagemakers bouwen via de commentaar zelf een argumentatie op, los van wat de betrokkenen zelf zeggen, die niet noodzakelijk altijd even gegrond is.

Er is slechts 1 reportage die observationeel (observational) te werk gaat: hierbij wordt de informatie over het onderwerp gehaald uit wat de mensen in beeld doen, de camera registreert de dingen zoals ze gebeuren, zonder tussenkomst van de reportagemakers.

Aan de hand van de clustering van de onderzochte reportages⁵¹ is het enigszins opvallend dat Koppen een voorkeur toont voor de interactieve benadering (9 reportages), terwijl Telefacts vaker kiest voor de expository-aanpak (5). Maar zoals we in het onderzoeksopzet al opgemerkt hadden, blijken de meeste reportages in ons onderzoek vrij hybride te zijn qua algemene vorm. Dat is eigen aan reportagemagazines als Koppen en Telefacts die het nieuws op korte tijd moeten maken en met beperkte middelen werken. De meeste reportages die als 'expository' of 'observational' benoemd zijn, sluiten sowieso sterk aan bij de interactieve methode. **En hoewel onze reportage-analyses lijken aan te tonen** dat het observationele model en de interactieve reportages die daarbij aanleunen de meest oprechte informatie bieden, kunnen we niet meteen stellen dat de onthullende reportages per se onjuistere duiding brengen. Het is dus moeilijk daar

---

⁵¹ Zie pagina 44.

een waarde-oordeel over uit te spreken.

2.3.2. Waar haalt men de mosterd? De bronnen.

De voornaamste informatiebron van de reportages zijn de mensen die men aan bod laat komen. Dat gebeurt hoofdzakelijk via het typische interview, meestal in een duidelijk afgelijnde context (bij de gesprekspartners op kantoor, thuis, ...) en in mindere mate ook terwijl de gesprekspartners één of andere activiteit ondernemen en daar dan uitleg over geven.

De gesprekspartners die het vaakst worden opgevoerd, zijn mensen van het gerecht. In volgorde van belang gaat het om jeugdmagistraten, parketmedewerkers en jeugdrechters. Zij worden zowel aan het woord gelaten als het over de jeugddelinquentie zelf gaat als wanneer de focus eerder ligt op de aanpak van de fenomenen. Graag geziene gasten zijn de jeugdmagistraten Chris Nys (over de jeugdbende in Mechelen en over de uithandengeving) en Nicole Caluwé (vooral als het over plaatsgebrek in gelsoten instellingen gaat). Doorgaans worden zij geïntroduceerd als 'experts'.

Verder komen ook regelmatig opvoeders aan het woord, vooral als het gaat over de gemeenschapsinstellingen in Mol en Beernem.

Een derde belangrijke groep 'getuigen' zijn de jonge daders zelf.

In mindere mate komen ook politiemensen en hulpverleners aan het woord, terwijl hier en daar ook slachtoffers als getuigen aantreden. Een zeldzame keer mag ook de spreekwoordelijke man in de straat zijn zeg doen.

Terwijl het werken met interviews dus wel geheel in de lijn is van de doelstellingen van Koppen en Telefacts, blijkt de aandacht toch iets minder te gaan naar de meningen van de gewone man, maar meer naar deskundige verklaringen dan door de makers aangegeven.

Naast de informatie die de interviewees verschaffen, wordt er occasioneel verwezen naar gegevens uit politierapporten, statistieken of wetenschappelijk onderzoek. Opvallend vaak heeft men het ook over 'officiële' informatie zonder precieze bronverwijzing.

2.3.3. Welk taalgebruik hanteert men?

Hier is het vooral interessant om te bekijken welke termen men hanteert om de jongeren te benoemen. Daarin kan een opsplitsing gemaakt worden tussen drie categorieën: persoonlijk, zakelijk en afstandelijk.

In een aanzienlijk aantal reportages tracht men jongeren een gezicht te geven – ook al worden ze onherkenbaar gefilmd - door ze een naam te geven. Meestal gaat het om een alias, soms ook over de echte naam. Op die manier voelt de kijker zich meer betrokken met de achtergrond en beweegredenen van de jonge delinquenten en krijgt men voeling voor hun situatie. De jongeren in kwestie worden zo meer humaan voorgesteld, als één van ons.

Een ander uiterste is de afstandelijke benadering. In een aantal reportages worden ook regelmatig termen gehanteerd als ‘volleerde criminelen’, ‘bandieten’, ‘gansters’, ‘criminelen’, ‘bendekopstukken’... Hierdoor plaatst men de jonge overtreders als het ware als een aparte, gevaarlijke categorie buiten de samenleving.

Maar de meest gangbare norm is toch de zakelijke adressering, waarbij men voornamelijk spreekt over ‘jongens of meisjes’, al dan niet met een ‘bepaald gedrag’, ‘jongeren’, ‘minderjarige delinquenten’... Op die manier probeert men enigszins om een waarde-oordeel te vermijden en zoekt men een evenwicht tussen begripvol en beschuldigend.

Ook een analyse van de manier waarop men de misdaden zelf benoemt, toont een gradatie in de benaderingswijze: van minimaliserend over neutraal tot overdrijvend. We kunnen gelijkaardige conclusies trekken, want de toon waarmee men de delinquenten beschrijft, weerspiegelt zich in de omschrijvingen van de misdaden zelf. Als men over ‘volleerde criminelen’ spreekt in de plaats van over ‘jongens of meisjes’, zal men het ook al sneller hebben over ‘banditisme’ in de plaats van over het neutralere ‘misdrijf’.

De interessantste vaststelling is dat oude fenomenen nieuwe – voornamelijk Angelsaksische – namen krijgen, net zoals in de literatuur gesuggereerd wordt (Van Welzenis, 2003). Zo zien we in onze reportages het woord ‘steaming’ opduiken als een nieuwe formulering voor afpersing, gauwdiestal wordt beschreven als ‘rippen’ en jeugdgroepen zijn steeds ‘jeugdbendes’. Dat zorgt voor een extra geladenheid die het misdrijf plots een georganiseerd en gewelddadig karakter toeschrijft en de indruk wekt dat het over een nieuw en snel opkomend fenomeen gaat. We stellen dus vast dat het taalgebruik dikwijls een extra bedreiging suggereert.

2.3.4 Beeld- en geluidstechnieken

Een gedetailleerde beeld- en geluidsanalyse van 20 reportages geeft aanleiding tot oneindig veel bedenkingen over de manier waarop de besproken onderwerpen worden geaccentueerd, maar in functie van onze zoektocht naar een overheersend discours zijn ze niet alle even relevant. We beperken ons tot de belangrijkste bevindingen.

Als het over misdaadfenomenen gaat, tonen de reportages opvallend veel politie-actie. Dat onderstreept onder meer de ernst van de delinquentie benadrukt de waakzame veiligheidsdiensten. Verder krijgen we veel stadsbeelden en onguere achterbuurten te zien, terwijl er ook dikwijls 's avonds gefilmd wordt. Beelden van rondhangende jongeren en scholieren situeren het straatleven van de jonge delinquenten. En shots van gerechtsgebouwen vervolledigen het plaatje.

Zulke beelden wekken de indruk dat jongerencriminaliteit vooral een zaak van de grootstad is, en dan vooral van de verpauperde buurten.

Reportages over jeugdbendes suggereren aan de hand van beelden van metro's, stations en (vooral oude) winkelcentra bovendien wat het actieterrein van deze jongeren is en op welke plaatsen de kijker extra voorzichtig moet zijn.

Als de nadruk ligt op de aanpak en opvang van delinquente jongeren, worden vooral de gesloten instellingen in beeld gebracht. Extra aandacht gaat uit naar beelden en elementen die de opsluiting symboliseren of aanschouwelijk maken. De tralies voor de ramen, de hoge omheiningen, de isoleercel gezien door de bewakingscamera, deuren die veelvuldig worden vergrendeld en ontgrendeld, plasemmers op de kamers ... Allemaal elementen die het strenge regime suggereren.

Tegelijk worden ook de ontspanningsmogelijkheden in beeld gebracht. Shots van rokende jongeren zijn schering en inslag, terwijl ook kickerpartijtjes en voetbalmatches regelmatig terugkerende beelden zijn.

Het beeld dat in deze reportages wordt gecreëerd, helt veelal over naar één van beide kanten: zowel als men pleit voor meer plaatsingen als wanneer men de strenge eenzame opsluiting aan de kaak stelt, worden beide groepen van beelden gebruikt. Alleen is er altijd een van beide invalshoeken dominant aanwezig.

Jongeren worden in de reportages vaak rokend en op straat rondlummelend voorgesteld, dikwijls in groepjes. Het beeld van 'youth as trouble' wordt daardoor versterkt.

Specifiek voor jeugdbendes worden elementen uit de hiphopcultuur in beeld gebracht, onder meer door de zichtbare kledij en accessoires en het tonen van rappende jongeren.

De beelden die reportages over jongeren in instellingen hanteren, suggereren een zekere marginaliteit en een teneergeslagen sfeer, onder meer aan de hand van het slobberig voorkomen van de jongeren (vaak in trainingspak) en hun rookgedrag. Beelden van jongeren die betrokken zijn in ontspanningsmomenten (kickeren, voetballen, biljarten...) kunnen dan weer de indruk geven dat het leven in de instellingen nog zo erg niet is.

Naast het beeld is ook muziek een belangrijke factor voor de beeldvorming in onze reportages. We zien het hier vaak gebruikt als een middel om een sfeer te creëren of te versterken. Moderne ritmische en opzweepende deuntjes en ‘snerende’, scherpe melodieën (bijvoorbeeld fragmenten uit ‘Thriller’ van Micheal Jackon) worden over het beeld geplakt om spanning en een gevoel van gevaar te creëren. Klassieke stukken worden voornamelijk gebruikt om weemoed, tragiek en teneergeslagenheid te symboliseren. Hoewel er op het eerste zicht niet echt een gegronde lijn in te bespeuren valt, hebben wij toch de indruk dat het eerste wat meer gebruikt wordt bij de beschrijving van delinquentiefenomenen en het tweede bij een falende aanpak of slachtofferschap. Maar dat lijkt ons een logische vaststelling en gaan we hier daarom niet verder uitgraven.

2.4. Hoe verhouden onze vaststellingen zich tot de professionele kennis over jeugdmisdaad?

We weten natuurlijk weinig over de exacte mate waarin de diverse vormen van jeugdcriminaliteit voorkomen⁵², maar uit de informatie waarover we wel beschikken kunnen we concluderen dat de onderzochte reportages de misdaadfenomenen op een onrealistische en weinig proportionele manier in beeld brengen.

Het klopt inderdaad dat diefstal, de misdaadvorm die het vaakst genoemd wordt in de reportages, onder jongeren ook in de realiteit het meest voorkomende delict is. Steaming is een andere zaak. In de reportages wordt deze vorm van afpersing voorgesteld als een steeds vaker voorkomende en ernstige vorm van crimineel gedrag. Als we dan gaan kijken naar de rechtbankstatistieken, die precies voor die ernstige fenomenen een vrij betrouwbare bron zijn (lichtere overtredingen komen niet voor de jeugdrechter), moeten we vaststellen dat steaming in werkelijkheid de minst voorkomende vorm van jeugdcriminaliteit is.

---

⁵² Zie hoofdstuk 3: Jeugdcriminaliteit in België en Vlaanderen.

Ook de andere zware vormen van misdaad die door Koppen en Telefacts in de kijker worden gezet, zoals gewapende overvallen, verkrachting en moord, blijken volgens de meest betrouwbare misdaadstatistieken⁵³ in realiteit vrij zeldzaam te zijn. Met uitzondering van moord, waarvoor ook in de tv-programma's de nuance wordt gemaakt dat het een zeldzaam fenomeen is, stellen de reportages dergelijke zware criminaliteit voor als schering en inslag. Ze zouden bovendien in frequentie toenemen. Daarover bestaat geen enkele aanwijzing in de beschikbare cijfers.

Integendeel, persisterende, ernstige misdaad is bij jongeren eerder een uitzondering en een zaak van een zeer kleine groep minderjarigen (Van Acker, 2001; Van Welzenis, 2003; Smits, 2004).

Van een andere, officieuze, bron vernemen we ook dat jeugdbendes niet zo georganiseerd zijn als men wil laten uitschijnen. “Het zijn eerder groepjes die in wisselende samenstelling impulsieve overvallen plegen. Er is niet veel sprake van planning en organisatie.” (Nicole Caluwé, in: De Bock, 2006). Interessant gegeven is dat die info net van Nicole Caluwé komt, een van de voornaamste bronnen in de reportages zelf.

Drugsdealen is volgens survey-onderzoek bij jongeren de minst voorkomende overtreding, terwijl het in de reportages net als een vaak voorkomend fenomeen wordt weergegeven.

Slagen en verwondingen, waarnaar verwezen wordt in het kader van vechtpartijen en reportages over jeugdbendes, lijken ook in de realiteit een echt probleem. Zowel in de rechtbankstatistieken als in het survey-onderzoek komen ze naar voor als een fenomeen van enige omvang.

Over de jeugdige delinquenten zelf leert de beschikbare literatuur ons dat ze in grote mate afkomstig zijn uit achtergestelde sociale klassen en dat het vooral om jongens gaat. Dat beeld komt ook tot uiting in de televisieprogramma's.

Bovendien suggereren diverse auteurs, onder wie Van Welzenis en Van San & Leerkens, dat allochtone jongeren meer misdaden begaan. Ook in de onderzochte reportages zijn ze oververtegenwoordigd, al wordt er zelden nadruk gelegd op hun afkomst.

Specifiek voor Afrikaanse jeugdbendes vermelden ze daarenboven het gevoel van discriminatie als een voedingsbodem om zich aan te sluiten bij een delinquente peergroup. Dat klopt met de theorie van de maatschappelijke kwetsbaarheid.⁵⁴ Maar anders dan de theorie, laten de reportages uitschijnen dat de keuze voor delinquent gedrag meer regel is dan uitzondering.

---

⁵³ Zie hoofdstuk 3.2: Jeugdcriminaliteit in België en Vlaanderen

⁵⁴ Zie hoofdstuk 3: jeugdcriminaliteit in België en Vlaanderen

De informatie die de reportages geven over het jeugdrecht is over het algemeen vrij correct, maar vrij summier. Bovendien is de aandacht dikwijls toegespitst op de plaatsing van jongeren in instellingen, waardoor er geen globaal beeld naar voor komt over andere mogelijke maatregelen of begeleidingstrajecten die de bijzondere jeugdzorg biedt. Ze worden terloops wel eens vermeld, maar meer dan een korte toelichting krijgt de kijker doorgaans niet.

Hoofdstuk 7 - Algemene Conclusies

De hoofddoelstelling in deze scriptie was te zoeken naar een dominant discours over jeugddelinquentie ten tijde van de oprichting van Everberg. Dat is het eerste jeugddetentiecentrum dat in België werd opgericht sinds de wet op de kindbescherming van 1912. Ze werd in maart 2002 – via een noodwet – in sneltempo opgebouwd en geopend. Heel wat jeugdcriminologen en andere professionals zijn niet gelukkig met deze evolutie. Er werden dan ook heel wat beschuldigingen geuit aan het adres van de media en de jeugdrechters voor het uitlokken van deze overhaaste politieke beslissing. De media zouden onredelijk bericht hebben over het plaatsgebrek in gesloten instellingen en de jeugdrechters zouden hen daartoe aangepord hebben. Er wordt in de literatuur gesproken over een populistisch veiligheidsdiscours en een discours van Law and Order, gericht op de toename van jeugdcriminaliteit, de individuele schuld van de jongere en een repressieve aanpak.

Op zoek naar zo'n mediadiscours onderzochten we de populaire nieuws- en televisiemagazines Koppen (VRT) en Telefacts (VTM) en analyseerden we de 20 reportages over Belgische jeugddelinquentie die zij tussen 2000 en 2003 uitzonden, twee jaar voor en na Everberg.

Uit het onderzoek blijkt dat Koppen en Telefacts tussen september 2001 en maart 2002 opvallend meer aandacht gaan besteden aan jeugddelinquentie. Dat is ook de periode waarin als gevolg van de afschaffing van artikel 53 van de jeugdwet – de mogelijkheid tot voorhechtenis in een Huis van Arrest – een gebrek aan plaatsingsmogelijkheden gevreesd werd. Nog opmerkelijker is dat de aandacht ook juist wegebt wanneer de jeugdgevangenis er staat. De onderzochte reportages uit die periode gaan op het eerste zicht niet allemaal over het plaatsgebrek, maar het probleem wordt toch in vrijwel alle uitzendingen aangeraakt.

Wie heeft de media daartoe aangepord? We zien in de reportages inderdaad veel rechtbankmedewerkers de revue passeren. Zij worden in nagenoeg alle afleveringen opgevoerd als experts ter zake. Al zijn het niet zozeer de jeugdrechters die het vaakst het woord krijgen, maar wel de parketmagistraten (openbaar ministerie). De meest terugkomende gezichten zijn Nicole Caluwé en Chris Nys. Die laatste neemt inderdaad nogal radicale standpunten in. Maar geen van hen pleit echt voor een jeugdgevangenis, wel voor een langere en betere opvang in de gesloten instellingen. Integendeel, een detentiecentrum zoals Everberg – als voorlopige

maatregel tot bewaring – wordt in elk geval afgeraden. Toch klinkt de noodkreet niet alleen bij de jeugdrechtbanken. Ook opvoeders komen ruimschoots aan bod als het over een plaatsingstekort gaat. Het reportagemateriaal laat zelfs vermoeden dat zij de eersten zijn geweest die het nijpend plaatsgebrek op de televisie hebben aangekaart. Zij trokken al een jaar voor de afschaffing van artikel 53 aan de alarmbel, in een aflevering van Koppen. Opmerkelijk genoeg zien we weinig pedagogisch deskundigen geraadpleegd. De verklaringen van jeugdpsychiaters, psychologen en pedagogen zijn schaars en jeugdcriminologen komen zelfs helemaal niet aan de orde. Een beetje jammer dat men altijd bij dezelfde bronnen te rade gaat, maar stellen dat enkel de jeugdrechters het ‘Everbergsyndroom’ veroorzaakt hebben lijkt dus overdreven.

Zijn het dan de media die de verantwoordelijkheid dragen? In 20 verschillende reportages zijn natuurlijk een veelvoud aan nuances te vinden. Maar uit onze resultaten komt toch een dominante lijn naar voor in de manier waarop delinquenten en delinquentie worden voorgesteld: Die dominante voorstellingswijze suggereert inderdaad dat jeugdcriminaliteit toeneemt. Jongeren plegen ook steeds ernstigere feiten en beginnen op steeds jongere leeftijd. De daders zijn vooral jongens, meestal uit de lagere regionen van de samenleving. Dat het vaak om alloctonen gaat wordt niet benadrukt, maar blijkt wel uit de beelden. Jonge criminelen kiezen doelbewust voor misdaad en kunnen verantwoordelijk gesteld worden voor wat ze doen. Maar een nuance die daarbij meestal gemaakt wordt, is dat de drijfveren van de jonge delinquenten vaak vanuit een achtergestelde context te verklaren zijn. Bovendien wordt de schuld voor hun dwalen bovenal bij een falend rechtssysteem gelegd dat – door een gebrek aan krachtadig optreden – de overstap naar de misdaad vergemakkelijkt (de jongeren zouden daar natuurlijk handig gebruik van maken).

Het beeld dat over de aanpak van jeugddelinquentie wordt opgehangen, neigt in hoofdzaak naar een pleidooi voor opsluiting in gesloten instellingen (en de creatie van meer plaatsen). Zo’n aanpak heeft als doel de maatschappij te beschermen, maar staat ook in het belang van de jongere: de mogelijkheid tot lange opsluiting met intensieve begeleiding en een opleidingsaanbod wordt gezien als een kans voor de jongeren, niet als een straf. Een echte gevangenisplaatsing – zoals uithandengeving of een jeugdgevangenis à la Everberg (als voorlopige maatregel tot bewaring) – wordt dan ook niet opportuun of humaan geacht. Er zijn zelfs een aantal reportages die zich daar expliciet tegen uitspreken.

We kunnen dus gerust spreken over een pleidooi voor een hardere aanpak, maar spreken over

een discours van individuele schuld en 'Law and Order' lijkt ons iets te sterk uitgedrukt. Het lijkt dan ook onredelijk om de media Everberg in de schoenen te schuiven.

Mythe of Moral panic?

Concluderen dat er een morele paniek over jeugddelinquentie bestond in deze periode, is alvast voorbarig. Er is inderdaad een toegenomen aandacht voor jeugddelinquentie in de besproken media, maar daaruit het bestaan van een angstpyschose besluiten zou ongegrond zijn. Ook al omdat we niet beschikken over een receptieonderzoek om dat te staven. Het principe van de Active Reader vertelt ons immers dat de kijker ook zelf betekenis geeft aan wat hij te zien krijgt en niet zomaar overneemt wat hij voorgeschoteld krijgt. Maar anderzijds weten we wel dat de burger vandaag een groot deel van zijn kennis via de televisie vergaart. En aangezien Koppen en Telefacts nieuwsmagazines zijn met een groot publieksbereik, menen we toch het bestaan van een mythe over jeugddelinquentie te mogen veronderstellen. Een mythe is een weidverspreide betekenis binnen een cultuur die bijna ongemerkt als natuurlijk en waar wordt voorgesteld. De mythe is in dit geval dat de ernstige jeugdcriminaliteit snel toeneemt en dat we die evolutie dringend met ingrijpende middelen moeten bestrijden, zowel in het goed van de samenleving als de jeugd.

En dat is voor de behandeling van jeugddelinquenten toch op z'n minst onrustwekkend te noemen. Des te meer daar ander onderzoek heeft aangetoond dat beleidsmakers zich laten beïnvloeden door media-aandacht voor jeugdcriminaliteit, als een weerspiegeling van de publieke opinie. Want uiteindelijk is ook Everberg het werk van politici, het resultaat van een instantpolitiek die wellicht beïnvloed, maar daarom niet noodzakelijk veroorzaakt wordt door de 'mythe' die de media verspreiden.

Deel 3: Persoonlijke Reflecties

1 Media & Politiek

Uiteraard zijn de media vandaag al niet meer wat ze enkele jaren geleden waren. Vrijwel niets dat sneller evolueert dan dat. Er hebben zich ondertussen al heel wat veranderingen afgetekend op het informatieve landschap. De afgelopen jaren alleen, zijn de meeste kranten overgeschakeld naar het kleine formaat en hebben veel tv-programma's het format wat opgesmukt. Men wil het nieuws steeds toegankelijker en aantrekkelijker maken. En niet enkel met een uiterlijke makeover, maar ook door inhoudelijke wijzigingen. Het zou dus niet echt wijs zijn om de conclusies van dit onderzoek simpelweg over te dragen op de gang van zaken vandaag. Maar de vraag is of die evoluties dan ook ten goede zijn? Ik heb alvast de indruk van niet.

De mediahype rond jeugddelinquentie van de afgelopen maanden doet vermoeden dat men ondertussen toch wel geëvolueerd is naar een discours van individuele schuld en Law and Order. En aan de publieke reacties te merken, vrees ik zelfs een morele paniek. Stille marsen is iets wat men in 2001 alvast niet zag toen het jeugddelinquentieprobleem in de media werd aangekaart. Wat is er dan zozeer veranderd sinds dan? Laten we eerlijk zijn, een verandering in de jeugddelinquentie zelf is het niet. Toegegeven, het jachtgeweerincident met Hans Van Themsche was niet bepaald een alledaagse jeugdmisdaad, maar een roofmoord zoals die op Joe Van Holsbeeck en de uit de hand gelopen schermutseling op een bus in Antwerpen kunnen bezwaarlijk een nieuw fenomeen genoemd worden (behalve dan dat de aanleidingen nogal banaal waren). Of misschien zijn ze net zo zeldzaam dat elk incident de krantenkoppen haalt? Denken we maar aan de media-aandacht voor het ijzeren staaf-incident met Patrick Mombaerts en de roofmoord van een jongen op z'n eigen opa enkele jaren terug. Maar als ik me niet vergis, zouden we daaruit nu net kunnen besluiten dat het al bij al nog meevalt met de jeugdcriminaliteit in ons landje, hoe tragisch de gevolgen voor de slachtoffers van die incidenten en hun nabestaanden ook zijn. Daarentegen hoorden we plots meer en meer stemmen opkomen die zeggen dat de jeugdcriminaliteit razendsnel toeneemt en dat zulke gruwelijke feiten schering en inslag zijn.

Ik vind het vooral onrustwekkend dat in de media met een beschuldigende vinger naar de jeugd –

en meer bepaald de allochtone jeugd – wordt gewezen, nog voor de daders zijn gevat of het gerechtelijk onderzoek is afgerond (of althans enige resultaten heeft opgeleverd). Er wordt dan ook nog eens moord en brand geschreeuwd omdat een jongen die winkeldiefstal heeft gepleegd niet kan opgenomen worden in een gesloten instelling en elke misdaad van jongeren werd de afgelopen maanden per definitie afgeschilderd als een ‘onbegrijpelijke’ daad. Dat was in onze reportages van enkele jaren terug toch nog enigszins anders. Toen was er wel nog aandacht voor de drijfveren en achtergrond van minderjarige daders en werd de allochtone gemeenschap nog niet zo nadrukkelijk geïsoleerd.

Maar misschien heb ik het bij het verkeerde eind. Ik herinner me bij de mediagolf van toen ook behoorlijk opgewonden te zijn geweest over de manier waarop in die tijd over jeugddelinquenten werd bericht. De resultaten van het onderzoek hebben me dan ook enigszins verrast. De berichtgeving was toen lang niet zo volledig en genuanceerd als zou moeten zijn, maar ze was toch ook niet helemaal zo eenzijdig en kortzichtig als ik me had ingebeeld. Dat komt waarschijnlijk omdat ik er lang vanuit een professioneel oogpunt (als aspirant-orthopedagoge en dus *opposite reader*) naar gekeken heb, terwijl ik als onderzoeker wel gedwongen werd om mij in het standpunt van de reportagemaker en gemiddelde kijker (*preferred en negotiated reading*) te plaatsen. Misschien zouden anderen de reportages of de resultaten van mijn onderzoek anders interpreteren en oordelen dat ik de media niet streng genoeg beoordeel. Of, in de termen dat men in de onderzochte reportages graag gebruikt: dat ik de media er *goedkoop* vanaf laat komen. Tenslotte ben ik als onderzoeker ook onderhevig aan interpretatie, of althans: de interpretatie die ik meen dat andere kijkers er aan zullen geven.

Ik wil me hier alvast niet met een beschuldigende toon naar de media richten of toch zeker niet naar de individuele journalist. Zij werken met de beperkte middelen en kennis waarover zij beschikken. Het moet tegenwoordig allemaal op korte tijd gebeuren en liefst zo sensationeel mogelijk zijn. Ik besef wel dat vele journalisten ook niet gelukkig zijn met deze evolutie. Het is nu eenmaal wat de kijker ‘lijkt’ te willen en dus kijkcijfers of oplagen doet stijgen. Maar ondanks de grenzen van het beroep, lijken mij toch nog een aantal verbeteringen mogelijk. Zo valt het op dat men inzake jeugddelinquentie steeds bij dezelfde bronnen te rade gaat, die daarom niet meteen de meeste expertise bezitten. In de onderzochte reportages – en de afgelopen maanden ook in andere nieuwsmedia – werden vaak jeugdmagistraten, jeugdrechters en andere juristen als deskundigen opgevoerd. Het is best oke dat hen om een mening wordt gevraagd, zijn staan tenslotte ook in de praktijk. Maar men mag niet vergeten dat het bovenal juridische

experts zijn, waaraan in de eerste plaats gevraagd wordt pedagogische uitspraken te doen. Dat terwijl jeugdcriminologen en pedagogen veel minder aan het woord gelaten worden. Daardoor gaat heel wat kennis en nuance voor de burger verloren. En dat is bijzonder jammer. Programma's als Telefacts en Koppen hebben net alle ingrediënten in huis om een groot publiek terdege in te lichten. Men zou de besproken kwesties, naar mijn mening, dus wel wat meer vanuit verschillende invalshoeken mogen belichten. En men zou ook wel wat meer ruimte aan de kijker mogen laten voor interpretatie. Het lijkt me niet altijd nodig een standpunt in te nemen, zeker niet als men graag beweert objectief te zijn. De kijker is best inventief genoeg om zelf conclusies te trekken. Een korte, maar meer gevarieerde weergave van het jeugdbeschermingsaanbod zou ook al een meer eerlijke beeldvorming teweeg kunnen brengen. Een beetje meer nuance lijkt me dus toch kunnen, zelfs met beperkte middelen.

Wat me anderzijds wel tegen de borst stuit is de instant-attitude van politici in deze mediatijden. Zij zijn het die grootse uitspraken in de media lanceren of met overhaaste politieke beslissingen op mediaberichten en volkse onrust reageren. Vier jaar geleden werd Everberg in allerijl opgericht. En enkele maanden geleden werd een vernieuwd jeugdrecht en een nieuwe wapenwet versneld goedgekeurd. Een bizar en contradictorisch gegeven daarbij, is dat men daags na de moord op Joe Van Holsbeeck al beloftes doet over een nieuwe jeugdwet, terwijl men nog niet eens wist of de daders minderjarig waren. Kort na het fatale busincident in Antwerpen, spreekt de premier dan weer over een aanpassing van de wet Lejeune, terwijl de minderjarigheid van de delinquenten toen wel al vaststond.

De vernieuwing van de jeugdwet lijkt me een goede zaak. Men ijvert bij de jeugdrechtbanken en in de hulpverleningssector al 20 jaar voor verandering. Al is de wetswijziging nog lang niet perfect en eigenlijk ook een gemiste kans op een echt jeugdsanctierecht, het is een stap in de goede richting. Maar de aanleiding ertoe baart me zorgen. Terwijl de sector verandering wil om beter tegemoet te komen in de hulpverlening van jongeren en zo ook werkelijk iets te kunnen doen aan het delinquentieprobleem, lijkt de regering in de eerste plaats het volk te willen sussen. Men jongleert maar wat met wetswijzigingen, bovendien op een zeer bedenkelijke wijze. Op basis van één sensationele moord, belooft men de wet plots versneld te wijzigen om het volk de garantie te bieden dat de jonge daders 'gestraft' zullen worden. Bart Somers bekritiseert Vlaams minister van welzijn Inge Vervotte voor het plaatsgebrek in gesloten instellingen na 'alweer' een vrijlating van een jong boefje, niet toevallig op enkele maanden voor de gemeenteraadsverkiezingen waarbij ze beiden als kandidaat in Mechelen opkamen. Om nog maar te zwijgen over de behendigheid waarmee de extreem-rechtse oppositie op de

(jeugd)misdaadactualiteit inspeelt. Ik wil geen voorbarige conclusies trekken, maar men moet toegeven dat het op z'n minst enkele vragen doet rijzen.

De houding van de politiek, de verhoogde aandacht van de media en de stille marsen van het volk, het is allemaal voer voor verder onderzoek. Niet zozeer om allerlei academische beschuldigingen bevestigd te zien, maar vooral om media en politiek een handje toe te steken bij het streven naar een betere beeldvorming en dus ook een betere samenleving.

Maar dat zo'n onderzoek helaas nog beperkt voorhanden is, bleek ook uit het eigen onderzoek.

2 Bedenkingen bij mijn onderzoek

Het zal de lezer wel al opgevallen zijn dat deze scriptie ruimer is dan de gemiddelde scriptie Orthopedagogiek, althans naar de voorschriften van onze faculteit in Gent. Dat heeft vooral te maken met een onderzoeksveld dat op vele gebieden nog onontgonnen is.

Allereerst blijkt dat er over de beeldvorming over jeugddelinquentie in het algemeen nog maar weinig onderzoek is gedaan in Vlaanderen. Ik heb er althans maar 1 recent onderzoek over teruggevonden, terwijl het de dag van vandaag toch een hot topic is. Gezien al de veranderingen die zich de laatste jaren in sneltempo in het jeugdrecht aftekenen, zou meer onderzoek alvast welkom zijn.

Maar ook specifiek reportage-onderzoek lijkt zo goed als onbestaande in België en omstreken. Er zijn alleen maar wat – voornamelijk buitenlandse – bronnen over de documentaire te vinden. In België wordt bovendien de distinctie tussen de documentaire en reportage nog maar weinig gemaakt en een beschrijving van programmaformats valt ook al moeilijk te vinden. Een beetje bizar toch als je bedenkt hoe het infotainment het televisielandschap van de afgelopen jaren kleurt.

Ik zag mij dus genoodzaakt vanaf nul te beginnen. Aan de hand van de gefragmenteerdere informatie waarover ik wel beschikte, heb ik zelf een beschrijving gemaakt van het programmaformat van de nieuwsmagazines Telefacts en Koppen. En op basis van een meer algemeen analysemodel voor beeldvormingsonderzoek en de beschikbare literatuur over

documentaires, heb ik vervolgens een geheel eigen analysekader ontworpen. Dat neemt natuurlijk tijd en ruimte in beslag.

Uiteindelijk valt er veel meer en ook meer gedetailleerde informatie uit de analyses te puren. En ik ben ook, in het kader van dit onderzoek, met instellingsjongeren gaan praten. Het is een heel bewuste keuze geweest de weergegeven resultaten in deze scriptie te beperken tot de hoofdlijnen en ook niet verder in te gaan op het tweede onderzoeksluik. Een thesis schrijven impliceert immers een zeker aflijnen. Ook dat weerspiegelt je kunde als student. Bovendien geldt er op onze faculteit een richtlijn tot pagina-beperking dat de omvang van het eindschrift al enigszins afbakent. De lengte van de scriptie moet equivalent zijn aan dat van een gemiddeld wetenschappelijk artikel. Toegegeven, het was nu al onmogelijk de vastgelegde pagina-limiet te respecteren, zonder de meest kostbare informatie verloren te laten gaan. Het is tenslotte geen wetenschappelijk artikel, maar een origineel werk, waarin, naar mijn mening, toch elke stap en keuze gefundeerd moet staan. In een wetenschappelijk artikel kan je dan nog steeds verwijzen naar het origineel.

Ik hoop vooral met het receptie-onderzoek in de nabije toekomst toch nog iets te kunnen doen. Want het is uit de gesprekken met de jongeren dat, volgens mij, de meest interessante en bruikbare info voortkomt. Niet zozeer wat betreft de beeldvorming over delinquenten, maar wel voor de behandeling van minderjarige overtreeders. Het is immers opvallend hoe die interviews telkens een uitlaatklep bleken te zijn voor hun ervaringen met het opgesloten zijn, hun gevoelens ten aanzien van de jeugdrechters en hoe zij staan tegenover de oprichting van een jeugdgevangenis en alternatieve maatregelen als herstelbemiddeling en ontheming.

Hoewel het pagina-aantal dan wel ruim overschreden is, valt dit onderzoek dus toch nog bescheiden te noemen. Het licht slechts een tipje van de sluier over de beeldvorming rond jeugddelinquentie. Daarbuiten ligt een heel onderzoeksveld open voor exploratie in het maatschappelijk belang en deze scriptie tracht daartoe toch al een – gestructureerd – duwtje in de rug te zijn.

BIBLIOGRAFIE

Boeken

- Baldwin, E., Longhurst, B., McCracken, S., Ogborn, M. & Smith, G. (1999). *Introducing Cultural Studies*. Londen: Prentice Hall.
- Barthes, R. (1972). *Mythologies* (Lavers, A., Trans.). New York: Hill and Wang.
- Barthes., R. (2002). *Mythologieën* (Jongenburger, K., Trans.). Utrecht: Uitgeverij Ijzer.
- Bignell, J. (1997). *Media Semiotics. An Introduction*. Manchester: Manchester University Press.
- Biltreyst, D. (2000). *Realiteit en Fictie: tweemaal hetzelfde?* Brussel: Koning Boudewijnstichting.
- Bouverne-De Bie, M. (1997). *Sociale Agogiek*. Gent: Academia Press.
- Briggs, A. & Cobley P. (1998). *The Media: an Introduction*. Harlow: Longman.
- Casselmann, J. Goethals, J., Goossens, F., Hutsebaut, F., Vervaeke, G. & Walgrave, L. (2001). *Veiligheid, een illusie? Theorie, Onderzoek en Praktijk*. Brussel: Politeia n.v..
- Chatman, S. (1978). *Story and Discourse. Narrative Structure in Fiction and Film*. Ithaca (NY): Cornell University Press.
- Christiaens, J. (1999). *De Geboorte van de Jeugd delinquent*. Brussel: VUBPRESS.
- Cohen, S. (1972). *Folk Devils and Moral Panics. The Creation of the Mods and the Rockers*. London: MacGibbon and Kee.
- Corner, J. (1986). *Documentary and the Mass Media*. London: Edward Arnold Publishers.
- Corner, J. (1991). *Popular Television in Britain. Studies in Cultural History*. London: Trinity Press.
- Corner, J. (1999). *Critical Ideas in Television Studies*. Oxford: Clarendon Press.
- Corner, J. (1996). *The Art of Record. A Critical Introduction to Documentary*. Manchester: Manchester University Press.
- De Bock, S. (2006). *Geboeid voor het leven. Het ongekuiste verhaal van 5 jonge criminelen uit Everberg*. Leuven: Van Halewyck.
- Dyer, R. (1993). *The Matter of Images. Essays on Representations*. London: Routledge.
- Everaerts, J. P. (n.d.). *Oog voor de Wereld. Theorie, Geschiedenis & Toekomst van de Westerse Documentaire Film, Televisie, Video en Multimedia*. Brussel: Ritz.

- Everaerts, J. P. (n.d.). *Film in België. Een Permanente Revolte*. Brussel: Mediadoc.
- Fairclough, N. (1993). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, N. (2003). *Analysing Discourse. Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge.
- Fenton, N., Bryman, A., Deacon, D. & Birmingham, P. (1998). *Mediating Social Science*. London: Sage.
- Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge. Selected Interviews and other Writings 1972-1977*. New York: Prentice Hall.
- Goris, P. & Walgrave, L. (2002). *Van Kattenkwaad en Erger. Actuele thema's uit de Jeugdcriminologie*. Leuven-Apeldoorn: Garant.
- Hall, S. (1997). *Representation. Cultural Representations and Signifying Practices*. London: Sage.
- Hayward, S. (1996). *Key Concepts in Cinema Studies*. London: Routledge.
- Jaworski, A & Coupland, N (Ed.) (1999). *The Discourse Reader*. London: Routledge.
- Klaassen, C. (1991). *Jeugd als Sociaal Fenomeen. Identiteit, Socialisatie en Jeugdcultuur in Theorie en Onderzoek*. Leuven: Acco.
- Lacey, N. (2002). *Media Institutions and Audiences. Key Concepts in Media Studies*. Houndmills: Palgrave.
- Lippmann, W. (1965). *Public Opinion*. New York: The Free Press. (Original work published in 1922)
- McCormick, C. (1995). *Constructing Danger: the Mis/Representation of Crime in the News*. Halifax: Fernwood.
- Monaco, J. (1984). *Film. Taal, Techniek, Geschiedenis*. Weesp: Wereldvenster.
- Moran, A. (1998). *Copycat Television. Globalisation, Program formats and Cultural Identity*. Luton: University Press.
- Nachman, B-J. (1990). *The Politics and Morality of Deviance*. Albany (N.Y.): State university of New York press.
- Nichols, B. (1981). *Ideology and the Image. Social Representation in The Cinema and other Media*. Bloomington: Indiana University Press.
- Nichols, B. (1991). *Representing Reality: Issues and Concepts in Documentary*. Bloomington: Indiana University Press.
- Pitts, J. (2001). *The New Politics of Youth Crime. Discipline or Solidarity*. Houndmills: Palgrave.

- Roscoe, J & Hight, G. (2001). *Faking it. Mock-documentary and the Subversion of Factuality*. Manchester: Manchester University Press.
- Rosenthal, A. (ed.) (1988). *New Challenges for Documentary*. Berkeley: University of California Press.
- Rothman, W. (1997). *Documentary Film Classics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Smelik, A., Buikema, R. & Meijer, M. (1999). *Effectief Beeldvormen*. Assen: Van Gorcum.
- Van Acker, J. (2001). *Zorgenkinderen. Omgaan met Opvoedingsproblemen*. Antwerpen: Bosch & Keuning.
- Van San, M & Leerkes, A. (2001). *Criminaliteit en Criminalisering. Allochtone Jongeren in België*. Amsterdam: University Press.
- Van Welzenis, I. (2003). *Jeugddelinquentie: Wat verstaan we eronder? Waar komt het vandaan en wat doen we eraan?* Mechelen: Kluwer.
- Vaughan, D. & Buscombe, E. (1976). *Television Documentary Usage*. London: British Film Institute.
- Walgrave, L. (2000). *Met het Oog op Herstel. Bakens voor een Constructief Jeugdsanctierecht*. Leuven: Universitaire Pers.
- Wetherell, M., Taylor, S. & Yates, S.J. (2001). *Discourse as Data*. London: Sage.
- Wetherell, M., Taylor, S. & Yates, S.J. (2001). *Discourse Theory and Practice*. London: Sage.

Cursussen

- Soetaert, S. (2001). *Introductie tot Cultural Studies, Representatie en Beeldvorming*. Begeleidende literatuur bij colleges Culturele Agogiek.

Proefschriften

- Broeckx, C. (2003). *De Reportage versus de Feature: een blik op de wereld door de ogen van de journalist*. Leuven: Katholieke Universiteit Leuven.
- Hoefnagels, E. (2004). *Maatschappelijke Achtergronden van Onveiligheidsgevoelens*. Leuven: Katholieke Universiteit Leuven.
- Van Welzenis, I. (1995). *Het toekomstperspectief en Zelfconcept van Maatschappelijk Kwetsbare en Delinquente jongens*. Leuven: Katholieke Universiteit Leuven.

Tijdschriftartikels

Baron, S.W. & Hartnagel, T.F. (1996, April). "Lock 'em up": Attitudes toward Punishing Juvenile Offenders. *Canadian journal of Criminology*, pp 191-212.

Cappelaere, G. (2001). De internationale normen met betrekking tot Jeugdbescherming. Minimale garanties en één enkel objectief! *Tijdschrift voor Jeugdrecht en Kinderrechten*, 2 (4), 158-160.

Cartuyvels, I. (2001). De grote Etappes in het Belgisch Jeugdrecht: Continuïteit, Circulariteit of Breuk? *Tijdschrift voor Jeugdrecht en Kinderrechten*, 2 (4), 132-157.

Christiaens, J. & Dumortier, E. (2002). Wanneer de nood hoog is, is de gevangenis nabij: over de afschaffing van artikel 53 en de invoering van de jeugdgevangenis. *Tijdschrift voor Jeugdrecht en Kinderrechten*, 3 (2), 53-57.

Christiaens, J. & Dumortier, E. (2003). En nu nog de hervorming van de jeugdbeschermingswet van 1965. *Panopticum*, 24 (1), 290-292.

Christiaens, J. (2005). Jeugd en Justitie: spiegeltje, spiegeltje aan de wand... *Panopticum*, 26 (1)

Decock, G. (2001). De speeltijd is voorbij. Antwoorden op Jeugddelinquentie: een eerste voorstelling van een mogelijk nieuw jeugdsanctierecht. *Tijdschrift voor Jeugdrecht en Kinderrechten*, 2 (2), 66-71.

Dumortier, E. (2001). Over het herstel (van het) recht voor kinderen. *Panopticum*, 22 (1), 494-509.

Geudens, H. (2003). Verwerking gegevens herstelbemiddeling voor minderjarige daders m.b.t. 2002. *Tijdschrift voor Jeugdrecht en Kinderrechten*, 4 (5), 269-283.

Geudens, H. (2004). Reactie op kadernota van minister L. Onkelinx betreffende de hervorming van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming. *Tijdschrift voor Jeugdrecht en Kinderrechten*, 5 (2), 72-78.

Jeugdbescherming en bijzondere jeugdzorg (2003). De federale wetgeving inzake jeugdbescherming in 2002. *Panopticum*, 24 (1), 293-303.

Maes, C. (2003). Nog maar eens: Jeugdbescherming tegen wat zich verschuilt onder nieuwe benamingen. *Tijdschrift voor Jeugdrecht en Kinderrechten*, 4 (2), 57-67.

Moreau, T. (2001). De inzet van de hervorming van de jeugdbescherming. *Tijdschrift voor Jeugdrecht en Kinderrechten*, 2 (4), 161-169.

Nagels, C. (2005). Jongeren en geweld: een ogenschijnlijke parlementaire evidentie? *Panopticum*, 26 (1)

Roberts, J.V. & Doob, A. (1990). News Media Influences on Public Views of Sentencing. In Ericson, R. V. (Ed), *Crime and the Media*. Aldershot: Dartmouth. (reprinted from *Law and Human Behavior*, 14 (5), 451-467)

Schissel, B. (1997). Youth Crime, Moral Panics, and the News: The Conspiracy against the Marginalized in Canada. *Social Justice*, 27 (2), 165-184.

Vanfraechem, I. & Walgrave, L. (2004). Herstelgericht Groepsoverleg voor jonge delinquenten in Vlaanderen. Verslag van een actieonderzoek. *Panopticum*, 25 (6), 27-45

Van Welzenis, I. (2003). Eén jaar na Everberg. Waar staan we en hebben we nu een oplossing voor de problemen? *Vlaams Marxistisch Tijdschrift*, 37 (1), 43-54.

Walgrave, L. (2001, September). Jeugddelinquentie in de stad. *TVW*, pp. 14-24

Krantenartikels

Het Mirakel van Everberg. (8 Februari 2002). *De Standaard*.

Hele Jeugdbijstand loopt over. Hulpverleners vragen globale aanpak. (8 Februari 2002). *De Standaard*.

Is de nationale veiligheid nu plots gered? (5 Maart 2002). [Interview met Ankie Vandekerkhove, Vlaams kinderrechtencommissaris]. *De Standaard*.

Minderjarige delinquenten (z)onder dak. (2002). *Persarchieef VZW Jongerenbegeleiding*. Oorsprong artikel niet weergegeven.

Thienpont, A., Nagels, C. & Van Praet, S. (23 Maart 2002). Een gemiste kans voor de jeugdscherming. *De Standaard*.

Ghys, I. (25 Maart 2002). Jeugdcriminaliteit niet langer ongestraft. *De Standaard*.

Internetbronnen

Berx, E., Cappelaere, G., Debaets, F., Decock, G., Demulder, R., Eliaerts, C. et al (2003). *Werkgroep Jeugdsanctierecht*. Opgezocht op 6 Juni 2005, op <http://www.jeugdonderzoekplatform.be>

Burssens, D., Goedseels, E., Goris, P., Opdebeeck, T., Vanfraechem, I., Van Grunderbeeck, S., vettenburg, N. & Walgrave, L. (2002). *Jeugdsanctierecht niet gebaat bij Kunst-en Vliegwerk*. Opgezocht op 12 April 2005, op <http://www.jongerenbegeleiding.be>

Burssens, D. (2004). *Jeugd en Delinquentie. Over Daders, Slachtoffers, Preventie en Aanpak*. Opgezocht op 9 April 2005, op <http://www.jeugdonderzoekplatform.be/publicaties/index.htm>

Canada Year Book (2003). *Youth Crime*. Opgezocht op 15 Juni 2005, op http://142.206.72.67/04/04b/04b_002b_e.htm

Chandler, D. (1994). *Semiotics for Beginners*. Opgezocht op 20 Juli 2005, op

<http://www.aber.ac.uk/media/Documents/S4B/semiotic.html>

Chandler, D. (1995). *Marxist Media Theory*. Geraadpleegd op 20 Juli 2005, op <http://www.aber.ac.uk/media/Documents/marxism/marxism.html>

Dienst voor strafrechterlijk beleid (2005). *Jeugdstatistieken*. Opgezocht op 1 Juli 2004, op <http://www.dsb-spc.be>

Dorfman, L. & Schiraldi, V. (2001). *Off Balance: Youth, Race & Crime in the News*. Opgezocht op 12 Juni 2005, op <http://www.buildingblocksforyouth.org/media/media.html>

Geudens, H. & Claes, M. (2002). *Jeugdgevangenis van Everberg: alleen maar beveiliging of kan er meer?* Opgezocht op 12 April 2005, op <http://www.jongerenbegeleiding.be>

Geudens, H. (2003). *Vlaams Beleid inzake Jeugddelinquentie*. Opgezocht op 3 mei 2005, op <http://www.osbj.be>

Giroux, H. (n.d.). *Doing Cultural Studies : Youth and the Challenge of Pedagogy*. Opgezocht op 12 Augustus 2003, op <http://www.gseis.ucla.edu/courses/ed253a/Giroux/Giroux1.html>

The John Howard Society of Alberta (1998). *Youth Crime in Canada: Public Perception versus Statistical Information*. Opgezocht op 10 Juni 2005, op <http://www.johnhoward.ab.ca>

Minderjarigen (z)onder Dak (2002). Opgezocht op 12 April 2006, op <http://www.jongerenbegeleiding.be>

Neve, B. (2000). *Theoretical Approaches to the Mass Media*. Opgezocht op 20 Juli 2005, op <http://www.bath.ac.uk/~hssbnp/theories20%of%media.htm>

Parkinson, R. L. (2003). *The Youth Criminal Justice Act: A New strategy for Youth Justice*. Opgezocht op 15 Juni 2005, op <http://www.mapleleafweb.com/features/crime/youth-act/perceptions.html>

Reid-MacNevin, S. (1997). *Myths about Youth Crime need Debunking*. Opgezocht op 16 Juni 2005, op <http://www.uoguelph.ca/mediarel/97-06-26/myths.html>

Sands, L. (1998). *Moral Panics*. Opgezocht op 25 Juli 2005, op <http://www.aber.uk/students/lcs9603.html>

Smits, W. (2004). *Maatschappelijke Participatie van Jongeren. Beweging in de Sociale, Vrijtijds- en Culturele Ruimte*. Opgezocht op 5 Juli 2005, op <http://www.vub.ac.be/TOR/main/nieuws/2004/mpj/mpj.html>

Stappaerts, F. & Van Dinter, K. (2002). Jongeren en Criminaliteit [radio-interview met Christian Eliaerts]. *Het Vrije Woord*. Brussel: Radio 1. Opgezocht op 4 September 2003, op <http://www.vrijzinnighumanisme.be/5-radio-tv/513-radio020527.htm>

Underwood, M. (1997-2005). *Communication, Cultural and Media Studies Infobase (CCMS)*. Opgezocht op 20 Juli 2005, op <http://www.cultsock.ndirect.co.uk/MUHome/cshtml>

(Begeleidende) Websites

<http://www.cim.be>, laatst geraadpleegd op 15 Augustus 2006.

<http://www.één.be>, laatst geraadpleegd op 24 Juni 2006.

<http://www.jeugdonderzoekplatform.be>, laatst geraadpleegd op 10 Augustus 2006.

<http://www.jongerenbegeleiding.be>, laatst geraadpleegd op 12 Augustus 2006.

<http://www.osbj.be>, laatst geraadpleegd op 12 Augustus 2006.

<http://www.telefacts.be>, laatst geraadpleegd op 24 Juni 2006.

<http://www.vrt.be>, laatst geraadpleegd op 24 Juni 2006.

Reportages

Beckers, B. (23 Januari 2001). *Verbetering?*. [Motion picture]. TV1: Koppen.

Becks, I. (8 Maart 2001). *Wie niet horen wil*. [Motion picture]. TV1: Koppen.

Becks, I. & Bouten, G. (30 Oktober 2001). *Cel therapie*. [Motion picture]. TV1: Koppen.

Becks, I. (26 September 2002). *Jeugdzorg*. [Motion picture]. TV1: Koppen.

Flikken in Parijs. (7 Juli 2003). [Motion picture]. VTM: Telefacts.

Fux, E. (9 Oktober 2002). *Jeugdbendes*. [Motion picture]. VTM: Telefacts.

Dessers, H. & Dubois, S. (2 December 2003). *Girl Power*. [Motion picture]. VTM: Telefacts.

Dewitte, I. (27 September 2001). *Groepsverkrachting*. [Motion picture]. TV1: Koppen.

Dewitte, I. (3 Maart 2002). *Zware Jongens*. [Motion picture]. TV1: Koppen.

Leestmans, D. (29 Januari 2002). *Straf of Hulp?*. [Motion picture]. TV1: Koppen.

Martens, K. (6 Februari 2001). *Jong Geleerd*. [Motion picture]. TV1: Koppen.

Moritz, M. (3 December 2001). *Zwarte Wolven*. [Motion picture]. VTM: Telefacts.

Naessens, D. (21 November 2001). *Sombreville*. [Motion picture]. TV1: Koppen.

Open Instelling 'De Markt' in Mol. (29 Oktober 2002). [Motion picture]. TV1: Koppen.

Open wonde: Vader van Jamie Bulger getuigt. (13 Februari 2003). [Motion picture]. TV1: Koppen.

Op het rechte pad. (20 Augustus 2001). [Motion picture]. VTM: Telefacts.

Soenens, B. (12 December 2000). *Tienermoordenaars*. [Motion picture]. TV1: Koppen.

Soenens, B. (23 Oktober 2001). *Bende-oorlog*. [Motion picture]. TV1: Koppen.

Tienermoordenaars: Doden voor een Niemandal. (9 December 2003). [Motion picture]. TV1: Koppen.

Vandenberk, L. (6 Januari 2003). *Mijn Zoon is een Moordenaar.* [Motion picture]. VTM: Telefacts.

Vandenberk, L. (4 Maart 2002). *Cel met Kinderslot.* [Motion picture]. VTM: Telefacts.

Vandenberk, L. (10 Oktober 2002). *Steaming.* [Motion picture]. VTM: Telefacts.

Vandenbussche, N. (28 Mei 2003). *De Meisjes van Beernem.* [Motion picture]. VTM: Telefacts.

Vertommen, K. (4 Februari 2003). *Ijzeren Staaf.* [Motion picture]. TV1: Koppen.

Vervloet, E. (25 April 2000). *Opbouwwerk.* [Motion picture]. TV1: Koppen.

Wesenbeek, L. (29 Oktober 2001). *Hutten.* [Motion picture]. VTM: Telefacts.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1: Beschrijving van de alternatieve maatregelen

Projecten

Bij onthemende projecten worden maandenlange tochten afgelegd of gaan de minderjarigen leven en werken in buitenlandse boerengezinnen of ontwikkelingsprojecten. Het geeft hen een kans radicaal te breken met de eigen vastgeroeste normen en waarden en te reflecteren over hun eigen plaats en rol in hun omgeving. Wanneer ze er in slagen het project te voltooien wordt hun dossier bij de jeugdrechtbank gesloten en wordt een terugkeer naar huis of begeleid zelfstandig wonen mogelijk. Dergelijke projecten worden in Vlaanderen voornamelijk georganiseerd door de VZW Oikoten, maar kunnen ook georganiseerd worden in het kader van ervaringsleren door de gemeenschapsinstellingen zelf.

Contextbegeleiding wordt in Vlaanderen enkel georganiseerd door de VZW Oranjehuis. Het is een intensieve, gestructureerde begeleiding van minderjarige, ouders en andere actoren in de eigen leefomgeving. De bedoeling is die context te versterken en ondersteunen door hard aan de relaties te werken.

Kenmerkend voor deze projecten is dat ze zich voornamelijk richten op zeer moeilijke jongens en meisjes, bij wie de hulpverlening vaak is vastgelopen en de kansen op reïntegratie in de samenleving gering lijken. De deelnemende jongeren hebben vaak een lange geschiedenis van plaatsing in residentiële instellingen achter de rug.

Herstelgerichte afhandeling

Dader-slachtofferbemiddeling is een communicatieproces waarin de dader, zijn/haar ouders en het slachtoffer onder begeleiding van een neutrale bemiddelaar samen actief op zoek gaan naar een voor elk van hen aanvaardbare vorm van herstel van de materiële, morele en psychische schade. (Geudens, 2003). Sinds 1999 wordt in Vlaanderen ook geëxperimenteerd met Herstelgericht Groepsoverleg (HERGO). Deze vorm van herstelbemiddeling richt zich exclusief op ernstige feiten en betreft ook officiële beamten en vertrouwenspersonen uit de leefwereld van de jongere en het slachtoffer bij het overleg (Vanfraechem en Walgrave, 2004).

Bij een gemeenschapsdienst werkt de jongere een opgelegd aantal uren in een non-profit

instelling. (Geudens, 2003)

Een leerproject is doorgaans een gestructureerd leerprogramma waarbij het delict of de persoonlijkheid van de jongere en zijn/haar vaardigheidstekorten als aanknopingspunt genomen wordt (Geudens, 2003).

BIJLAGE 2: verzameling van de onderzochte reportages

Beeldarchieven: VRT – Beeldarchief, Telefacts en Pedagogische Begeleidingsdienst Gent. De beeldarchieven van de zenders zelf werden laatst geraadpleegd in april 2005, de pedagogische begeleidingsdienst eind juni 2006.

Gebruikte zoektermen:

- jeugdcriminaliteit
- jeugddelinquentie
- jeugdrecht
- jeugdbende(s)
- minderjarige/ jonge misdadigers, probleemjongeren
- boefjes
- jeugdgevangenis, gesloten instellingen

In de Pedagogische begeleidingsdienst werd bovendien gezocht op alle thema's rond jeugd.

BIJLAGE 3: Overzicht van verzamelde reportages

	Lijst 1: Reportages over jeugdcriminaliteit	Lijst 2: Reportages over jeugdcriminaliteit in België
2000	Opbouwwerk. <i>Koppen.</i> TV1. 25/04/2000 Tienermoordenaars. <i>Koppen.</i> TV1. 19/12/2000	Opbouwwerk. <i>Koppen.</i> TV1. 25/04/2000
2001	Verbetering? <i>Koppen.</i> TV1. 23/01/2001 Jong geleerd. <i>Koppen.</i> TV1. 6/02/2001 Wie niet horen wil. <i>Koppen.</i> TV1. 8/03/2001 Op het rechte pad. <i>Telefacts.</i> VTM. 20/08/2001(: gaat over buitenlandse situatie (heb ik niet op video)) Groepsverkrachting. <i>Koppen.</i> TV1. 27/09/2001 Bende-oorlog. <i>Koppen.</i> TV1. 23/10/2001 Hutten. <i>Telefacts.</i> VTM. 29/10/2001 Cel therapie. <i>Koppen.</i> TV1. 30/10/2001 Sombreville. <i>Koppen.</i> TV1. 21/11/2001 Zwarte wolven. <i>Telefacts.</i> VTM. 3/12/2001	Verbetering? <i>Koppen.</i> TV1. 23/01/2001 Jong geleerd. <i>Koppen.</i> TV1. 6/02/2001 Wie niet horen wil. <i>Koppen.</i> TV1. 8/03/2001 Groepsverkrachting. <i>Koppen.</i> TV1. 27/09/2001 Bende-oorlog. <i>Koppen.</i> TV1. 23/10/2001 Hutten. <i>Telefacts.</i> VTM. 29/10/2001 Cel therapie. <i>Koppen.</i> TV1. 30/10/2001 Sombreville. <i>Koppen.</i> TV1. 21/11/2001 Zwarte wolven. <i>Telefacts.</i> VTM. 3/12/2001
2002	Straf of hulp? <i>Koppen.</i> TV1. 29/1/2002 Cel met kinderslot. <i>Telefacts.</i> VTM. 4/03/2002 Zware jongens. <i>Koppen.</i> TV1. 19/03/2002 Jeugdzorg. <i>Koppen.</i> TV1. 26/09/2002 Jeugdbendes. <i>Telefacts.</i> VTM. 9/10/2002 Steaming. <i>Telefacts.</i> VTM. 21/10/2002 Open instelling 'De Markt' in Mol/ Opvoeders. <i>Koppen.</i> TV1. 29/10/2002	Straf of hulp? <i>Koppen.</i> TV1. 29/1/2002 Cel met kinderslot. <i>Telefacts.</i> VTM. 4/03/2002 Jeugdzorg. <i>Koppen.</i> TV1. 26/09/2002 Jeugdbendes. <i>Telefacts.</i> VTM. 9/10/2002 Steaming. <i>Telefacts.</i> VTM. 21/10/2002 open instelling 'De Markt' in Mol/ Opvoeders. <i>Koppen.</i> TV1. 29/10/2002
2003	Mijn zoon is een moordenaar. <i>Telefacts.</i> VTM. 6/01/2003 Ijzere staaf. <i>Koppen.</i> TV1. 4/02/2003 Open wonde: vader van Jamie Bulger getuigt (De moord op Jamie Bulger). <i>Koppen.</i> TV1. 13/02/2003 De meisjes van Beernem/De Zande. <i>Telefacts.</i> VTM. 28/05/2003 Flikken in Parijs. <i>Telefacts zomer.</i> VTM. 14/07/2003 Girl power. <i>Telefacts.</i> VTM. 1/12/2003 Tienermoordenaars: doden voor een niemendal. <i>Koppen.</i> TV1. 9/12/2003	Mijn zoon is een moordenaar. <i>Telefacts.</i> VTM. 6/01/2003 Ijzere staaf. <i>Koppen.</i> TV1. 4/02/2003 De meisjes van Beernem/ De Zande. <i>Telefacts.</i> VTM. 28/05/2003 Girl power. <i>Telefacts.</i> VTM. 1/12/2003

BIJLAGE 4: Smelik's analysemodel voor beeld en geluid

Het analysemodel van Smelik bestaat uit tien opeenvolgende vragen om stilstaande of bewegende afbeeldingen te ontleden. Om systematisch aan de slag te kunnen gaan en niets over het hoofd te zien werden sommige vragen bovendien onderverdeeld volgens aan aantal aspecten of elementen.

1. Wat wordt er afgebeeld en/of beschreven?

Bij de eerste vraag gaat het om de voorstelling: om datgene wat er afgebeeld en/of beschreven wordt. Er wordt een simpele, maar wel grondige beschrijving gegeven van het totaalbeeld.

2. Hoe wordt het afgebeeld en/of beschreven?

Voorbij de eerste oogopslag van de voorgaande vraag, is het beeld bovendien opgebouwd uit verschillende elementen die veelal onbewust blijven, maar evenzeer de betekenis van de afbeelding of film kunnen bepalen:

- *Mise-en-scène*
  - Decor en setting
  - Kostumering en grime/make-up
  - Gezichtsuitdrukking auteurs
  - Handelingen en/of bewegingen acteurs
  - Handelingsas tussen de objecten die het beeld vullen
  - Tekst (geschreven of afgebeeld)
- *(Foto)grafische aspecten*
  - Kleur of zwart/wit
  - Belichting
  - Specifieke grafische elementen
- *Beelduitsnede*
  - Grootte en vorm
  - Binnen en buiten beeld
- *(Camera)perspectief*
  - Camerahoek/opnamehoek

- Camera-afstand

En bij het bewegend beeld ook nog uit:

- *Camerabeweging*
- *Opnameduur*
- *Montage*
- *Geluid*
  - Dialoog/muziek/geluidseffecten

Al deze beeldelementen bepalen gezamenlijk de betekenis van datgene wat afgebeeld wordt en worden dus grondig aan ontleding onderworpen bij deze hoe-vraag. Er wordt een beschrijving gegeven van de wijze waarop elk element ingevuld of toegepast wordt in de afbeelding of film.

3. Welke betekenissen roepen beeld en/of tekst op?

Welke uiteindelijke interpretatie voortkomt uit alle elementen wordt onder deze vraag behandeld. Om overzichtelijk te werk te kunnen gaan, wordt de betekenisgeving onderverdeeld volgens een aantal aspecten, zoals :

- *Verhaal*
  - Wie kijkt (niet)?
  - Wie spreekt (niet)?
  - Wie handelt (niet)?

En welk verhaalsstramien vloeit daaruit voort?

- *Genre*
- *Stijl/stroming*
- *Stereotypen*
- *Metaforen/symbolen*
- *Culturele context*
- *Verhouding tekst-beeld(-geluid)*

In Smelik's methode worden per aspect vooral in het oog springende elementen en hun bijdrage aan de betekenisgeving besproken. Alle elementen zijn immers niet telkens even betekenisvol.

4. Wat wordt er niet afgebeeld/beschreven?

Even belangrijk voor de beeldvorming als wat er wel wordt afgebeeld en beschreven,

is wat er niet wordt afgebeeld of beschreven. Door bepaalde zaken niet te belichten of bepaalde groepen of personen niet aan bod te laten komen, kan men heersende opvattingen of normen en waarden immers bevestigen of juist doorbreken.

5. Wat is de doelstelling en de doelgroep?

6. Wordt de doelstelling gehaald; hoe wel/niet?

7. Wordt de doelgroep bereikt; hoe wel/niet?

8. Welke beeldvorming komt uit beeld en/of tekst naar voren?

Uit het voorgaande kunnen een aantal conclusies afgeleid worden over de beeldvorming. Afhankelijk van de onderzoeksvraag wordt die beeldvorming nagegaan met betrekking tot een aantal relevante aspecten zoals:

- *Sekse*
- *Etniciteit*
- *Klasse*
- *Leeftijd*
- *Seksuele voorkeur*
- *Andere categorie*

Dit lijstje dient slechts als voorbeeld. Niet elke categorie zal voor elke analyse relevant zijn. Er kan dus zonder probleem in geschrapt worden en/of het kan verder aangevuld worden met andere relevante categorieën.

9. Is de beeldvorming effectief?

10. Hoe kan de beeldvorming verbeterd worden?

BIJLAGE 5: Het analysemodel schematisch

Titel + kenmerken beeldmateriaal	
---	--

INLEIDING	Inhoud	Wat wordt er gezegd? <ul style="list-style-type: none"> - <i>Wat is het onderwerp?</i> - <i>Wat wordt er over het onderwerp verteld?</i>
	Vorm	Hoe wordt het gezegd? <ul style="list-style-type: none"> • <i>Taalgebruik</i> - <i>welke termen gebruikt men om het onderwerp en de subjecten te beschrijven?</i>
	Betekenis	Welke betekenis roept dat op?

EIGENLIJKE REPORTAGE

Inhoud	Wat wordt er verteld/beschreven en afgebeeld? <ul style="list-style-type: none"> - <i>Wat is het onderwerp?(onderwerp globaal)</i> - <i>Welke elementen, subjecten verbonden aan het onderwerp komen aan bod? (Onderwerp specifiek)</i> - <i>Wat wordt er in het kader van het onderwerp verteld en getoond?</i>
Vorm	Hoe wordt het onderwerp beschreven en afgebeeld? <p>a) Globale werkwijze</p> <ul style="list-style-type: none"> • Opbouw reportage? (=algemene montage) <p>b) Specifieke werkwijze</p> <ul style="list-style-type: none"> • Perspectieven:<ul style="list-style-type: none"> <i>Wie komt er aan bod?</i> REPORTER/COMMENTATOR SOCIALE ACTOR/OOGGETUIGE EXPERT BURGER/GEWONE MAN IN STRAAT <i>Hoe komen ze aan bod?</i><ul style="list-style-type: none"> ❖ DIRECTE ADRESSERING kijker via:<ul style="list-style-type: none"> ○ Voice-over (off camera) ○ Voice-of-authority (on camera) ○ Intertitels = verteld perspectief ❖ INDIRECTE ADRESSERING kijker via:<ul style="list-style-type: none"> ✓ Interactie<ul style="list-style-type: none"> ○ Interview ○ Overheard speech = verteld perspectief ✓ Actie<ul style="list-style-type: none"> = getoond perspectief <i>(Wat vertellen of doen ze?)</i> <i>Hoe verhouden de verschillende perspectieven zich ten opzichte van elkaar?</i> • Taalgebruik
	<ul style="list-style-type: none"> • Beeldtechnieken<ul style="list-style-type: none"> <i>Welke beelden worden gehanteerd?</i> COMMENTAARBEELDEN INTERVIEWBEELDEN OBSERVATIONELE BEELDEN RECONSTRUCTIES CONSTRUCTIES/ENSCENERINGEN STILSTAANDE BEELDEN/FOTO'S VERBORGEN BEELDEN (HIDDEN IMAGES) ARCHIEFBEELDEN <i>Hoe zijn de beelden opgebouwd?</i><ul style="list-style-type: none"> ❖ TECHNISCH<ul style="list-style-type: none"> Opmateduur Camera<ul style="list-style-type: none"> ○ Standpunt ○ Afstand ○ Diepte ○ Beweging Fotografische aspecten<ul style="list-style-type: none"> ○ Kleurgebruik ○ Belichting ○ Special effects

NABESPREKING	Inhoud	Wat wordt er gezegd? <ul style="list-style-type: none"> - over welk aspect(en) van reportage wordt verder gepraat? - Wat wordt daarover gezegd?
	Vorm	Hoe wordt het gezegd? <ul style="list-style-type: none"> - Studiogesprek of gewone afsluiter? <ul style="list-style-type: none"> • Perspectieven (Wie is er bij nabespreking betrokken? Wie komt er aan bod? En wat vertellen ze?) • Taalgebruik
	Betekenis	<ul style="list-style-type: none"> - Welke betekenis roept dat op?
CONCLUSIE	Welke beeldvorming komt er naar voren? (Vraag 8 Smelik) <ul style="list-style-type: none"> - Over het specifieke onderwerp <ul style="list-style-type: none"> • Problematiek • Oorzaken • Oplossingen - Over jeugddelinquentie in het algemeen <ul style="list-style-type: none"> • Frequentie • Vormen • Oorzaken • Oplossingen - Over jeugddelinquenten: <ul style="list-style-type: none"> • Karakter/persoonlijkheid • Leeftijd • Sekse • Etniciteit • Klasse 	

Bijlage 6: Beschrijving van het analysemodel

De inleiding en nabespreking

De inleiding en nabespreking behoren tot de vaste elementen van het programmaformat. In tegenstelling tot de reportages zelf, is de vormgeving hier steeds quasi hetzelfde. Alleen de inhoud van hetgeen gezegd wordt zal verschillen. Zo begint en eindigt elke aflevering, of beter gezegd elke reportage, in een blauwachtige studio. Centraal staat het programma-anker of de presentator, die de reportages inleidt, afsluit en daarbij in het nawoord occasioneel vergezeld wordt door een studiogast. De presentator (en zijn gast), vaak in maatpak of deftige stadskledij, staan of zitten meestal aan een desk. – al dan niet met computer – en zijn steeds voorzien van paperassen en balpen of hebben cuecards in de hand. Ergens in de studio toont een televisiescherm bewegende of stilstaande beelden uit de reportage. En af en toe dient een druk werkende redactie als achtergrond. Soms is net na de inleiding bovendien een blauw beeld te zien met de titel van de reportage.

Uiteraard is deze context niet onbelangrijk. Informatieoverdracht door een anker vanuit een nieuwsstudio straalt objectiviteit en een zekere journalistieke geloofwaardigheid uit. Maar dat nemen we op voorhand mee. Herhaling zou overbodig zijn. Daarom ging de focus in deze delen van het programma vooral uit naar het woord: Wat wordt er gezegd? Hoe wordt het gezegd? En welke betekenis roept dat op? Wat betreft de wat-vraag hebben we in de inleiding voornamelijk aandacht voor de aankondiging van het onderwerp: wat is het onderwerp en wat wordt erover verteld? We doen dat omdat hier reeds accenten kunnen gelegd worden op bepaalde aspecten uit de reportage en zelfs extra informatie kan worden aangebracht ter inleiding van de eigenlijke reportage. Bovendien mogen we er niet vanuit gaan dat dit altijd strookt met hetgeen uit de reportage naar voren komt. Voor de nabespreking willen we om dezelfde redenen vooral weten op welke aspecten van de reportage wordt teruggekomen en wat daarover wordt gezegd. In dit gedeelte geeft men immers vaak een laatste stukje conclusie mee die de hele reportage nog eens kan bestempelen. Inzake de hoe-vraag rest er bij de inleiding enkel de vraag naar het taalgebruik van de presentator: welke termen gebruikt hij om het onderwerp en de subjecten te beschrijven? In navolging van Foucault vinden wij het belangrijk ook de woordenschat onder de loep te nemen. Termen op zich kunnen immers al een waarde-oordeel met zich meedragen. Spreken over boefjes kent bijvoorbeeld een heel andere geladenheid dan spreken over probleemjongeren of maatschappelijk kwetsbare jongeren. Bij de nabespreking hebben we daarnaast ook aandacht voor de perspectieven van de sprekers ingeval de presentator vergezeld wordt van een studiogast: wie komt er aan bod?

In een studiegesprek wordt gewoonlijk een deskundige uitgenodigd om zijn/haar visie op de zaken uit de reportage (nog eens) te verduidelijken. Dit wordt een studieggebonden uitwisseling of interview genoemd (Corner, 1999). Door de vraag te stellen naar wie hier aan bod komt, kunnen we nagaan wie men als expert naar voren schuift en vertrouwt. Zo kunnen we ons later ook – wanneer we het geheel van de analyses overschouwen – afvragen wie er meer, minder en niet aan bod komt en welke meer- of minderwaarde dat met zich meebrengt.

De eigenlijke reportage

Bij de analyse van de eigenlijke reportage hebben we wel meer aandacht voor het afgebeelde, naast het vertelde. Wat men toont kan hier per aflevering immers heel sterk verschillen. De wat-vraag werd zorgvuldig opgedeeld in drie subvragen: Wat is het onderwerp? Welke elementen en subjecten verbonden aan het onderwerp worden besproken? En wat wordt er in het kader van het onderwerp getoond en verteld? Door eerst na te gaan welk onderwerp in de reportages als hoofdzaak wordt behandeld, kunnen we later de reportages meer gericht onderverdelen per specifiek onderwerp en navenant conclusies trekken. Maar we wilden uiteraard aandacht hebben voor alle informatie omtrent jeugddelinquentie en jeugddelinquenten die in de reportages ter sprake komt. Des te meer daar een reportage zich nooit pur sang beperkt tot dat ene hoofdonderwerp. Het gaat in op allerlei aspecten verbonden aan het onderwerp en overlapt zo soms met de onderwerpen van andere reportages. Vandaar die tweede subvraag die enerzijds alle besproken elementen overzichtelijk op een rijtje tracht te zetten en anderzijds ook een meer specifieke beschrijving van het onderwerp met zich meebrengt. De laatste vraag is een logisch vervolg, al werd hier wel ietsje anders te werk gegaan dan voorgeschreven in Smelik's methode. Terwijl Smelik op gedetailleerde wijze elke scene overloopt, verkozen wij het bij een globale beschrijving te houden. Aan de hand van een eigen codesysteem om tekst aan beeld te koppelen is getracht de inhoud van de reportages zo kort en overzichtelijk mogelijk weer te geven.¹ De wat-vraag – de vraag naar de rauwe inhoud – geeft ons volgens Smelik zicht op de eerste betekenis, een eerste indruk als reguliere kijker.

Om de uiteindelijke boodschap/betekenis uit de doeken te doen dienden we vervolgens nader in te gaan op de vorm: hoe wordt het onderwerp beschreven en afgebeeld? Het zijn tenslotte alle tekst- en beeldelementen die gezamenlijk de uiteindelijke betekenis bepalen (Smelik, 1999, p68). Om invulling te geven aan die hoe-vraag zijn wij op een zeer eigenzinnige wijze te werk gegaan. We hebben om te beginnen een onderscheid gemaakt tussen de globale

---

¹ Zie bijlage 8: tekst- en beeldcodering van de uitgeschreven reportages.

werkwijze en de specifieke werkwijze van de reportagemakers. De globale werkwijze verwijst naar de opbouw oftewel de structuur van de reportage: hoe de reportagemakers in grote lijnen te werk zijn gegaan en hoe er algemeen genomen gemonteerd werd. Bij de specifieke werkwijze wilden we meer in detail ingaan op de verschillende elementen die de gehele reportage vormgeven. Smelik reikt daartoe al een reeks beeldelementen aan die wij iets anders gestructureerd hebben in ons model en ook verder uitgebreid hebben met een aantal tekst- en beeldelementen die ons belangrijk leken voor de vormanalyse van onze reportages.

Een eerste belangrijk bijkomend element zijn de perspectieven die men aan bod laat komen. Een perspectief is in deze context het oogpunt van de betrokkenen in de reportage dat door henzelf wordt aangebracht. In een film worden die betrokkenen anders ook wel personages genoemd. Nichols (1991) besteedt hier in zijn werk veel aandacht aan en gebruikt dit als één van de uitgangspunten om documentaires onder te verdelen onder verschillende documentairevormen.² We leidden uit zijn literatuur onrechtstreeks vier essentiële vragen af: Wie komt er aan bod? Hoe komen ze aan bod? Wat vertellen of doen de verschillende actoren? En hoe verhouden de verschillende perspectieven zich ten aanzien van elkaar? In de literatuur van Nichols (1991) en Roscoe & Hight (2001) vonden we drie soorten actoren die aan bod kunnen komen: de reporter of commentator, de sociale actoren of ooggetuigen en de experts. Als we daar zelf een definiëring aan geven, komen we tot het volgende: de reporter of commentator staat voor de inhoudelijke input van de reportagemaker; de sociale actoren of ooggetuigen zijn mensen die rechtstreeks betrokken zijn bij de gefilmde of besproken gebeurtenissen en de experts zijn mensen die niet rechtstreeks betrokken zijn bij de gefilmde of besproken situatie, maar vanuit hun beroepssituatie er wel een zekere kennis over bezitten en aan wie een zekere expertisestatus wordt toegekend. Dit maakt dat dezelfde personen soms als sociale actor en in andere reportages dan weer als expert kunnen worden aangeduid, afhankelijk van de situatie die besproken wordt en de wijze waarop ze in de aandacht wordt gebracht. Wij voegden een vierde soort actor toe die bij Nichols vermoedelijk onder de term sociale actor valt, maar die niet in onze definiëring ervan thuishoort: de burger. De gewone burger is niet rechtstreeks betrokken bij de besproken situatie, maar kan als stemgerechtigde eveneens gevraagd worden er zijn zegje over te doen. Voor zover mogelijk werden in de analyses alle actoren met naam, functie of sociale groep en plaatsnaam of instituut aangeduid, het wettelijk recht op anonimiteit van minderjarigen in acht genomen. Corner (1999) heeft de wijzes waarop de actoren aan bod kunnen komen – die we ook bij Nichols

---

² Zie Bijlage 11: Clustering van de onderzochte reportages

documentaireanalyses terugvinden – mooi op een rijtje gezet. Aan de hand van beide werken hebben wij in ons analysekader een overzichtslijstje opgesteld. Er zijn eerst en vooral twee overkoepelende wijzen waarop de reportagemakers en andere actoren informatie naar de kijker kunnen overbrengen. Men kan de kijker direct aanspreken of men kan hem op indirecte wijze inlichten. Directe adressering gebeurt voornamelijk door de reportagemaker of zijn ‘alter ego’, de commentator. Dat gebeurt door het publiek direct aan te spreken voor de camera (voice-of-authority), via een voice-over (voice-of-God) of via het hanteren van intertitels op het scherm. Qua indirecte adressering zijn er echter twee mogelijkheden: de vertelde perspectieven of de getoonde perspectieven. Een perspectief of standpunt wordt immers niet uitsluitend duidelijk uit hetgeen men zegt, maar kan ook zichtbaar worden gemaakt door rechtstreeks te tonen wat men doet en beleeft. De kijker beleeft het dan door de ogen van de actor in plaats van door de woorden van de actor. We onderscheiden dus de dialoog of interactie en andere uitgezonden activiteiten van de verschillende actoren om aan te tonen hoe hun perspectief indirect aan de man kan worden gebracht. Interactie kent twee vormen. Er is ten eerste het interview dat een gecontroleerde woorduitwisseling is tussen de reporter en andere actoren. Gecontroleerd omdat de reporter nog enige invloed heeft op de informatie die hij van de actoren wenst te verkrijgen. Met zijn vragen kan hij de uitkomst van het interview nog enigszins bepalen en dus eventueel het eigen argument ondersteunen. Dat varieert van een goed voorbereid en gestructureerd interview tot een vrije uitwisseling tussen de filmmaker en subjecten zonder een vooraf bepaalde richting of agenda. De tweede vorm van interactie is de spontane uitwisseling of met een duidelijkere Engelse term overheard speech genoemd. Dat kan gaan om een toevallig gesprek tussen de sociale actoren in de film of (schijnbaar) spontane opmerkingen die door één van de subjecten gemaakt worden tijdens de activiteiten die hij of zij onderneemt. Het gaat hier over een ongecontroleerde vorm omdat de reporter geen (bewuste of zichtbare) invloed uitoefent op hetgeen gezegd wordt. Hij komt niet tussen. De term actie staat in ons analysemodel voor het geziene perspectief. Dat zijn de activiteiten, buiten de gesproken tekst, die door de actoren ondernomen worden en waaruit eveneens hun perspectief aan de kijker kan dagen. Het kan best zijn dat je de actoren in de reportage niet in actie ziet, maar dat ze wel een stem krijgen of omgekeerd. Het is zelfs onvermijdelijk dat bepaalde betrokkenen, experts of anderen die een belangrijke rol spelen bij het besproken onderwerp zelfs helemaal geen eigen plaats krijgen in de reportage. In de analyses werden de verschillende wijzen waarop de aangesproken actoren aan bod komen opgesomd op voorwaarde weliswaar dat er wel degelijk een persoonlijk perspectief wat betreft de besproken onderwerpen uit die tekst of beelden daagt. Het zou uiteraard onnodig

zijn elk woordje, zuchtje of beweging te vermelden als dat ons niet meteen een idee verschaft over hoe men de dingen ziet of ervaart. In dezelfde lijn – per actor dus – werd vervolgens een korte beschrijving gegeven van alles wat die actoren vertellen en/of doen in de reportage, om te verduidelijken wat hun perspectief inhoudelijk precies voorstelt. Het is ook belangrijk om te zien hoe de verschillende perspectieven zich ten aanzien van elkaar verhouden. Het is niet omdat men verschillende partijen aan de orde laat komen dat men een genuanceerd beeld creëert. Nichols (1991) wijst er op dat filmmakers wel veelal tegengestelde stemmen laten horen, maar dat evengoed ondergeschikt kunnen maken aan een ander dominant argument in de reportage. Elk perspectief kan met andere woorden in een verschillend daglicht worden gesteld door de specifieke wijze waarop men mensen aan bod laat komen. En dat moet tegenover elkaar afgewogen worden. Door zo diep in te gaan op de perspectiefname kunnen we onder meer antwoord bieden op één van de belangrijkste onderzoeksvragen: zijn het inderdaad de jeugdrechters die in de media de klok slaan? Meer neutraal gesteld kunnen we zo nagaan welke visies of oogpunten aandacht krijgen in deze mediavorm en hoe ze gewaardeerd worden. Volgens Smelik is het een kwestie van machtverhoudingen binnen het beeldmateriaal. Degene die kijkt, spreekt of handelt is degene aan wie een zekere macht – en dus kennis – wordt toebedeeld. Zij worden impliciet hoger in de hiërarchie gerankeerd en krijgen aldus een bepaalde graad van geloofwaardigheid toegemeten. Maar men kan ook iemand passief of monddood maken door ze minder of niet te laten kijken, spreken of handelen (Smelik, 1999, p 41-44). Wie men aan bod laat komen en hoe men ze aan bod laat komen bepaalt ook meteen de ruimte die aan het publiek gelaten wordt voor eigen interpretatie en opinievorming: het geeft namelijk al mee een antwoord op de vraag hoe genuanceerd de informatie is die aangeboden wordt.

Een tweede bijkomend element in ons analysekader is het taalgebruik van de verschillende actoren. Welke termen hanteert men om het onderwerp en de subjecten te beschrijven? Niet anders dan in de inleiding en de nabespreking speelt terminologie ook hier een belangrijke rol. Het bepaalt mede welk waarde-oordeel men wil uitdragen en welke kracht men aan een boodschap wil geven.

De voorgaande elementen zijn in de eerste plaats tekstelementen. Het zijn elementen die binnen Smelik's kader in principe ook behandeld kunnen worden, maar slechts als onderdeel van de opgesomde beeldelementen (mise-en-scène en geluid) of in een latere fase (bij de betekenisvraag) en minder uitgebreid. Wij hebben ze afgezonderd en gedetailleerd aangevuld

juist omdat ze zo een belangrijk aspect van ons onderzoek vormen en om onze analyses beter te kunnen afstemmen op het reportagegenre. In het vervolg van de vormanalyse werd wel meer ingegaan op de beeldelementen, zoals voorgesteld door Smelik. Een derde belangrijke focus ging in het analysemodel naar het beeld zelf: welke beelden worden gehanteerd? Hoe zijn de beelden samengesteld? En hoe worden ze toegepast? Er zijn ten eerste een aantal soorten beelden te onderscheiden, typisch voor de reportage. Zo vonden we bij Nichols en Roscoe & Hight dat observationele beelden, reconstructies, fotografische stilstaande beelden en verborgen beelden eigen zijn aan een filmvorm zoals de reportage. Wijzelf voegden daar nog commentaarbeelden, interviewbeelden en archiefbeelden aan toe. Observationele beelden zijn een gefilmde observatie van mensen in actie. Verborgene beelden zijn dan weer snelle, bijna onopgemerkte beelden die het oog passeren, maar die desalniettemin een grote impact kunnen hebben op de beeldvorming. Commentaarbeelden hanteren wij om de reporter voor camera of nog de reporter ter plaatse te definiëren (eerder ook wel al beschreven als voice-of-authority). Want niet alleen wat hij zegt, maar ook de omgevings-elementen die men daarbij in beeld laat verschijnen kunnen de kijker enigszins extra informatie verschaffen. En interviewbeelden staan in dit geval voor opnames van mensen tijdens een interview. Dat kan zijn op afgelijnde momenten (stilstaand/stilzittend) of tijdens de activiteiten die ze ondernemen. De overige termen spreken ongetwijfeld voor zichzelf. De verschillende soorten kunnen elkaar best overlappen (bvb archiefbeelden van een interview, interviews tijdens observationeel filmen, ...). Bij elke reportage werd een opsomming gemaakt van de soorten beelden die gebruikt werden met een korte beschrijving van de desbetreffende beelden. Met de vraag naar de samenstelling van deze beelden wilden we per beeldsoort vervolgens nagaan welke specifieke beeldelementen in de desbetreffende reportage de beeldvorming beïnvloeden. Het is namelijk de bedoeling ook die aspecten van het beeld boven tafel te halen die meestal onbewust blijven, maar voor een groot deel de boodschap en de betekenis kunnen kleuren. We baseerden ons hierbij voornamelijk op Smelik's schema³, met een aantal aanvullingen uit Hanssen, Cottle, Negrine & Bold (1998) en met hier en daar een paar overbodige aspecten achterwege gelaten. Hanssen & Co zijn om te beginnen verantwoordelijk voor de distictie tussen symbolische en technische beeldelementen in ons analysemodel.⁴ De symbolische elementen zijn alle zichtbare aspecten *binnen* het beeld die betekenis kunnen creëren of versterken. Als we ons louter tot het beeld zelf beperken - zoals we hier kozen te doen - hebben we het dan meer bepaald over de mise-en-scène. De mise-en-scène staat voor alles wat zich binnen een afbeelding bevindt of het gebruik van de ruimte binnen het beeld.

---

³ Zie Bijlage 4: Smelik's analysemodel voor beeld en geluid

⁴ Zie bijlage 9: Symbolische en technische elementen, volgens Hanssen & Co

Zo zijn er de locatie of de setting/het decor waar het gefilmde zich afspeelt, de kledij van de actoren en de aanwezigheid van bepaalde objecten, de positionering van personen en objecten in het beeld en de handeling of de beweging van de subjecten in de film. Allemaal zaken die de kijker onrechtstreeks iets meer contextuele informatie verschaffen en dus een symbolische waarde omvatten. De technische elementen op hun beurt zijn alle technische keuzes van de filmmaker *op en rond* het beeld van invloed op de betekenisgeving of anders gezegd: de technische constructie van een beeldopname. Dat gaat in het geval van de televisiereportage dan over de opnameduur; het cameragebruik; de fotografische aspecten zoals belichting, kleurgebruik en speciale beeldeffecten. Ook deze technische elementen voegen iets toe aan de betekenis van de voorstelling en mochten daarom analysegewijs niet over het hoofd gezien worden. In de analyses werden die omwille van een praktisch gemak weliswaar voor de symbolische elementen behandeld. Maar ook hier beperkten we ons tot het vermelden van enkel de relevante aspecten, zonder nodeloos in te gaan op elk betekenisloos detail in beeld. Om het exacte belang van de beelden te achterhalen, dienden we in derde instantie ook te weten hoe ze precies worden toegepast: Wat is hun verhouding ten aanzien van tekst en andere beelden? Komen ze bijvoorbeeld veel of weinig voor in verhouding met de andere soorten beelden in de reportage? Worden ze slechts eenmalig getoond of wordt er gebruik gemaakt van herhaling? En hebben ze een vertellende of illustratieve waarde? Beelden kunnen immers een illustratieve versterking geven aan de (gesproken) perspectieven die aan bod komen of ze kunnen onmiddellijk zelf dat perspectief overbrengen. In dat laatste geval gaat het steeds om observationele beelden, terwijl voor de andere mogelijkheid alle opgesomde soorten in aanmerking komen.

Met de geluidstechnieken komen we toe aan het laatste beeldelement, tevens het laatste element in Smelik's lijstje. Maar wij hebben dit element opnieuw apart genomen om het in te passen in de eigen analyselogica: tekst-beeld-geluid. We zijn op een gelijkaardige wijze te werk gegaan als bij de analyse van het beeld. Ook ditmaal staan drie vragen centraal: Welke geluidseffecten worden gehanteerd? Hoe zijn ze opgebouwd? En hoe worden ze toegepast? Er wordt een onderscheid gemaakt tussen twee geluidsvormen: muziek en andere geluidseffecten zoals de wind, zingende vogels, geschreeuw, gewerschoten e.d.. Smelik en Hanssen & Co behandelen hieronder ook de dialoog en voice-over, maar dat werd in ons model al uitvoerig besproken bij de perspectieven. Zowel muziek als de andere geluidseffecten kunnen in twee bijkomende vormen in de reportage voorkomen. Ze kunnen rechtstreeks voortspruiten uit de gefilmde situatie zelf of ze zijn er achteraf opgeplakt. Men denkt daarbij aan de radio die

speelt of de vogeltjes die fluiten op de achtergrond tegenover de zorgvuldig uitgekozen deuntjes of geluiden die bijgevoegd werden om een indruk na te laten. In dit geval spreekt men over synchrone en asynchrone geluiden of gewoon interne en externe geluiden. Natuurlijk werden uit de reportages alleen de geluiden geselecteerd die significant zijn. Daarmee bedoelen we geluiden die op een of andere manier – bewust of onbewust – de aandacht van de kijker trekken en die de betekenis mee vorm dienen te geven. Het is onbegonnen werk en onnodig om elk klikje en zuchtje aan een analyse te onderwerpen. Al de soorten en gradaties werden in de analyses netjes genoteerd zoals ze voorkomen in de reportages. Eerst volgens de manier waarop ze voorkomen (intern/extern) en in tweede instantie volgens de vorm (muziek of andere). Indien relevant werden ze bovendien aangevuld met een korte precisering over de opbouw. Want ook geluiden kunnen gekenmerkt worden door een aantal elementen. Bij muziek denken we bijvoorbeeld aan het muziekgenre, het ritme en de sfeer die de muziek oproept of het medium (bvb. de radio) dat de muziek voortbrengt als het over de synchrone vorm gaat. Als het even kan wordt zelfs de uitvoerder en titelzong in de analyses verwerkt. Want al deze elementen kunnen relevant zijn voor de betekenisgeving en de beeldvorming. Ze worden uiteraard alleen maar vermeld als ze relevant zijn. Bij andere geluidseffecten kunnen dan weer andere elementen belangrijk zijn. Is het bijvoorbeeld een diepgaande, opgewekte, korte of lange schreeuw of gaat het over kort, ploffend gewerschot of snel mitraillettegeluid. Er wordt dus kortom een korte, maar gedetailleerde beschrijving gegeven van het geluid met al haar significante facetten. Wat de toepassing betreft rijst ook hier de vraag naar de verhouding tussen het geluid en tekst, beeld en andere geluiden. De geluidseffecten die in dit verband besproken worden zijn steeds illustratief: ze geven een demonstratieve versterking aan de perspectieven die aan bod komen. Maar er zijn daarnaast nog voldoende andere wijzen waarop de toepassing kan verschillen: Bij welke tekst of beelden wordt het geluidseffect gebruikt? Wordt er veel gebruik gemaakt van het geluidseffect, o.m. in vergelijking met de andere geluidseffecten? Komen ze in toenemende of afnemende mate voor? Wordt een bepaald geluidseffect slechts eenmalig of herhaald gehoord? Is het geluidseffect duidelijk hoorbaar of eerder discreet aangebacht? ... Deze geluidstechnieken zijn een niet te onderschatten factor in de analyse van het bewegend beeld. Muziek en andere geluidseffecten roepen sfeer op. Ze kunnen inspelen op de gemoedstoestand en emoties van de kijker en sturen zo in hoge mate de betekenis van het beeld.

Welke betekenis uiteindelijk voortvloeit uit al deze elementen werd geëxpliciteerd in de derde

en laatste hoofdvraag: Wat betekenen tekst, beeld én geluid? Of ook: welke effecten brengen de verschillende elementen met zich mee en hoe beïnvloedt dat de uiteindelijke betekenis? Niet alle elementen zijn telkens even betekenisvol. Zoals hier al vaker vermeld staat werden vooral de meest in het oog (of oor) springende elementen vermeld. Voor het praktische gemak – en vooral de overzichtelijkheid – werden de effecten daarvan er doorheen de analyse al schuingedrukt en tussen haakjes naast geplaatst. Het is de globale betekenis die daaruit voortkomt die onder deze laatste rubriek wordt aangekaart en verduidelijkt.

Conclusie

Pas in dit concluderend gedeelte wordt ingegaan op de beeldvormingsvraag. Deze vraag werd heel bewust voorbehouden voor het einde van het analysemodel en niet telkens herhaald per afzonderlijke analysefase. De afzonderlijk besproken delen drukken tenslotte samen hun stempel op het geheel en brengen zo de uiteindelijke beeldvorming tot stand. Welke argumenten – uit de inleiding, reportage of nabespreking – het hardst doorwegen op de beeldvorming valt natuurlijk moeilijk te bepalen. Dat kan verschillen per aflevering en hangt ook een beetje van de kijker af. Maar zeker is dat de inleiding en conclusie bepaalde accenten leggen. Ze kunnen de aandacht extra vestigen op bepaalde elementen uit de reportage en daardoor sterk bepalend zijn voor de uiteindelijke beeldvorming. De beeldvormingsvraag werd in ons analysemodel op een gelijkaardige wijze aangepakt als in Smelik's kader, dat de beeldvorming onderzoekt aan de hand van een aantal aspecten met betrekking tot het onderzoeksonderwerp. Wij hebben hier uiteraard de aspecten grotendeels zelf ingevuld, onderverdeeld onder die concepten waarover wij de beeldvorming wilden nagaan. Die concepten zijn het specifieke onderwerp omtrent jeugd-delinquentie, jeugd-delinquentie in België of delen van België in het algemeen en natuurlijk de centrale actoren in dit hele gebeuren: de jeugd-delinquenten. Wat betreft de bijhorende aspecten blijft het eerste concept beperkt tot een beschrijving van de aangeduide problematiek, als de reportage over een specifieke jeugd-delinquentievorm gaat. Andere mogelijke relevante aspecten zoals oorzaken en oplossingen bleken toch reeds aan bod te komen bij de algemene jeugd-delinquentie en we willen natuurlijk niet in herhaling vallen. Maar bij onderwerpen aangaande de benadering van jeugd-criminaliteit werden die twee laatste aspecten vanzelfsprekend wel bijgevoegd. Voor de algemene jeugd-delinquentie wilden we vooral de vormen, het voorkomen en dus ook de aangereikte oorzaken en oplossingen kennen. En verder zijn ook de persoonlijkheid/het karakter, de leeftijd, sekse en ethniciteit van de jeugd-delinquent en de bevolgingsklasse waartoe hij behoort van belang.

BIJLAGE 7: Voorbeeld van een analyse

Girl Power

Telefacts.VTM. 1/12/2003

Reportagemaker(s): Sabine Dubois en Hans Dessers

Presentator: Danny Verstraeten

ANALYSE

Titel: Vermeld noch getoond

INLEIDING

Inhoud

Onderwerp: vrouwelijke jeugdbendes Brussel

Inhoud: ' Girl gangs vechten om Brussel. Emily richtte op haar twaalfde, de eerste meisjesbende van Brussel op. * Emily: We zien er sommige met revolvers ... en dan willen we hetzelfde doen. '

' De uitdrukking girlpower moet je in brussel tegenwoordig wel erg letterlijk nemen. Het parket heeft een dertigtal dossiers geopend ivm misdrijven die in de hoofdstad worden gepleegd door meisjesbendes. Dat minderjarige jongens samen de straten onveilig kunnen maken, dat is geweten, maar blijkbaar voelen zich nu ook meer en meer meisjes geroepen tot bendevorming. In brussel zijn op dit ogenblik waarschijnlijk vijf meisjesbendes actief. Ze specialiseren zich in winkeldiefstal, het beroven van mensen op straat en afpersing. Sabine Dubois en hans Dessels infiltreren in deze wereld van vrouwelijk straatgeweld en zijn onder meer getuige van de onderlinge gevechten tss de verschillende bendes.

Vorm

- **TAALGEBRUIK:**

Zowel kop als inleiding hanteren een gekleurde, aandikkende taal (kop als meer dan rest: sterke metaforische oneliner):

- Daders (jeugdbendes) beschreven als:
  - *girl gangs*
  - *meisjesbendes*
- Probleem beschreven als:
  - *girlpower*
  - *vechten om Brussel*
  - *onveilig maken straten*
  - *bendevorming*
  - *specialisatie in ... (→ georganiseerde misdaad)*
  - *winkeldiefstal*
  - *beroven*
  - *afpersing*
  - *vrouwelijk straatgeweld*
  - *onderlinge gevechten*

- reportage beschreven als:
  - infiltratie

Betekenis:

Kort kaderen van fenomeen

- Naast gekende jongensbendes
- Nu ook: opkomende meisjesbendes
- Vijf meisjesbendes gekend
- Rivaliserend: gewelddadig vnl tav elkaar
- georganiseerd
- Werkzaam in Brussel
- Actief in: onderlinge afrekeningen + in winkeldiefstal, straatroof en afpersing

En kort inleiden van vormgeving reportage

- Reportage obv infiltratie → geeft de indruk dat we jongeren, de groep vrijuit zullen horen praten over hun crimineel bestaan en dat we ze mss ook in volle actie zullen kunnen zien.

REPORTAGE

Inhoud

Onderwerp globaal: jeugdbendes

Onderwerp specifiek:

- meisjesbendes in Brussel
- activiteiten: onderling geweld tss bendes, diefstal, afpersing
- groepsverkrachting
- gesloten instellingen

Inhoud: Meisjes vechten hardhandig in een parkje, vnl twee per twee ~ twee rivaliserende bendes van Afrikaanse tienermeisjes gaan elkaar te lijf in een Brussels stadspark, vlakbij de metrohalte Ijzer. ... de clans zijn berucht. De meisjes van Black Solo komen uit de buurt van Asse. Die van Black Guerrière uit het centrum van de hoofdstad * Angelique: ze wilen met ons concurreren.. - intfragm Angelique (lid Black Solo, 17jr), aan zijkant gevecht, terwijl gevecht op achtergrond nog te horen is: ze zeggen dat ze knapper en sterker zijn. Maar het tegengestelde is waar. Het is oorlog, ik haat hen. – beelden metro Rogier en meisjes die metrostation verlaten en elkaar ontmoeten op straat ~ het gevecht komt er niet toevallig. De tien meisjes van Black Solo verzamelen een uur voor het gevecht aan de metrohalte Rogier. Dan al blijkt dat een confrontatie niet is te vermijden. Want volgens 1 vd meisjes zijn ze door de rivalen in hun eer gekrenkt – intfragm Lynn (lid Black Solo, 15jr): Wij zijn Black Solo. De anderen zijn trutten. Dat is iets tss ons. Wij zijn hier en we blijven hier. We laten ons niet beledigen. We moeten vechten al duurt het een uur. We moeten en we zullen vechten. – meisjes op straat, op weg naar afspraak ~ De Black Solo bende is op dit moment de grootste en de gevaarlijkste meisjesbende van Brussel. De groep telt 25 leden, stuk voor stuk meisjes van Afrikaanse origine en tss de 13 en 18 jr oud. – intfragm Lynn: ik ben 15 jaar en lis van de Black solo bende. Ik ben erbij voor de sfeer. De bende betekent voor mij plezier maken. We hangen rond op straat (, roken, ...). – beeld bewakingscamera, metroperron ~ vandaag wordt de hoofdstad geplaagd door maar liefst vijf verschillende meisjesbendes. – F. Van Leeuw loopt in ambtsgewaad kantoor binnen ~ Maar volgens het Brusselse parket dat op dit moment een 30-tal dossiers behandelt, verspreiden de bendes zich langzaam maar zeker over heel België – intfragm F. Van Leeuw (jeugdmagistraat parket Brussel), in kantoor: Het gaat meestal over winkeldiefstal, ook diefstal met geweld, handtassen pikken, en ook afpersing. Ze gebruiken heel veel de metro, bus. Er is een heel grote mobiliteit en we kunnen vaststellen dat bepaalde feiten buiten het arrondissement Brussel worden gepleegd. Dus ze verplaatsen zich. – Emily, alleen, wandelt door parkje ~ Emily was amper 12 toen ze K2000 oprichtte,

destijds de eerste meisjesbende in Brussel. * E: K2000 is opgericht in het jaar 2000. Er bestond toen nog geen enkele meisjesbende. Nu heb je de 'Black Solo', 'No limits' en nog een paar andere bendes * Volgens Emily was er voor haar geen andere uitweg dan een bende op te richten. Ze deed het vooral om zichzelf te beschermen.* E: Ik werd verkracht op mijn twaalfde. Toen ik naar de kliniek ging, zei een meisje: "Richt zelf een bende op." Ik was toen 12, ik was net verkracht en ik had niets meer te verliezen. Zo is K2000 ontstaan. – Emily, zittend op bankje in park ~ Emily werd die dag aangerand door 10 verschillende jongens. Allemaal waren ze lid van een beruchte en zeer gewelddadige bende uit Elsene.– intfragm Emily, op bankje, vertelt over verkrachting en toont littekens: ik wilde niet met hem meegaan, maar hij dwong me. Ik wist maar al te goed wat hij wilde doen. Ik zei: "je gaat me pijn doen. Je wil me vermoorden." Al zijn vrienden stonden erbij. Het ergste is dat ik die jongens kende. Op zeker moment hebben ze me verbrand met een sigaret. De littekens zie je niet meer. Die zijn weg. Dit is een litteken van een fles (op rechter bovenarm). Omdat ik niet met hem wilde meegaan. ~ nauwelijks een paar maanden later telt de bende van Emily meer dan 30 leden. In geen tijd wordt K2000 een begrip. – vervolg intfragm, op bankje: K2000 was voor ons iets onschuldig. Het was om te lachen. Maar het werd erger en erger. Andere meisjes hadden an ons gehoord en wilden meedoen. Er zijn vele oorzaken, zoals de problemen tussen ouders. – meisjesbende loopt door stad ~ De meeste meisjes hangen dag in dag uit in het centrum van Brussel rond. Controle door hun ouders is er niet of nauwelijks. – beelden buitenkant kantoortje CJA en Sam ~ Sam werkt al twee jaar bij de VZW Carrefour des Jeunes Africains, die zich ontfert over de Afrikaanse jongeren in Brussel. Ook hij legt een deel van de schuld bij de ouders. – intfragm Sam, in lokaal CJA: Er zijn vele oorzaken. Zoals de problemen tss ouders en kinderen. Familiale problemen. De kinderen vluchten van huis. De meeste Afrikaanse ouders hebben hier geen werk. (gewoon hun dop). Ze hebben te weinig geld (om dingen voor hun kinderen te kopen). – Angelique, alleen, wandelend door stad ~ Ook Angelique voelt zich door haar ouders in de steek gelaten. Haar ouders zijn allebei werkloos. Ze vlucht weg in de muziek en op straat. * A (rappend): ik rap over het lijden van onze moeders. Want hun dochters zijn misdadigers. Ik rap over alles wat rond mij gebeurt. Iedereen is tegen je. De problemen achtervolgen je. De politie vervolgt ons. Omdat we vrienden aanvallen. We vechten om ons af te reageren. Je stelt je geen vragen. Je hebt zelf de slechte weg gekozen. Het is je lot. (in het Frans rijmt het ;-)) – Meisjes, o.a. Angelique, in stadspark: komen samen, vechten ~ 's namiddags is de spanning in het stadspark opnieuw te snijden. Angelique beweert dat ze is beledigd door een lid van de Black Guerrière. Een gevecht moet uitmaken wie de sterkste is. – intfragm Angelique, in park: ze nemen ons voor niks nutten. Daarom dit gevecht. Wij zeggen dat zij geen echte bende zijn. – vervolg meisjes in gevecht ~ Maar tegenover de tien meisjes van de Black Solo staan welgeteld twee meisjes van De Black Guerrière. Toch gaat niemand het gevecht uit de weg. – intfragm Angelique, in park: Een gevecht is een gevecht. Het is 1 tegen 1. met niet meer dan 1. het is niet 10 tegen 1. Het is 1 tegen 1. Zo gaat dat. – vervolg meisjes in gevecht ~ En voor de rest is alles toegestaan: spuwen, krabben, stampen, aan de haren trekken. De meisjes deinzen voor niets terug. – beelden hardhandig slaan en shoppen nr 1 meisje toe. – groepje meisjes niet vechtend in park ~ Maar het geweld beperkt zich al lang niet meer tot de bendeleden zelf. Steeds meer worden ook gewone burgers het slachtoffer van hun geweld. – intfragm Emily, op bankje: ik heb gestolen, ik heb mensen geslaan. – beeld Emily op bankje, uit vogelperspectief ~ Emily is vandaag 17, maar heeft al wel een lijvig dossier bij het Brussels parket – intfragm E: Bij de politie heeft men een dik dossier over mij. Ik ben minderjarig, maar ik ben een dievegge. Normaal mag je niet stelen. Maar ik deed wat ik wilde. – beelden metro: politieagenten, metro die station uitrijdt ~ K2000 werd vroeg jaar ontbonden en twee van de drie oprichters zitten nu in een instelling voor minderjarigen. Toch geeft ook het parket toe dat dit voor de meisjes niet altijd de beste oplossing is. – intfragm. Van Leeuw: Het vrij moeilijk voor die meisjes om uit de bende te geraken. Want zelfs als ze in Namen of Charleroi of ergens anders dan in Brussel geplaatst worden, worden ze dikwijls teruggevonden door de bende; het is heel moeilijk om uit de bende te kunnen komen. – volwassen Afrikaanse vrouwen in lokaal ~ ook de vzw CJA is een tegenstander van opsluiting van minderjarige bendeleden. – intfragm Regine (Maman CJA), in lokaal tss andere

vrouwen: Stel je eens voor dat we ze in een gesloten instelling plaatsen of in de gevangenis. Daar zijn ze er alleen maar op uit om die meisjes te straffen. Ze zullen zich gekwetst voelen. En dan krijg je alleen maar een omgekeerde reactie en komen ze in opstand (et dans la même situation). Hoe pakken we recidive aan? Eerst moeten we hun gedrag begrijpen. We moeten hun psyche doorgronden, praten en luisteren. Vooral naar hen luisteren. Wat zijn hun problemen? – Meisjes Black Solo dansen in stadspark, twee andere meisjes wandelen weg ~ *het gevecht tss de twee rivaliserende meisjesbendes duurt uiteindelijk meer dan 1 uur. Als de twee meisjes van BG afdruipen, roept BS zich uit tot de grote winnaar.* * A: Ze heeft me gekrabbt en ik heb haar geslagen. Dus het is OK. Black solo heeft geen limiet; – Angelique en compagne beginnen opnieuw te vechten met 1 van andere meisjes ~ *Maar voor Angelique is het gevecht nooit afgelopen. De twee meisjes van BG moeten het opnieuw ontgelden.* – A, nadien wegwandelend: *het gevecht zal het hele jaar blijven duren. ... Ik hou niet van vechten. Ik doe het niet graag, maar meisjes met een grote bek verdraag ik niet. - paar meisjes wegwandelend door park*

Vorm

a) Globale werkwijze/vorm:

- reportage van binnenuit!: op stap met een jeugdbende
- vnl geconcentreerd rond de confrontatie/het gevecht tss twee meisjesbendes, gevolgd vanuit perspectief van de Black Solo bende (op die manier +- een chronologie aangebracht)
- aangevuld met interviews met bendeleden en experts om het gebeuren te kaderen
- en begeleid door extra info via voice-over
- met vrij onrustig montagrime: veel bewegende camera (live-action opnames), straight en crosscuts, sluimerende muziek ⇒ *spanning, onrustig gevoel kijker ⇒ gevaar van situatie? Hardheid van bestaan meisjes?*

b) Specifieke werkwijze/vorm

- **PERSPECTIEVEN (woordverlening)**

COMMENTATOR

DA/voice-over

INHOUD:

Beschrijving, begeleidende info bij observationele beelden

Vrij interpretatief!!

(Officiële) info over meisjesbendes

Kenmerken bende en leden (leeftijd, ontstaan, afkomst, ...)

Parketinformatie

Achtergrondinfo sociale actoren

Inleiding, samenvatting, verduidelijking perspectief geïnterviewden

Vrij interpretatief (zeker niet letterlijk af te leiden uit gesprekken)!!

SOCIALE ACTOREN

Bendeleden Black Solo: Angelique, Lynn

IA/ interactie/interview

IA/actie

IA/interactie/overheard speech

INHOUD: vechten met meisjes van concurrerende bende omdat zij hen beledigd zouden hebben (denken dat ze beter zijn en vinden zichzelf knapper); geven uitleg bij context gevechten en gevechtsregels terwijl gevecht bezig is; Angelique rapt ook over problemen: vechten om zich af te reageren.

Bendelid K2000: Emily

IA/interactie/interview

INHOUD: vertelt over haar verkrachting als aanleiding voor oprichten bende en over haar dossier bij politie als dievegge

EXPERT

Parquet: Frederic Van leeuw (jeugdmagistraat parket Brussel)

IA/interactie/interview

INHOUD: over aard van misdaden bendes; verplaatsing bendes buiten arrondissement, grote mobiliteit; moeite om uit de bende te geraken

Hulporganisatie Afrikaanse jongeren (vzw): carrefours Des jeunes Africains: Sam, Regine ('maman')

IA/interactie/interview

INHOUD: problemen tss Afrikaanse ouders en kinderen, werkloosheid Afrikaanse ouders; Averechtse effect opsluiting

VERHOUDING:

- Centrale rol van de commentator: hoewel we veel actiebeelden te zien krijgen en er ook heel wat interviews de revue passeren, is het vooral de commentator die de grote lijnen van het verhaal uittekent: hij maakt een argument en geeft daarbij heel wat extra informatie los van de beelden en gesprekken. Bovendien geeft hij de beelden en gesprekken zelf al een sterke interpretatie en past ze op die manier in in het eigen argument.
- Het perspectief van de actoren via interview, overheard speech en actie worden dus vnl ingepast als bewijs voor het argument

- **TAALGEBRUIK (woordgebruik)**: zeer aangedikte, gekleurd, interpretatief taalgebruik:

→ veel gebruik van gekleurde werkwoorden en adjectieven om de ernst van het fenomeen en oorzaken extra kracht bij te zetten ⇒ *ernstige problematiek!!*, *uit de hand lopend!!*

- (Daders), subjecten

Aangesproken met voornaam of:

- *Meisjes*
- *bendeleden*
- *Van Afrikaanse origine*
- *Rivalen van elkaar*
- *Met een lijvig dossier (bij jeugdrechtbank)*
- > *hangen dag in dag uit in centrum Brussel rond*
- > *voelen zich in de steek gelaten*
- > *vluchten weg in muziek of op straat*
- > *deinzen voor niets terug*

- Jeugdbendes

- *meisjesbendes*
- *Clans*
- *Rivaliserend, rivalen*
- *berucht*
- > *hoofdstad geplaagd door maar liefst ... = plaag*
- > *verspreiden zich langzaam maar zeker over België*
- > *gaan elkaar te lijf*

- gevecht

- *confrontatie*
- *onvermijdelijk*
- > *moet uitmaken wie de sterkste is*
- > *spanning te snijden*
- > *niemand gaat het gevecht uit de weg*
- > *alles is toegestaan*

- The black Solo's
  - *grootste en gevaarlijkste meisjesbende*
  - > roepen zich bij gevecht uit tot grote winnaar
- vs
- The black Guerrière
  - > *trutten* (genoemd door andere bende)
  - > *druipen af*
  - > *moeten het opnieuw ontgelden*
  - (→ *macht van BS*)
- Carrefour des jeunes Africains
  - VZW
  - > *ontfermt zich over ...*

→ veel versterkende bijwoorden: *amper 12, nauwelijks* een paar maanden later, *niet of nauwelijks* (controle door ouders), *welgeteld* twee meisjes, *in geen tijd, ...*

Ondertiteling uit Frans: vrij oprecht, maar vele uitspraken onvertaald gelaten → beetje verlies van nuance.

- **BEELD**

- OBSERVATIONELE BEELDEN

- ❖ TECHNISCH

- Van gemiddelde duur, maar wel lange reeksen (van gevecht in stadspark)
- Vnl beweeglijk camerawerk: dolly-opname bij actiebeelden (volgen van meisjes, soms lopend, waardr camera zeer beweeglijk is), soms wazige opnames (→ *if onherkenbaarheid meisjes*)
- Meer standaard camerawerk bij beelden metro, CJA en interviews volwassenen
- Special effects: wazige kringen rond gezichten minderjarigen (→ *if onherkenbaarheid*)

- ❖ SYMBOLISCH

- Activiteiten actoren:
  - beelden in kader van gevecht meisjesbendes BS en GB
    - > snelle close-up (inzoomen) plakkaat Rogier, beelden metro en meisjes die station verlaten via roltrap
      - illustratief bij plaats van afspraak BS vr gevecht
    - > Afspraak BS op straat
      - o.m. illustratief bij meisjes die in dagelijks centrum Brussel rondhangen
    - > gevecht zelf (veruit meest in beeld)
    - > enkel 1 op 1
    - > geen wapens!
    - (→ *faire gevechtsregels*)
    - > anderen die errond staan en aanmoedigen
    - > gaat er soms heel hard aan toe!: slaan en shoppen, haren trekken, zonder genade, inhouden
    - > meisjes die overwinning juichen, andere twee die afdruipen
    - > ...
    - > meisjes onherkenbaar gefilmd: gezichten gemeden en zoniet wazig gemaakt
      - vrijwel overheersend in reportage!
      - Centraal (als beelden) drhn hele reportage: levert begon- en

- slotscène.
    - illustratief: toont idd een insidersactiviteit (↔ reportages over Brusselse jongensbendes) en toont hoe het eraan toe gaat, maar wordt dr commentator reeds geïnterpreteerd voor kijker → betekenis wordt gegeven, niet aan kijker gelaten
(→ *harde realiteit van bendeleven, illustratie gewelddadigheid*)
  - Angelique (BS) wandelend dr stad
    - > alleen
    - > slentert wat rond
    - > aangezicht niet zichtbaar
    - 1x
    - illustratief: bij beschrijving van zich alleen gelaten te voelen door ouders
(→ *tristesse*)
  - Emily (K2000) wandelend en zittend op bankje in park
    - > alleen
    - > rustig op wandel
    - > aangezicht niet zichtbaar (*ifv onherkenbaarheid*)
    - 2x: 1 langere reeks (vnl wandelend), later nog een korter stukje (op bankje)
    - illustratief: context van interview + creëert triestige stemming bij verhaal verkrachting
(→ *tristesse*)
  - Van Leeuw die zijn kantoor binnenwandelt
    - > in officieel ambtsgewaad
    - > met dossier in de handen
    - Eenmalig, kort
    - illustratief: duidt beroepscontext aan
(→ *mogelijk in scène geplaatst*)
    - (→ *straalt kennis, expertise uit*)
- > ALLEMAAL ZWARTE MEISJES!
(→ *Afrikaanse origine bendes*)
- o Plaatsen: metro! & lokaal CJA
    - metro:
      - > bewakingscamera, perron, weggrijdende metro's, politie in uniform
      - korte fragmenten, enkel malen doorheen hele reportage
(→ *metro= significante plek waar jeugdbendes uithangen*)
(→ *belang openbaar vervoer voor verplaatsing bendes*)
    - CJA:
      - > gevel kantoortje: groot raam met gordijnen en plakkaat met opschrift: 'bureau social ?????'
      - > Sam, binnenin, zichtbaar achter glazen deur
      - > lokaaltje met volwassen Afrikaanse vrouwen, 1 vrouw achter bureau ah werk (telefoneert)
      - eenmalig, kort
(→ *wijst op context van voorziening en interview*)

INTBEELDEN

❖ TECHNISCH

- o Van gemiddelde duur
- o Standaard camerawerk bij experts (volwassenen): stabiele camera, straight on, vnl medium close-up of medium-opname, ...
- o Onstabiel, beweeglijker camerawerk: cfr obs. beelden

❖ SYMBOLISCH

- Afgelijnde momenten: met volwassenen:
  - Van Leeuw, in kantoor:
    - > in deftig maatpak
    - > omgeven door veel paperassen, dossiers
    - > even focus op dik dossier dat wordt opengeslaan midden op bureau
    - 2x kort drhn reportage
(→ kennis, expertise)
(→ drukbezet man)
(→ vele dossiers, dik dossier ⇒ grote problematiek jeugdbendes)
  - Sam, in lokaaltje CJA
    - 1x kort
  - Regine in kantoor CJA
    - > op stoel, omgeven door andere Afrikaanse vrouwen
    - 1x kort, nr einde toe
- Tijdens of rond activiteit: in Brussel stad, met meisjes
  - Met Emily
    - > op bankje in park, na of tijdens wandeling
    - > toont littekens
(→ illustreert ernst van verkrachting)
    - > onherkenbaar gehouden: filmen frontaal aangezicht vermeden
  - Met Angelique en Lynn (afzonderlijk)
    - > voor, tijdens, na gevecht
    - > aan zijkant toe te kijken naar gevecht of bij aankomst of einde gevecht (nooit in gevecht zelf!) en geven ondertss uitleg aan camera (waarschijnlijk wel inrechtsreeks gesprek met reporter)
    - > onherkenbaar gehouden: enkel bovenlichaam (trui) gefilmd
- meestal ≠ fragmenten (wel niet meer dan 2x) zelfde int drhn reportage

• GELUID

❖ SYNCHROON/INTERN

MUZIEK:

- Gerap van Angelique
  - Geplaatst boven beelden van haar slenterend door stad
  - Met relevante inhoud!: haar problemen

ANDERE GELUIDSEFFECTEN:

- gejoel meisjes
  - regelmatig
  - goed te horen
  - tijdens beelden en interviews rond gevecht

❖ ASYNCHROON/EXTERN

MUZIEK:

- ≠ stukken, gefocust op de drum/bas
  - > afwisselend snel, opzwevend
    - subtiel, op achtergrond
    - Bij gevechten en andere activiteiten vd bende
  - > en traag onheilspellend
    - zeer subtiel sluimerend op achtergrond
    - drhn bijna hele reportage
    - wat hier vooral opvalt zijn de drumslagen of bastonen die met tssinterval gehoord wordt, rest van muziek is bijna niet hoorbr
(→ maakt het publiek alert, bijna zonder te beseffen dat die

- tonen er zijn)
 > Afluitend met trommelgeroffel
 ➤ bij beelden van meisjesbende die uitstadspark wegwandelt
 (→ zorgt voor subtiel gevoel van onrust)

Betekenis

Er wordt een onrustwekkende sfeer gecreëerd waarbij:

Jeugdbendes

- opkomende meisjesbendes
- in Brussel
- vandaag: vijf meisjesbendes
- Afrikaans
- Aanleunend bij hiphopcultuur
- waaronder: de Black Solo, Black Guerrière, No Limits en vroeger: K2000
- agressief en gewelddadig
- rivaliserend met andere bendes
- eenmaal in, moeilijk uit te geraken
- actief in: vnl fun in groep en elkaar bevechten/afrekeningen tss bendes + ook diefstal (ook met geweld), handtassenroof afpersing,
- Maar bij afrekening: faire gevechtsregels: enkel 1op1 gevechten, ongewapend (?)
- grote mobiliteit (openbaar vervoer, metro)
- ⇒ actieterrein: Brussel + erbuiten (verspreiden zich langzaam maar zeker)
- oorzaken:
  - ontstaan als reactie tegen gewelddadige jongensbendes: om zichzelf te beschermen ↔ verkrachting, ...
  - Gebrek aan controle dr ouders: werkloze ouders, kunnen niets voor kinderen kopen, houden zich niet bezig met kinderen ⇒ *hangen hele dag in centrum Brussel rond ⇒ misdaad!*
- Opl:
  - NIET plaatsing in instelling
    - helpt niet, want benedeleden vinden hen toch terug, hoever ze ook geplaatst zijn
    - = straffen ⇒ meisjes gekwetst ⇒ omgekeerde reactie: gaan nog meer revolteren
  - Begrijpen gedrag via doorgronden psyche, luisteren: wat zijn hun problemen? ⇒ van daaruit problemen en gedrag aanpakken (via projecten als CJA?)
- Eerste bende K2000, ontstaan in 2000, ondertss ontbonden
- Grootste en meeste gevaarlijke bende: Black Solo

Black Solo

- 25 leden
- meisjes van Afrikaanse origine
- tss 13 en 18 jr oud
- zeer gewelddadig, vnl nr andere bendes
- reageren bij minste aanleiding (bvb belediging ivm uiterlijk), zoeken bijna confrontatie
- ijdel en met drang naar macht?

NABESPREKING

Inhoud

Besproken aspecten: /

Inhoud: 'Straatbendes in Brussel, nu ook met meisjes in de hoofdrol'

Vorm

GEWONE AFSLUITER

- TAALGEBRUIK: /

Betekenis

Afrondende zin met weinig inhoudelijke betekenis, geen waarde-oordeel, zeer kort

---

CONCLUSIE

Beeldvorming:

- **Jeugdbendes:**
  - **Problematiek:** Opkomst georganiseerde en gewelddadige meisjesbendes in Brussel
- **Jeugddelinquentie:**
  - **Vorm:** onderlinge afrekeningen (geweld), winkeldiefstal, handtassenroof, afpersing
  - **Frequentie/voorkomen:** hoog (adhv aantal gekende dossiers)
  - **Oorzaken:** slecht ouderschap/ werkloosheid ouders/agressiviteit jongensbendes: verkrachting = dieperliggende problemen
  - **Oplossingen:** NIET plaatsing/ WEL psychologische benadering via projecten zoals CJA.
- **Jeugddelinquenten:**
  - **Karakter/persoonlijkheid:** ijdel, lichtgeraakt, agressief/gewelddadig, maar ook: getormenteerd (dr problemen thuis, trauma's, ...)
  - **Leeftijd:** tss 12 – 18 jr
  - **Sekse:** vrouwelijk
  - **Ethniciteit:** Allochtoon, Afrikaans
  - **Klasse:** lagere klasse (cfr. werkloosheid, armoede ouders)

CLUSTERING

TITEL	Girl power
Programma	TELEFACTS. AFRIKAANS
Onderwerp	JEUGBENDES
Reportageformat	EXPOSITORY

BIJLAGE 8: tekst- en beeldcodering van de uitgeschreven reportages

---

— : **scheiding tussen beeld(reeksen)**: per streepje staat een beeld of reeks beelden beschreven die een zelfde context omvatten. Er wordt kort weergegeven waar iets zich afspeelt of wat er zich in het beeld afspeelt. Dat wordt al dan niet meer gespecificeerd, afhankelijk van de mate dat dit relevant lijkt voor het verhaal. De eerste maal dat een actor daarbij wordt aangehaald (bvb bij de interviews), wordt zijn naam volledig uitgeschreven en zijn functie of hoedanigheid tussen haakjes weergegeven.

Bvb: Ochtendritueel in instelling Mol: opvoeder wekt jongens, jongens komen gang op met wasgerief, wassen zich in badkamer - intfragm (=interviewfragment) Jan Janssen (orthopedagoog), in kantoor - jongens aan ontbijt - intfragm Pol Paulussen, op gang/voor opvoederslokaal - jongens tijdens rookpauze op binnenkoer - intfragm Frankie (geplaatste jongere), wandelend in binnentuin of tijdens ontbijt - ...

> De gesproken tekst wordt ingevoegd na de de beschrijving van de beelden, per streepje, aan de hand van volgende codes:

: : **openingsteken voor tekst in beeld** (wat je mensen in beeld *ziet* zeggen)

~ : **tekst over beeld** (wat je commentator of actoren *hoort*, maar niet ziet zeggen)

Bvb: jongens tijdens rookpauze op binnenkoer ~ *De jongens die geplaatst zijn in Mol zitten hier vaak niet langer dan drie maanden ...*

≈ : **overschakeling van tekst over beeld naar tekst in beeld.**

* : **scheiding tussen verschillende sprekers, op of in eenzelfde beeld(reeks)**

Bvb: jongens tijdens rookpauze op binnenkoer ~ *De jongens die geplaatst zijn in Mol zitten hier vaak niet langer dan drie maanden ...* * opvoeder jan: die drie maanden is een veel te korte termijn om iets van heropvoeding te bereiken. ...

Of

Intfragm Jan (opvoeder): ik werk hier nu al 30 jaar * *Is er veel veranderd?* * ja, maar het is er alleen slechter op geworden

Blablabla: alles wat de reporter zegt, in voice-over (commentaar over beelden), voice-of-authority (reporter ter plaatse die zich recht naar de camera richt) of interviews, staat schuingedrukt.

→ groot in voice-over en voice-of-authority, klein in interviews

Blablabla: alles wat anderen zeggen (interviewees, mensen in beeld) staat recht, maar in het klein.

→ als de reporter tijdens de interviews te horen is, staat dat evenwel ook in het klein (dus klein én schuingedrukt)

bvb. Intfragm Jan (opvoeder): ik werk hier nu al 30 jaar * *Is er veel veranderd?* * Ja, maar het is er alleen slechter op geworden

→ soms gebeurt het ook dat er een stukje van een intfragm over andere beelden te horen is (zonder dat je de interviewee ziet praten). Dat staat ook in het klein (itt de voice-over):

Bvb: jongens tijdens rookpauze op binnenkoer ~ *De jongens die geplaatst zijn in Mol zitten hier vaak niet langer dan drie maanden ...* * opvoeder jan: Die drie maanden is een veel te korte termijn om iets van heropvoeding te bereiken. ...

! klein staat dus eigenlijk voor alle tekst die rechtstreeks voortkomt uit interviews of de gefilmde gebeurtenissen!

..: onderbreking in de tekst: soms gebeurt het dat je al een stukje interview hoort nog voor je het interview zelf ziet of dat het interview verder loopt terwijl er alweer andere beelden worden getoond. Als dat effectief over een paar zinnen gaat, dan staat die tekst uitgeschreven over de desbetreffende beelden en wordt aangetoond dat het over een vervolg gaat door op het einde van de voorgaande zin en het begin van de volgende zin .. te plaatsen.

Bvb: jongens tijdens rookpauze op binnenkoer ~ *De jongens die geplaatst zijn in Mol zitten hier vaak niet langer dan drie maanden ...* * opvoeder jan: Die drie maanden is een veel te korte termijn om iets van heropvoeding te bereiken. .. – intfragm Jan, voor opvoederskantoor: .. Eigenlijk zou je ze hier minstens zes maanden moeten hebben om er echt mee te kunnen werken. .. – jongens ah werk in het atelier - Jan: .. Dan kan je ze ook een goede opleiding aanbieden. Maar helaas kan dat niet meer door plaatsgebrek en ligt dat ook moeilijk sinds de goedkeuring van het kinderrechtenverdrag.

Dit teken wordt ook gebruikt als iemand zijn zin zelf afbreekt of wordt afgebroken voor hij

uitgesproken is.

...: pauze in tekst: als iemand even pauzeert, twijfelt, ... terwijl de beelden doorlopen.

Opmerkingen:

→ De begeleidende tekst (voice-over, voice-of-authority) van de reporter staat volledig uitgeschreven!

→ Interviews en andere teksten (toevallige opmerkingen, gefilmde gesprekken, ... = overheard speech) zijn, waar mogelijk, ingekort, samengevat of vereenvoudigd. Mensen praten vaak heel chaotisch. Daarom werden alle euhs, versprekingen, ... alvast weggelaten. Er werd vooral op gelet dat de essentie van het verhaal weergegeven wordt en daarbij werden de gebruikte termen en uitdrukkingen gerespecteerd.

→ Overheard speech is alleen neergepend als het relevant lijkt voor het verhaal (als ze het over de jongeren of gebeurtenissen hebben). Als er over koetjes en kalfjes wordt gepraat (het weer en dergelijke), is de gesproken tekst niet uitgeschreven, maar staat de korte inhoud normaal al vermeld bij de beschrijving van de beelden.

→ Bij interviews die in het Frans of andere taal gebeuren, is de ondertiteling overgenomen. Dat is belangrijk voor de analyses omdat er niet steeds oprecht vertaald wordt. Soms worden de vertalingen wat aangedikt of worden belangrijke nuancerings onvertaald gelaten om het argument van de reportagemaker wat kracht bij te zetten.

→ Namen en functies worden eenmaal (bij de eerste verschijning of vermelding) volledig weergegeven. In het vervolg van de reportagebeschrijving wordt veelal een afkorting gebruikt. Dat kan heel kort zijn (bvb. Opvoeder Jan Janssen = J. of als er geen naam is: X, Y, Z). Bij de keuze voor afkortingen is er weliswaar voor gezorgd dat er geen verwarring ontstaat tussen de verschillende actoren. Naamvermelding geldt uiteraard niet voor de reporter (staat al schuingedrukt) en wordt ook niet herhaald als het al duidelijk is (bvb opvoeder Jan is de enige respondent die al het hele interview aan het woord is).

→ Voor de rest werden allerhande inkortingen en afkortingen gebruikt, zolang ze maar duidelijk en verstaanbaar zijn. Een voorbeeldje van een veel gebruikte afkorting: RVC = reporter voor camera.

BIJLAGE 9: Symbolische en technische elementen van het bewegend beeld, volgens Hanssen, Cottle, Negrine & Bold

---

Symbolische elementen

Mise-en-scène

Mise-en-scène betekent letterlijk ‘het in scène plaatsen’ en omvat alles wat zich binnen het beeld bevindt. Het is de manier waarop het beeld is ingevuld, waarop gebruik is gemaakt van de ruimte binnen het beeld. De mise-en-scène omvat elementen als:

Locatie/setting

- Locatie: de plek waar de opname plaatsvindt: in een studio (decor) vs. natuurlijke, reële omgeving.
- Setting: de soort omgeving die gefilmd wordt (bvb. een salon, een studeerkamer of kantoor, een stad, een woestijn ...)

Kostumering en objecten

Klederdracht en objecten zijn een belangrijke bron van informatie in gefilmde producties. Ze kunnen een connotatieve weerklank hebben wat betreft tijd plaats en persoonlijkheid. Een persoon in een deftig kostuum, gefilmd achter een bureau met een boekenrek op de achtergrond vertelt bijvoorbeeld dat men zich in een studeerkamer bevindt. En dat geeft dan weer een indruk van geleerdheid en kennis.

Kadrering of beelduitsnede

De kadrering of beelduitsnede is de afgrenzing van een beeld of ook de rechthoek die de camera door zijn plaats en instelling uitsnijdt uit de werkelijkheid. Het kader maakt een beeld eindig en bepaalt op die manier wat er in een beeld te zien valt en wat er buiten beeld blijft. Het belang van kadrering zit in de positionering van mensen en objecten dat door het kader ontstaat en hoe dat een bijdrage levert aan de verhaallijn.

Handeling of beweging van subjecten

Technische elementen

Camera:

Camerastandpunt of opnamehoek: de plaatsing van de camera in relatie tot het object of de persoon op het beeld.

- Straight on: de camera filmt de personen of objecten recht van voren.
- Low-angle/kikvorsperspectief: de camera filmt vanuit een lager perspectief en kijkt op naar het object of subject.
- High-angle/vogelperspectief: de camera filmt vanuit een hoger perspectief en kijkt neer op het object of subject.

Camera-afstand: de afstand tussen de camera of het oog van de kijker en de domeinen of de figuren op het beeld.

- Close-up: opname van een deel van een persoon of object van nabij (bvb. het hoofd, de arm, ...).
- Extreme close-up: opname van details van een persoon of object (bvb. het oog, de mond, de handen, de vingers, ...)
- Medium opname: medium close-up: opname van het menselijk figuur vanaf de borst; gewone medium opname: opname van het menselijk figuur vanaf het middel of de heup; de Amerikaanse opname: menselijk figuur vanaf de knieën; medium grote opname/long shot: idem Amerikaanse opname, maar van een landschap of decor, zonder menselijke figuren.
- Grote opname/long shot: figuren zijn volledig zichtbaar en worden in relatie gesteld met een duidelijk zichtbare achtergrond.
- Extreem grote opname/long shot: opname van een grote oppervlakte op afstand (bvb. landschap of stad), al dan niet met menselijke figuren in beeld.

Cameradiepte/dieptezicht: de focus van de lens op bepaalde figuren of objecten in het beeld.

- Close-up focus: focus door te filmen van nabij
- Afstandelijke/distant focus: focus naar bepaald figuur of object, maar vanop afstand gefilmd.
- Diepe focus: beeld vanop afstand, maar alles in beeld is scherp te zien. Het publiek kan zich naar wens focussen op elk element of elke actie in beeld.

Camerabeweging: de beweging van de camera ten aanzien van de objecten of personen in beeld.

- Panning of pan opname: de beweging van de camera op een horizontale as. De camera draait naar links of rechts, vanuit een vaste positie.
- Tilt up/down opname: de beweging van een camera op een verticale as. De camera beweegt naar boven of naar beneden, vanuit een vaste positie.
- Point-of-view opname: de camera registreert de wereld door de ogen van een personage of actor. De kijker ziet wat hij/zij ziet.
- Rijder, tracking of dolly opname: de camera zelf beweegt mee met de actie op het beeld in elke mogelijke richting (naar voor/achter/ronddraaiend/diagonaal/zijwaarts), vanop de grond. Deze techniek is mogelijk omdat de camera bevestigd is op een karretje op rails, een ander rijdend voertuig of simpelweg een rondhuppelende cameraman.
- Lift-up/down: de camera komt van de grond. Ze beweegt mee met de actie op het beeld of filmt een landschap of stad in elke mogelijke richting (naar voor/achter/boven/beneden), vanuit de lucht. Voorbeelden daarvan zijn opnames vanuit een helikopter of vliegtuig of vanop een kraan.
- Inzoom/uitzoom: de camera blijft op plaats staan, maar de brandpuntsafstand van de lens verandert.

De positie van de camera laat de kijker niet alleen toe om het verhaal zorgvuldig te volgen, maar kan het verhaal ook kleuren. Het verschaft bijkomende informatie over de status, de persoonlijkheid, het karakter, het leed of de vreugde van de personages en kan dus sterk inspelen op de gemoedstoestand van het publiek.

Fotografische aspecten:

Kleurgebruik

- Kleur (felle/warme/koude kleuren, sepia, ...)
- Zwart-wit

Kleuren kunnen een atmosfeer creëren en een idee geven over de tijd van het gefilmde. Het gebruik van sepia of zwart-wit bijvoorbeeld kan duidelijk maken dat het gefilmde in het verleden plaatsvond. Men kan er handig gebruik van maken om flashbacks in te voegen of te verwijzen naar oude filmpjes.

Belichting

- High-key: een gelijke verdeling van licht over het beeld
- Low-key: contrast tussen weinig en meer of fel belichte zones

Belichting kan een besef van tijd en plaats creëren en een idee over de gemoedstoestand of karaktertrekken van een personage naar de kijker overbrengen.

Special effects

Special effects zijn een technische manipulatie van het beeld, zoals het versnellen of vertragen van een beeld, het over of naast elkaar plaatsen van vershillende beelden, het toevoegen van blinde vlekken (bvb voor het gezicht van een persoon), het gebruik van computeranimaties, ... Deze effecten kunnen in de reportage gebruikt worden om de echtheid of waarschijnlijkheid van een gebeurtenis te visualiseren, het inbeeldingsvermogen te versterken, personen of objecten onherkenbaar te maken en om diverse andere redenen.

Opnameduur

De opnameduur staat voor de lengte of de duur van één take. De opnameduur beïnvloedt het publiek's begrip van tijd en plaats. Lange takes geven bijvoorbeeld een indruk van echt beleefde tijd, alsof men het zelf meemaakt. Ze verhogen het inlevingsvermogen omdat men de tijd ervaart zoals in het echte leven. Een lange close-up kan het dramatisch effect verhogen en het publiek zelfs ongemakkelijk maken. Korte takes bevorderen eerder de spanning in de film.

Montage

De montage gaat over het samenvoegen van de verschillende opnames of takes. De opbouw van de scènes bepaalt voor een groot deel de uitkomst van het plot en de verhaallijn. Via de montage wordt immers de relatie gelegd tussen de ene opname en de andere. Door de montage wordt een verhaal verteld. Twee belangrijke montage-elementen zijn de beeldovergang en de beeldvolgorde. De beeldovergang is de manier waarop twee opnamen aan elkaar gemonteerd zijn. De meest gangbare overgang is de scherpe overgang of straight cut, waarbij een beeld onmiddellijk vervangen wordt door een ander. Bij een crosscut switcht men op een zelfde wijze, maar dan van de ene sequentie in de film naar een andere. De beeldovergang bepaalt vooral het *ritme* van een film. Wanneer de spanning van het verhaal toeneemt, wordt de montage vaak sneller. Voor een dramatisch effect gebruikt men lange

takes en wordt er minder snel geknipt en gemonteerd. De beeldvolgorde schept eerder een effect van *ruimte* en *tijd*. Men kan bijvoorbeeld twee totaal onafhankelijk opgenomen takes aan elkaar plakken en zo de indruk wekken dat de figuren of objecten zich op hetzelfde moment, in een zelfde ruimte tegenover elkaar bevinden. Ook het tijdsverloop wordt bepaald door de montage. Het meest gebruikelijke tijdsverloop is de chronologische volgorde, maar er zijn ook variaties mogelijk (bvb. flashbacks).

BIJLAGE 10: Nichols' documentairevormen

Expository mode (de onthullende vorm)

De onthullende vorm adresseert de kijker direct, via het gebruik van titels of stemmen (voice-over) die een bepaald argument over de historische wereld proclameren. Deze documentairevorm is opgebouwd rond de retoriek die door de commentator of via titels gericht wordt naar de kijkers. Beelden en geluiden – buiten de stem van de commentator – worden overvloedig toegepast, maar doen eerder dienst als een illustratie, versterking of contrapunt van het gezegde. Ook elementen van het interview kunnen worden gebruikt, maar zijn niet dominant. Het interview wordt in dit geval onderworpen of ondergeschikt gemaakt aan het argument dat in het geheel van de film wordt aangeboden dmv de commentator's stem (buiten of voor de camera)

De gebruikte technieken zijn gericht op het weergeven van een historische gebeurtenis (in recent of langer verleden). Het gaat hier aldus over het vertellen van een zeker verhaal (story-documentary) vanuit een bepaald standpunt, het standpunt van de makers. Desalniettemin met een aanspraak op objectiviteit.

De expositieve tekst werkt toe naar een conclusie van de besproken problematiek of historisch vraagteken/puzzel en eventueel het suggereren van een mogelijke oplossing

(Bekendste voorbeelden de dramadocumentaire en het journaal met ankerpersoon en reeks reporters ter velde)

Observational mode (de observationele vorm)

De observationele methode benadrukt de non-interventie van de filmmakers. Het gaat over een methode waarbij de reallife personages gevolgd worden in hun dagdagelijkse bestaan, met een minimale tussenkomst van de filmmaker. Centraal en overheersend in deze methode is dus een observatie van het gebeurde. Het gaat over een minimalistische benadering met weinig of geen directionele tussenkomst (regie,...).

In haar puurste vorm zal er zo min mogelijk worden tussengekomen op gebied van narratieve

en profilmische elementen: er wordt geen gebruik gemaakt van (voice-over) commentaar, toegevoegde muziek, tussentitels, reconstructies en interviews of regie, mise-en-scene, coördinatie,...

Het geluid en de beelden zijn opgenomen op het moment van het observationeel filmen zelf. De personen achter de camera en microfoon gaan niet in interactie met de gefilmde actoren, en trekken evenmin hun aandacht.

In die zin beoogt het een eigentijdse gebeurtenis weer te geven, in tegenstelling tot een historisch verhaal, dat niet op observationele wijze kan gefilmd worden. Het afwezig blijven van de commentaarstem- of tekst en illustratieve beelden legt de nadruk op de activiteit tussen individuen binnen bepaalde sociale formaties. Denk maar aan de familie, een plaatselijke gemeenschap, een institutie of een onderdeel ervan.

Het idee is dat de kijker een getuige moet zijn van de gebeurtenissen zoals ze plaatsvinden en aangewezen wordt op een zekere vorm van eigen interpretatie ervan. Er wordt niet toegewerkt naar een conclusie of suggestie tot aanpak van het probleem, eerder naar een afonding van het verhaal. Toch vormt montage ook een belangrijk onderdeel van deze methode. De interpretatie is dan wel aan het publiek, de reportagemaker bepaalt welke beelden getoond worden en welke niet.

Deze vorm wordt wel eens metaforisch beschreven als de vlieg-op-de-muur-methode. De filmmakers en camera geven immers veelal een indruk niet aanwezig te zijn.

(O.m.: direct cinema of 'Fly on the Wall'- documentaire)

Interactive/participatory mode (de interactieve vorm)

De interactieve documentaire is, zoals de naam zelf suggereert, opgebouwd rond de interactie oftewel de directe ontmoeting tussen de filmmaker en de subjecten van de documentaire (de sociale actor).

Deze methode kan dus enerzijds aansluiten bij de observationele methode, maar gaat in dat geval nog een stapje verder: de filmmaker is niet langer de objectieve observeerder van hetgeen gebeurt of gezegd wordt. Hij wordt tevens een deel van de actie. Zijn vragen en

commentaar zijn even belangrijk als die van de andere participanten. Het publiek haalt haar inzichten in het filmonderwerp juist uit deze interacties filmmaker-subject en minder uit hetgeen men ziet gebeuren. Anderzijds kan de reportage of documentaire, los van observationele technieken, volledig zijn geconstrueerd uit een opeenvolging van interviews. Zo is er de interviewdocumentaire. Centraal in het verhaal, het filmmateriaal staat dus hetgeen gezegd wordt door de betrokkenen. Wat zij van informatie (rechtstreeks) delen met de kijker is primair. Beelden uit de (al dan niet reële) context zijn eerder secundair, ter ondersteuning van het gezegde. De interactie is hier dus de kern van het argument of discours.

De meest gebruikte conventie is dat van de ‘talking head’: een expert of ooggetuige die zich rechtstreeks richt naar de camera (en dus ook de kijker). Men kan daarbij denken aan een interview of een getuigenis van het subject in de film.

De interactieve methode kan ons twee onderwerplijnen bieden: het kan zich richten op een eigentijdse, zowel als historische gebeurtenis of onderwerp. Enerzijds kan de interactieve wijze vorm geven aan een hedendaags (al dan niet persoonlijk) onderwerp. Anderzijds kan ook een historische kwestie aan de orde gebracht worden via de mondelinge getuigenissen van betrokkenen of experts.

Belangrijk is dat, dmv een interview of getuigenis, het vertelde naar voren komt als lokale, meer subjectieve kennis. Zoals Nichols het formuleert: “*Het proces is (bij deze methode) meer geworteld in individuele perspectieven en persoonlijke herinneringen dan het ontastbare ‘stem-van-God’ commentaar en het montagewerk bij de onthullende en observationele film.*” (1991) De kijker is, in tegenstelling tot de observationele vorm, niet langer een directe getuige van het gebeuren, maar wordt, via de verhalen van anderen, wel tot een secundaire getuige gebombardeerd.

(O.m.: Cinema vérité en de interviewdocumentaire)

BIJLAGE 11: Clustering van de onderzochte reportages

Fenomeen		KOPPEN	TELEFACTS
JEUGDBENDES (5)	Expository	/	Zwarte wolven. Telefacts. VTM. 3/12/2001 Cel met kinderslot. Telefacts. VTM. 4/03/2002 Jeugdbendes. Telefacts. VTM. 9/10/2002 Girl power. Telefacts. VTM. 1/12/2003
	Observational	/	/
	Interactive	Bende-oorlog. <i>Koppen.</i> TV1. 23/10/2001	/
MOORD (2)	Expository	/	/
	Observational	/	/
	Interactive	/	Hutten. Telefacts. VTM. 29/10/2001 Mijn zoon is een moordenaar. Telefacts. VTM. 6/01/2003
ANDERE Winkeldiefstal (1) Groepsverkrachting (1) Probleebuurt (1) Steaming (1)	Expository	Sombreville. <i>Koppen.</i> TV1. 21/11/2001	Steaming. Telefacts. VTM. 21/10/2002
	Observational		
	Interactive	Wie niet horen wil. <i>Koppen.</i> TV1. 8/03/2001 Groepsverkrachting. <i>Koppen.</i> TV1. 27/09/2001	

Aanpak		KOPPEN	TELEFACTS
JEUGDPOLITIE/JEUGDRECHTBANK Werking jeugdrechtbank jeugdzorg	Expository	/	/
	Observational	Jong geleerd. Koppen. TV1. 6/02/2001	/
	Interactive	Jeugdzorg. <i>Koppen.</i> TV1. 26/09/2002	/
KLASS MAATREGEL: PLAATSING Gemeenschapsinstelling Gevangenisplaatsing/uitthandengeving	Expository	Cel therapie. Koppen. TV1. 30/10/2001	/
	Observational	/	/
	Interactive	Verbetering? Koppen. TV1. 23/01/2001 Wie niet horen wil. <i>Koppen.</i> TV1. 8/03/2001 Straf of hulp? Koppen. TV1. 29/1/2002 Open instelling 'De Markt' in Mol. <i>Koppen.</i> TV1. 29/10/2002	Hutten. Telefacts. VTM. 29/10/2001 De meisjes van Beernem. Telefacts. VTM. 28/05/2003
KLASS MAATREGEL: FINANCANCIËLE SCHADEVERGOEDING	Expository	/	/
	Observational	/	/
	Interactive	Ijzere staaf. Koppen. TV1. 4/02/2003	/
ALTERNATIEVE MAATREGEL: ONTHEMING	Expository	/	/
	Observational	/	/
	Interactive	Opbouwwerk. Koppen. TV1. 25/04/ 2000	